

**Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky**

Diplomová práce

**Vývoj metod, cílů a obsahů ve výuce
náboženství od roku 1990**
Sonda do vikariátu Sušice - Nepomuk

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Ludmila Muchová, PhD.

Autor práce: Bc. Jiří Kopelent

Studijní obor: Učitelství náboženství a etiky

Forma studia: kombinovaná

Ročník: čtvrtý

2015

Diplomová práce v nezkrácené podobě

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum:

Podpis:

Děkuji vedoucí práce Doc. PhDr. Muchové Ludmile, PhD. za cenné rady, připomínky, metodické vedení práce a hlavně trpělivost a vstřícnost. Děkuji také Mgr. Vojtěchovi Šmídlovi, Marii Knetlové, Ing. Václavovi Volencovi, P. Vítězslavu Holému, P. Stanislavu Buštovi a jáhnovi Jiřímu Voráčkovi za čas, který mi věnovali a za ochotu odpovědět mi na dané otázky. Dále chci poděkovat katechetickému středisku a panu Václavu Kubešovi za jejich čas a pomoc při vyhledávání informací z archivu. Všem ještě jednou velmi děkuji!!!

OBSAH:

Úvod.....	6
1.Cíle, obsahy a metody z hlediska obecné didaktiky	8
1.1. Teorie vzdělání	8
1.1.1. Cíle výuky.....	8
1.1.2.Obsahy výuky	9
1.2. Teorie vyučování	11
1.2.1. Vztah mezi žákem a učitelem	11
1.2.2. Vyučovací metody	12
1.2.3. Organizační formy výuky	19
1.2.4. Didaktické principy a prostředky.....	21
1.3. Shrnutí.....	23
2.Obsahy, cíle a metody v pohledu náboženské pedagogiky	25
2.1. Rozlišení předmětu náboženství a církevní katecheze z pohledu cílů a obsahů..	25
2.2. Náboženská teorie z pohledů cílů, obsahů a metod předmětu náboženství.....	29
2.2.1. Cíle a obsahy výuky náboženství.....	29
2.2.2. Metody v předmětu náboženství.....	34
2.2.3. Alternativní nabídky didaktiky náboženství	38
2.3. Shrnutí.....	40
3. Cíle, obsahy a metody z pohledu církevních a školských dokumentů	42
3.1. Cíle, metody, obsahy v církevních dokumentech	43
3.1.1. Cíle a obsahy.....	44
3.1.1.1. První osnovy pro českobudějovickou diecézi.....	44
3.1.1.2. Osnovy vydané v roce 1996.....	48
3.1.1.3. Osnovy vydané v roce 2004.....	52
3.1.2. Metody	57
3.2. Obsahy, cíle a metody ve školských dokumentech	58
3.3. Shrnutí.....	60
4. Ilustrační šetření v Sušicko - nepomuckém vikariátu.....	62
4.1. Cíle šetření	62
4.2. Otázky pro výzkum šetření	62
4.3.Sušicko - nepomucký vikariát.....	62
4.4.Výběr respondentů.....	64
4.5. Vyhodnocení odpovědí	64
4.5.1. Metody při výuce náboženství.....	64
4.5.2. Osnovy výuky náboženství.....	65
4.5.3. Cíle ve výuce náboženství	66
4.5.4. Metodické materiály a pomůcky.....	66
4.5.5. Obsahy výuky	68
4.5.6. Rozdíl mezi katechezí a výukou náboženství	68
4.5.7. Jak se vyučující vyrovnávají s úbytkem žáků.....	69
4.6. Shrnutí.....	70
5. Shrnutí výzkumného šetření	74
Závěr	77
Seznam použité literatury	79
Seznam příloh:	82
Přílohy:.....	83
I. Tabulky a grafy.....	83

II. Odpovědi na otázky.....	91
1. Vojtěch Šmídl	91
2. Marie Knetlová	101
3. Václav Volenec	103
4. P. Vítězslav Holý	105
5. P. Stanislav Bušta	110
6. Jáhen Jiří Voráček.....	116
ABSTRAKT	121
ABSTRACT.....	122

Úvod

Výuka náboženství je velice důležitá k předávání znalostí o věcech víry dětem školního věku. Zde se může dítě i nevěřící seznámit s tajemstvím víry a zároveň je možné v něm probudit touhu po bližším vtahu s Ježíšem a následné katechezi ve farním společenství. Ale daří se to? Kde se ztrácí děti, které na náboženství chodily, když věřících zvláště v kostelech také ubývá? To je téma možná na další Diplomovou práci. Já jsem se ve své Diplomové práci spíše zaměřil na teorii i praxi výuky náboženství. Chci tak čtenáři mé diplomová práce poskytnout informace, kde nalezne důležité aspekty výuky náboženství.

Vzhledem k tomu, že začínám vyučovat náboženství zajímalo mě tedy, jaké metody, obsahy a cíle ve výuce náboženství jsou důležité nejen po teoretické stránce, ale také hlavně, jak to vypadá vlastně v praxi. Pro moje šetření jsem si vybral Sušicko-nepomucký vikariát, kde jsem oslovil 6 osob, které v daném vikariátu vyučují náboženství poměrně dlouhou dobu a mají s výukou náboženství své zkušenosti a zjistit zároveň didaktickou úroveň jejich práce. Rovněž jsem chtěl napsat práci, kde bude výuka náboženství zjednodušeně popsána tak, aby pro další začínající učitele náboženství byla pomůckou, kde se mohou setkat se všemi důležitými prvky, které mohou potom ve výuce použít a také poznat jaké je to v praxi a které metody jsou praxí poznány a doporučeny jako velmi vhodné. a tak usnadnit jejich vstup do pedagogické praxe ve výuce náboženství.

Svoji práci jsem proto rozdělil do pěti kapitol. V první kapitole jsem vypsál, jak na cíle obsahy a metody pohlíží obecná didaktika. Čtenář se zde může seznámit s různými metodami, které využívá obecná didaktika. Dále zjednodušeně jsou tu popsány organizační formy výuky a didaktické principy a prostředky. Jak pohlíží a jak formuluje obecná didaktika obecné cíle a obsahy výuky a kde můžeme obsahy výuky najít. Také je v této kapitole popsán velice důležitý vztah mezi vyučujícím a žákem.

Ve druhé kapitole jsem se snažil popsat cíle, obsahy a metody z pohledu náboženské teorie. Tedy hlavně metody, které jsou pro výuku náboženství nejvhodněji použitelné, ale i ty, které jsou pro naše prostředí nové a teprve se začínají používat. Také jsou zde vypsány cíle, které by měla výuka náboženství dosahovat, a obsahy, které by se měly používat. v této kapitole se také čtenář dočte, jaké jsou rozdíly mezi výukou náboženství a katechezí a malou historií, proč je vhodné katechezi od výuky náboženství oddělovat.

Ve třetí kapitole jsem popsal cíle, obsahy a metody z pohledu církevních dokumentů. Rozvedl jsem zde porovnání cílů a obsahů vydaných Českou biskupskou konferencí z roku 1996 a 2004 a také těmi schválenými pro českobudějovickou diecézi biskupem českobudějovickým ThDr. Antonínem Liškou CSsR v roce 1995. Dále jsou zde popsány cíle ze školních dokumentů a průřezová témata, kde výuka náboženství pomáhá na cílech školy tyto průřezová témata naplňovat.

Ve čtvrté kapitole jsem přistoupil k samotnému šetření, kde jsem, jak již jsem se zmínil, pohovořil se šesti vyučujícími. Tři z nich jsou osoby zasvěcené tedy 2 kněží a jeden jáhen a tři z nich jsou potom laikové tedy katecheté. Na začátku této kapitoly, aby byl i čtenář neznalý poměrů seznámen se sušicko- nepomuckém vikariátem, jsem trochu tento vikariát popsal a ukázal, jak to v daném vikariátu vypadá s docházkou a počtem dětí, kteří navštěvovali výuku náboženství v jednotlivých školách a nebo na farách za posledních 14 let a také jak to vypadá s porovnáním návštěvnosti nedělních bohoslužeb v jednotlivých farnostech, ve kterých se zároveň výuka náboženství provozuje. Pro lepší orientaci jsem v příloze dal počty do grafů.

V této kapitole jsou také rovněž otázky, na které mi vyučující náboženství odpovídali a rozbor daných odpovědí. Do přílohy jsem potom dal přepis celých rozhovorů s vyučujícími. Tyto rozhovory jsou velmi poučující, proto stojí si je přečíst. Člověk tak vidí práci vyučujících, kteří se snaží nebo snažili, protože dva z nich už neučí, předávat podle svých možností dětem víru a znalosti křesťanské víry. Jejich přínos pro šíření víry je nezpochybnitelný, i když každý to dělá podle svých možností trochu jinak, jejich společný cíl předávání křesťanské víry, byl s jejich hovorů zcela jasný.

V páté kapitole jsem potom shrnul celou svou diplomovou práci pro snadnější pochopení a propojení všech aspektů vyučování z pohledu obecné didaktiky, náboženské pedagogiky a samotné praxe v Sušicko - nepomuckém vikariátu.

1. Cíle, obsahy a metody z hlediska obecné didaktiky

Vzdělávání je proces cílevědomé a záměrné činnosti zaměřené na pozitivní celostní rozvoj člověka. Podněcuje zkvalitňování myšlenkové činnosti a utváření rozmanitých dovedností jedince. Cílem tohoto procesu je zároveň prohlubovat a kultivovat city, hodnoty a postoje člověka, osobní vlastnosti a ovlivňovat žádoucí hodnotovou orientaci. Jedná se o proces, který zajišťuje vzdělávání převážně prostřednictvím institucí.¹ Didaktika je pak pomocnicí tohoto procesu, zahrnuje teorii vzdělávání a vyučování. Do teorie vzdělávání patří otázky vzdělávacích a výchovných cílů a obsahů. Do teorie vyučování patří vlastní proces vyučování, vztah mezi učitelem a žákem, didaktické zásady, organizační formy výuky, vyučovací metody apod.²

1.1. Teorie vzdělání

Aby systematická a cílevědomá činnost učitele úspěšně směřovala k dosažení zamýšlených výsledků, je třeba si stanovit a formulovat cíle, účel, záměr a taktéž obsah učiva, aby rozdíl mezi stanoveným cílem a dosaženým výsledkem byl co nejmenší.³

1.1.1. Cíle výuky

Cílem výuky je předem promyšlený a očekávaný výsledek, ke kterému učitel a žáci společně směřují. Je těsně spjat s obsahem výuky, vyučovacími metodami, organizační formou práce, hodnocením a časem. Cíl výuky je podmíněn historickým vývojem, závisí na potřebách společnosti, politicko-ekonomickém zřízení, kulturně sociálních podmínkách, na rozvoji vědy apod. Pro pedagogickou praxi jsou cíle formulovány ve vládních dokumentech a následně zkonkretizovány v pedagogických dokumentech, jako učební osnovy, vzdělávací programy, rámcové a školní vzdělávací programy.

Cíle výuky rozdělujeme do různých kategorií:

- 1) podle času - na krátkodobé a dlouhodobé cíle
- 2) podle konkrétnosti - na obecné a specifické cíle
- 3) podle vztahů - na skupinové a individuální cíle, cíl formuje učitel nebo žák a nebo ho formují společně
- 4) podle obsahu – na cíle jednotlivých vyučovacích předmětů
- 5) podle institucí – na cíle jednotlivých škol

¹ Jana Doležalová, Vzdělání – výuka – cíle – obsah výuky, s. 5.

² Kamil Janiš, Obecná didaktika – vybraná témata, s. 11

³ Miroslav Hladílek, Kapitoly z obecné didaktiky a didaktiky vzdělávání dospělých, s. 23

Složky cílů zahrnují tři stránky zaměřené za prvé na poznávání, které jsou zaměřené na rozvoj poznávacích procesů, za druhé na rozvoj dovedností a za třetí na vztahy, postoje, emoce, city apod.

Podle Kalouse a Obsta jde také o požadavky, které se kladou na výukové cíle a těmi jsou komplexnost, soudržnost, kontrolovatelnost a přiměřenost.⁴

1.1.2. Obsahy výuky

Obsahem vzdělávání je učivo, které má žák zvládnout ve vyučovacím procesu. Rozděluje se za prvé na vědomosti, což je soustava faktů, pojmů, teorií, které si žák osvojí podle různých typů škol. Kvalitu osvojených vědomostí pak můžeme srovnávat podle přesnosti, podrobnosti, systematičnosti, trvalosti a použitelnosti daných vědomostí žáků. Za druhé jsou to dovednosti, které si žáci ve vyučovacím procesu osvojují, aby dokázali své vědomosti zasadit do praktické činnosti. H. Veverková člení dovednosti na pracovní, sociální komunikaci a jednání, pohybové a zdravotní a poznávací. a za třetí si žáci osvojují ve vyučovacím procesu hodnotovou orientaci, postoje, zájmy, přesvědčení apod.⁵

Obsah vzdělávání ovlivňují tři aspekty, kterými jsou potřeby společnosti, dále pak vývoj společenského poznání a praxe a v neposlední řadě také rozvoj a možnosti žáků, učitelů, ale i objektivní podmínky a prostředky vyučování.⁶

Podle O. Chlupa učivo, které se žáci mají naučit, musí být uspořádáno tak, aby bylo prostředkem k dosažení cílů nejvyššího řádu, cílů částečných i speciálních. Při uspořádání učiva se má přihlížet, aby u žáků došlo k rozvoji myšlení a poznání. Učitel má být kreativní ve způsobu předávání a výběru učiva, aby došlo k dosažení daných cílů, protože mezi žáky jsou určité rozdíly.

V průběhu dějin se učivo různě uspořádávalo, až postupně vznikly tři koncepce:

- 1) Předmětové uspořádání učiva - jednotlivé vyučovací metody navazují na vědní obory. Současně by měli vyučovat předměty učitelé, kteří jsou v daných předmětech odborníci. Výhodou této koncepce je snadná přehlednost v oboru, postupný nárůst vědomostí, mnohaleté didaktické zkušenosti, metodická připravenost. Nevýhoda je pak odstup od ostatních předmětů.
- 2) Projektové uspořádání učiva – zde dochází k propojení učiva přímo s praktickou činností. Výhoda této koncepce je zjevné propojení vědomostí

⁴ Kamil Janiš, *Obecná didaktika – vybraná témata*, s. 32. -33.

⁵ tamtéž s. 33. – 35.

⁶ Jana Doležalová, *Vzdělání – výuka – cíle – obsah výuky*, s. 27.

a dovedností a hodnotové orientace. Nevýhoda je, že vlivem vědeckotechnického pokroku nelze tento přístup uplatnit ve všech oblastech učiva.

- 3) Modulové uspořádání učiva – tento způsob se snaží překonat nedostatky předchozích typů, kombinují se zde části učiva podle potřeb praxe.

Existují ještě další typy jako je lineární, kruhové, speciální, v hlavní linii apod.

Velkou pomůckou pro předávání učiva je pro učitele učebnice, která slouží k podpoře učebních osnov. Učebnice plní funkci didaktickou, která se dělí dále na informativní, formativní a metodologickou a na funkci organizační, která se dále dělí na plánování, motivování, řízení procesu výuky, kontrolní a sebekontrolní. Učebnice se pak dělí na učebnice, cvičebnice, čítanky, tabulky, slovníky aj. Aby učitelé mohli lépe s učebnicemi pracovat, existují pro ně (ale i pro rodiče nadaných a dlouhodobě nemocných žáků) metodické příručky, které umožňují zefektivnit práci s učebnicemi.⁷

Důležité pro učitele, kteří si připravují učivo na hodinu pro žáky, je udělat si v přípravě didaktickou analýzu obsahu učiva, to znamená uvědomit si skladbu učiva a najít v něm pojmy, zákony, metody, dovednosti, logické operace apod. Při didaktické analýze se postupuje následujícím způsobem: za prvé je třeba si uvědomit výukové cíle, ke kterým směřujeme. Posléze je třeba vybrat učivo do tématických celků a jeho uspořádání, dále pak je třeba promyslet, jakými činnostmi, vyučovacími metodami, organizačními formami práce a didaktickými prostředky dojít k tomu, aby si žáci osvojili učební látku. a v poslední řadě podle A. Vališové je třeba formulovat otázky a úkoly, jimiž budeme žáky motivovat k lepšímu soustředění při probírání látky. Didaktická analýza učiva je náročná myšlenková činnost, která je závislá na předpokladech a zkušenostech učitele, který ji provádí.⁸

Základní a závazné dokumenty, v nichž jsou obsaženy obsahy výuky, ke kterým učitel musí přihlížet, když začne provádět svoji pedagogickou činnost, jsou:

- 1) Rámcový vzdělávací program, který je tvořen na státní úrovni a zahrnuje rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, pro základní vzdělávání, pro gymnaziální vzdělávání, pro střední odborné vzdělávání, dále pak pro umělecké, jazykové a další vzdělávání.
- 2) Školní vzdělávací program, který je tvořen na školní úrovni a podle něhož se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách.

⁷

Kamil Janiš, *Obecná didaktika – vybraná témata*, s. 35. -37.

⁸

Jana Doležalová, *Vzdělání – výuka – cíle – obsah výuky*, s. 36

- 3) Učební plán je tvořen pro konkrétní typy škol, jsou v něm zahrnuty seznamy vyučovacích předmětů, týdenní počet hodin, předměty povinné, povinně volitelné i volitelné.
- 4) Učební osnovy jsou pedagogické dokumenty, které stanovují obecný cíl, vymezují obsah a rozsah učiva, posloupnost učiva jednotlivých předmětů a jeho rozložení do ročníků. Učební osnovy rozdělujeme do několika typů na osnovy lineární a cyklické, osnovy rámcové a podrobné a osnovy průměrné, minimální a maximální. Lineární osnovy jsou takové osnovy, při nichž probíranou látku neopakujeme, ale stále postupujeme vpřed. Naopak při cyklických osnovách se k probírané látce vracíme v jednotlivých ročnících, ale v náročnější formě. Rámcové osnovy zase stanovují základní úkoly a sled témat vyučovacích předmětů a podrobné osnovy potom zahrnují u každého tématu pojmy, zákonitosti a příklady.
- 5) Tématický plán je plán, ve kterém je rozděleno učivo do jednotlivých časových úseků, což jsou často měsíce školního roku. Při sestavování tématického plánu se má přihlížet ke třídnímu kolektivu, úrovni znalostí a dovedností, vybavení školy a v neposlední řadě i zkušenosti učitele.⁹

1.2. Teorie vyučování

Výuka je *forma vzdělávací činnosti, při níž žáci a učitelé vstupují do určitých vztahů a jejich cílem je dosažení stanovených cílů.*¹⁰ v posledních letech se začal rozlišovat pojem výuka a vyučování. Zatímco se při pojmu vyučování myslí význam činnosti učitele, výuka se chápe jako spolupráce učitele a žáka. J. Skalková však například nepokládá za důležité oba pojmy rozlišovat, neboť ve své knize považuje každé vyučování za součinnost učitele a žáka.

1.2.1. Vztah mezi žákem a učitelem

Ve vyučovacím procesu jde o významnou roli ve vztahu mezi učitelem a žákem. Nemělo by jít pouze k předávání znalostí pasivním žákům, ale o to, aby se i žáci k probírané látce stavěli aktivně. Učitel by měl vytvářet takové didaktické situace, které by podporovaly aktivní interakce žáka s látkou a učivem. Na činnost orientované vyučování uváděné do praxe má však svoje úskalí, jimiž jsou nepochybně množství látky a časová tíseň. Jde tu však také o učitele, který musí přehodnotit svoje postoje,

⁹ Kamil Janiš, *Obecná didaktika – vybraná témata*, s. 38 – 39

Miroslav Hladílek, *Kapitoly z obecné didaktiky a didaktiky vzdělávání dospělých*, s.26 - 29

¹⁰ Jana Doležalová, *Vzdělání – výuka – cíle – obsah výuky*, s. 11

musí přestat přemýšlet o tom, co bude dělat při vyučování on, ale především myslet na to, co budou dělat jeho žáci.

Realizace na činnost orientovaného vyučování má své principy:

- 1) Učitel musí vzbuzovat zájem žáků, spolu s nimi plánuje a připravuje činnosti
- 2) Učitel pro žáky vytváří situace, ve kterých si žáci osvojují učivo různými smysly a zároveň to u nich rozvíjí různé schopnosti a tvořivost.
- 3) Žáci se naučí plánovat vlastní práci, připravovat materiál pro pokus, zpracovávat protokoly apod.
- 4) Při vyučování se uplatňují sociálně-komunikativní dovednosti, což přispívá k rozvoji komunikativních schopností žáka, jako je vyjadřování, dialog, naslouchání apod.¹¹

Komunikativní dimenze vyučování umožňuje rozvoj vztahů mezi učiteli a žáky a žáky mezi sebou. Při pedagogické komunikaci dochází k vzájemnému působení žáků a učitelů i rodičů, při čemž na sebe vzájemně působí a navzájem se ovlivňují. Při vyučování dochází ke třem typům komunikace, verbální-slovní, nonverbální-mimoslovní a komunikaci činem. Děti velmi citlivě reagují na komunikaci učitele a jeho citlivé chování k nim. Přesnost a důslednost na ně působí velmi pozitivně. Učitel může svým chováním děti motivovat k učení a probírané látce, pokud vztah učitel – žák není ovlivněn strachem, zbytečnými emocemi a napětím. Motivovat žáky se musí učitel také naučit výběrem atraktivních momentů probírané látky.

Velmi důležité je také hodnocení žáků ve vyučování. Pro žáka je velmi motivující, pokud je pochválen a trochu motivuje, i pokud žáka při vyučování pokáráme za horší výkon, ale musí to být vyjádřeno v pozitivním směru. Hodnocením dochází také k sociálnímu vztahu mezi učitelem a žákem a zároveň mezi žáky navzájem. Pozitivní hodnocení zvyšuje sebedůvěru žáků, kteří jsou zakřiknutí a příliš si nevěří.¹²

1.2.2. Vyučovací metody

Vyučovací metoda je způsob záměrného uspořádání činností učitele i žáků směřující ke stanoveným cílům. Jakou volbu metod učitel vybere, záleží na vybavenosti školy a třídy a zároveň také na zkušenosti učitele. Ten by si měl pro výběr vhodné metody položit otázku proč, co, komu, jak, jaké výsledky, tedy jaký je cíl (proč), jaký je

¹¹ Jarmila Skalková, *Obecná didaktika*, s. 127

¹² tamtéž, s. 155 - 163

obsah (co), komu, tedy jací jsou žáci, jaké metody vybrat (jak) a jaké bude hodnocení (výsledky). Tyto faktory se totiž velice ovlivňují¹³.

Metody dělíme podle několika kategorií. Klasifikovat různé vyučovací metody se snažilo několik pedagogů, například O. Kádner, O. Pavlík, I. J. Lerner, L. Mojžíšek, J. Maňák.

L Mojžíšek uvádí následující přehled vyučovacích metod:

I. Motivační metody (stimulují zájem o učení)

II. Metody expoziční (jak se podává učivo)

- A) Metody přímého přenosu poznatků - monologické metody – přednáška, vyprávění, popis, vysvětlování
- B) Metody zprostředkovaného přenosu poznatků: Metody demonstrační – demonstrace trojrozměrných pomůcek, exkurze, pohybová, dvojrozměrných pomůcek a ilustrace. Metoda dlouhodobého pozorování jevů. Manipulační metody – didaktická montáž a demontáž. Pracovní metody – laboratorní, praktické práce v dílnách, systematické pracovní praxe. Hra jako metoda
- C) Metody heuristické povahy: Dialogické problémové metody – sokratovská, heuristická, beseda. Komplexní dialogické metody – problémová metoda verbálně meditativní, projektová
- D) Metody samostatné práce žáků. Metody autodidaktické. Samostatné práce s knihou
- E) Metodické systémy individualizovaného vyučování: Daltonský plán a winnetská metoda. Programování jako vyučovací metodický systém
- F) Metody bezděčného učení

III. Metody fixační (opakování a procvičování učiva)

- A) Metody opakování a procvičování vědomostí: Metoda otázek a odpovědí. Metoda opakování pomocí učebnice. Souvislý ústní projev jako metoda opakování. Metoda memorování nazpaměť. Kompoziční úkoly, diktáty, kresba, modelování, hra
- B) Metody opakování a procvičování dovedností. Motorický trénink. Návik pohybových dovedností. Návik rozumových dovedností. Intelektuální trénink.

IV. Metody diagnostické a klasifikační (hodnocení, kontrola, klasifikace)

- A) Klasické diagnostické metody: Ústní zkouška. Klasické písemné a grafické zkoušky. Didaktické texty. Modelování diagnostické úlohy. Klasické výkonové

¹³ tamtéž, s. 168

zkoušky. Modelově diagnostické metody – metoda hodnocení čteného textu, písemného projevu, obrazu a jiných názorných objektů, pracovní aktivity žáků, žákova souvislého projevu, referátu, řečnického cvičení, žákovy vědeckovýzkumné práce, tvůrčího projevu, žákova organizačního výkonu

- B)** Malé formy vědeckovýzkumných diagnostických metod: Metoda dlouhodobého systematického pozorování. Pozorování žáka v uzlových a mezních situacích. Rozbor (analýza) žakovských prací. Explorační metody. Anamnéza. Metody hodnocení žakovské skupiny (kolektivu třídy, zájmového kroužku). Speciální diagnostické metody
- C)** Metody třídění diagnostických údajů
- D)** Metody vyhodnocování a zobecňování diagnostických údajů - Interpretační metody
- E)** Klasifikační metody a klasifikační symbolika¹⁴

Trochu jinak klasifikuje metody J. Maňák:

- A.** Metody z hlediska pramene poznání a typu poznatků – aspekt didaktický
 - I.** Metody slovní: Monologické metody (vysvětlování, výklad, přednáška). Dialogické metody (rozhovor, dialog, diskuze). Metody písemných prací (písemná cvičení, kompozice). Metody pro práce s učebnicí, knihou, textovým materiálem
 - II.** Metody názorově demonstrační: Pozorování předmětů a jevů. Předvádění (předmětů, činností, pokusů, modelů). Demontrace statických obrazů. Projekce statická a dynamická
 - III.** Metody praktické: Nácvik pohybových a pracovních dovedností. Laboratorní činnosti žáků. Pracovní činnosti (v dílnách, na pozemku). Grafické a výtvarné činnosti
- B.** Metody z hlediska aktivity a samostatnosti žáků – aspekt psychologický - metody sdělovací, metody samostatné práce žáka, metody badatelské, výzkumné, problémové
- C.** Charakteristika metod z hlediska myšlenkových operací – aspekt logický - postup srovnávací, postup induktivní, postup deduktivní, postup analyticko-syntetický
- D.** Varianty metod z hlediska fází výchovně vzdělávacího procesu – aspekt procesuální - metody motivační, metody expoziční, metody fixační, metody diagnostické, metody aplikační

¹⁴ Kamil Janiš, Obecná didaktika – vybraná témata, s. 64 - 66

- E. Varianty metod z hlediska výukových forem a prostředků – aspekt organizační - kombinace metod s vyučovacími formami, kombinace metod s vyučovacími pomůckami
- F. Aktivizující metody – aspekt interaktivní - diskuzní metody, situační metody, inscenační metody, didaktické hry, specifické metody¹⁵

Ve slovních metodách má veliký význam slovo mluvené i psané. Při monologických metodách předává vyučovací látku učitel sám svým žákům, kteří jsou pasivní posluchači. Učitel musí dbát na techniku ústního podání, měl by mluvit srozumitelně, jasně, s pečlivou výslovností, správným přízvukem, rytmem, ve správném tempu, které by mělo být pomalejší než běžný hovor a se správným používáním pauz mezi slovy a větami.

Pokud ve vyučovací látce, kterou chce učitel žákům předat, jsou konkrétní situace a sled událostí, může učitel použít vyprávění. Tuto metodu je dobré používat převážně u menších dětí. Pokud se příběh vypravuje emocionálně a je to poznat i v tónu učitele, potom lze působit na fantazii žáků a jejich city, zároveň na představivost a myšlení. Další monologická metoda je vysvětlování., při ní dochází k osvojování látky pojmové povahy, důležité je, aby výklad byl vzorem logického myšlení pro žáky. v nižších třídách má trvat výklad kratší dobu 5-15 min., ve vyšších ročnících může trvat déle 25 -30 min. Nejnáročnější ze slovních monologických metod je školní přednáška, používá se ve vyšších ročnících a klade na žáky větší nároky na myšlenkové úsilí a schopnost koncentrovat pozornost na delší dobu. Učitel při ní zprostředkovává poznatky v delším, soustavném a logicky uspořádaném projevu, aby usnadnil žákům sledování logické linie svého výkladu, měl by signalizovat přechod jedné látky k druhé, třeba tónem hlasu, nebo zápisem na tabuli apod. Starší žáci si při této metodě mohou dělat poznámky, k čemuž by jim měl učitel pomoci jasnou stylizací vět a opakováním hlavních myšlenek.

Pokud dochází ve výuce k přímé interakci mezi vyučujícím a žáky nebo mezi žáky navzájem a ke vzájemné komunikaci, hovoříme o tzv. metodách dialogických. Rozvíjí u žáků jejich kognitivní schopnosti, emocionálně motivační stránky a v neposlední řadě také jejich komunikativní dovednosti. Nejstarší je metoda rozhovoru, při níž formou otázek a odpovědí osvětlujeme určitý problém a tak vedeme žáky k novým poznatkům. Rozhovor dělíme na tzv. heuristický, při němž se získávají nové informace a na tzv. sokratovský, při kterém se získané vědomosti utřídí. Pokud

¹⁵ Jarmila Skalková, Obecná didaktika, s. 169 -170

žáci nejsou jen pasivní, dávají také otázky učiteli, tím přechází rozhovor k dialogu. Dialog spočívá ve výměně argumentů mezi žáky a učitelem. Učitel by měl ve třídě navodit atmosféru svobody a téma dialogu by mělo být zajímavé. Pokud dochází k výměně názorů i mezi samotnými žáky, potom mluvíme o diskuzi. Učitel potom bývá moderátorem této diskuze, kdy jí podporuje a řídí. Tato metoda se používá ve vyšších ročnících základní školy a na středních školách. Další metodou je Brainstorming (burza nápadů), u níž jde o to, aby žáci v určeném čase vymysleli co nejvíce nápadů k danému problému.

Metody práce s knihou jsou nejdůležitější metody k získání poznatků, předpokladem jsou ale dobré čtenářské dovednosti. Žáci se učí samostatnosti s prací s knihou, starší žáci mohou vypracovat z knih referáty, osnovy apod. Je také žádoucí učit žáky hledat v pomocné literatuře, psát výpisky, srovnávat, hodnotit.

V metodách názorově demonstračních jde o to, uvést žáky do přímého styku s poznávací skutečností, obohatit jejich představy a podpořit poznávanou skutečnost s praxí a zároveň motivovat žáky k zájmu o probíranou látku. k základům této metody patří kresba na tabuli, tabulky, mapy, schémata, obrazy apod. Podle J. Mojžíška k variantám této metody patří:

- 1) Pozorování předmětů a jevů
- 2) Předvádění předmětů, činností, pokusů, modelů
- 3) Demontrace statických obrazů
- 4) Projekce statická i dynamická¹⁶

K metodám praktických činností žáků patří montážní a demontážní činnosti, při kterých si žáci osvojují technické schopnosti složit nebo rozložit nějaké technické výrobky. Dále sem patří laboratorní práce žáků, při kterých si žáci pomocí pokusů a experimentů prakticky zkouší své teoretické vědomosti. Tyto práce mohou být krátkodobé nebo dlouhodobé. Další metody jsou metody praktické pracovní činnosti, kdy se žáci seznamují s prací s papírem, dřevem, elektrotechnickým materiálem, s pěstováním rostlin, pečováním o zvířata apod. Důležité při této metodě je ukázka, vysvětlení a předvádění daných činností a zřízení speciálních pracoven s patřičným vybavením.

Další metodou je hra, tato metoda je ponejvíce využívána u mladších ročníků, má však své místo i u starších. Děti se naučí zachovávat pravidla, kontrolovat se a při

¹⁶ Jarmila Skalková, Obecná didaktika, s. 180

soutěži se vedou k toleranci, k vyvinutí maximálního úsilí, ke snaze práci podřídit druhým, uznat porážku a vítězství druhých, kteří jsou v něčem lepší.

Při metodách simulačních a situačních se žáci učí řešit problémy, které naskytá životní realita, v uměle vytvořených podmínkách. Patří sem například simulace situací jako je vytváření přednášek pro veřejnost, řešení různých konfliktních situací apod.

Dále jsou to metody inscenační, které se podle H. Horké rozdělují na :

- 1) Umělecké (divadelní, extrální)
- 2) Psychologické (sociodramata)
- 3) Terapeutické (psychodramata)
- 4) Výchovně-vzdělávací¹⁷

Dramatizace je také starší metoda, která se hojně využívala v Jezuitských školách a při níž jde o to, vyvolat hlubší zájem o daný problém, oživit probíranou látku, naučit děti vystupovat před druhými, tlumit trému a tak dále.

Metody opakování a procvičování vědomostí a dovedností je další metoda, jak upevnit a procvičit v žácích již probranou látku. Opakování učiva může být hned po probrané látce, nebo po skončení většího celku, dále můžeme opakovat na konci pololetí nebo ke konci roku a v neposlední řadě potom můžeme látku opakovat po prázdninách. Důležité je navození aktivní činnosti žáků k metodě opakování a to lze pomocí zajímavých forem s různorodou činností. Při opakování a procvičování dovedností je hlavní metodou nácvik, při kterém se děti učí získat a procvičit dovednosti, aby je pak mohly použít v různých situacích běžného života (např. asertivní chování).

Dalším oddílem metod jsou metody diagnostické a klasifikační. Při diagnostice zjišťujeme, zda-li používané metody jsou správné, vedou žáky k správnému pochopení probírané látky, zda-li se při vyučování neodchylujeme moc od předpokládaných cílů a jaké podmínky při učení jsou potřebné. Při hodnocení zase ukazujeme žákům, ale i rodičům a učitelům, nakolik jednotliví žáci zvládají probíranou látku, kde je třeba odstranit nedostatky. Motivujeme tím žáka k další činnosti a posilujeme jeho sebedůvěru. První metoda, která spadá do hodnocení, je metoda pozorování. Učitel pozoruje žáky v dlouhodobém horizontu, analyzuje projevy, postoje, zájmy apod. Další možností, jak ohodnotit žáky, je forma ústní a písemná. Ústní zkoušky mohou být orientační, při kterých učitel zjišťuje u žáků osvojení látky průběžně, ale neklasifikuje je. Potom jsou zkoušky náročnější klasifikované, při kterých se zjišťuje hloubka

¹⁷ tamtéž, s. 186

poznání, jak dokáže žák dát probíranou látku do širších souvislostí atd. Učitel musí umět správně a jasně formulovat otázky, které klade při zkoušení a také navodit příjemnou atmosféru, aby žáci nebyli ve strachu. Dalším hodnocením složitých výkonů žáků, jako jsou slohové práce, protokoly, pokusy apod., učitel získává informace o tom, jak dokáže žák uplatňovat nejen své vědomosti a dovednosti, ale také úroveň jejich používání, a to z hlediska logiky a systematickosti. Další metodou, jak získat informace o vědomostech žáků, jsou testy a ty dělíme na:

- 1) psychologické, např. inteligenční
- 2) znalostní a dovednostní
- 3) psychické způsobilosti, k zjišťování psychických předpokladů
- 4) fyzické způsobilosti, k zjišťování fyzických předpokladů
- 5) speciální testy, např. o drogové závislosti
- 6) didaktické testy.

Didaktické testy měří víceméně objektivně a spolehlivě výsledky učení. Pokud si testy sestaví učitel sám, hovoříme o testech orientačních neboli nestandardizovaných a ty slouží k zjišťování stavu vědomostí. Standardizované neboli normalizované jsou složitější, zahrnují širší rozsah učiva a používají se k měření a porovnávání výsledků ve velkých skupinách populace. Byčovský dělí didaktické testy takto:

- 1) testy úrovně
- 2) testy rychlosti
- 3) testy standardizované
- 4) testy nestandardizované
- 5) testy kognitivní psychomotorické
- 6) testy výsledků výuky a studijních předpokladů
- 7) testy rozlišující (relativního výkonu)
- 8) testy ověřující (absolutního výkonu)
- 9) testy vstupní, průběžné, výstupní
- 10) testy monotematické a polytematické
- 11) testy objektivně skórovatelné
- 12) testy subjektivně skórovatelné

Důležitým faktorem didaktických testů je také jejich validita to znamená, zda test je nastaven podle toho, co chceme sledovat. Dále pak reliabilita, to znamená, zda test je spolehlivý a přesný. Další faktor je objektivita, zda-li jsou nastaveny jednoznačná

kritéria hodnocení. a poslední je senzitivita, kde se jedná o potlačení otázek, které dobří žáci řeší správně a slabší hůře.¹⁸

Výsledkem hodnocení žáků je zpravidla klasifikace, tedy hodnocení známkami. k této formě hodnocení jsou jisté výhrady, neboť jsou rozdíly v objektivitě jednotlivých učitelů. Lepší hodnocení je slovní, které podporuje pozitivní rozvoj žáka místo tlaku na výkon, dává žákům stejné šance apod. a poslední možností je propojení obou variant např. na třídních schůzkách.¹⁹

Současná didaktika klade důraz na metody, kde se žáci aktivně chovají, rozvíjí se jejich tvořivost, samostatnost apod.

1.2.3. Organizační formy výuky

Výuku charakterizujeme jako systém vzájemně propojených prvků, kterými jsou cíle, obsahy, metody, didaktické prostředky, organizační formy práce. Podle toho pak rozdělujeme výuku na:

- 1) Informativní – používá se forma výkladu při hromadné výuce
- 2) Regulativní – k osvojení učiva dochází automatickou regulací učební aktivity žáka pomocí programů, algoritmů nebo počítačů
- 3) Produkční – při ní dochází k realizaci nějakého produktu pracovní nebo jinou motorickou činností žáka
- 4) Heuristická – k osvojování učiva dochází objevováním a řešením problémů samotnými žáky

Samotná výuka prochází určitými etapami. První etapou je příprava učitele na výuku. při ní si učitel stanovuje cíle, časovou a obsahovou strukturu výuky a podmínky a prostředky její realizace. Následuje etapa druhá, při níž dochází k samotnému realizování přípravy při samotné vyučovací hodině. a třetí etapa je hodnotící, která probíhá na konci vyučovací hodiny a nebo ještě i po ní, kdy učitelé, ale i žáci hodnotí dosažení výukových cílů.²⁰

Dále můžeme výuku dělit podle organizačních forem. První formou je hromadná neboli frontální výuka, tu charakterizuje učení učitelem v jedné vyučovací hodině skupinu žáků, učitel řídí činnost všech žáků najednou, pracuje plánovitě. Vyučovací hodina má různé etapy, začíná zahájením hodiny, dále opakováním dřívějšího učiva, pokračuje výkladem nového učiva, následuje opakování a shrnutí nového učiva a na

¹⁸ Kamil Janiš, Obecná didaktika – vybraná témata, s. 73 -75

¹⁹ Jarmila Skalková, Obecná didaktika, s. 198 -199

²⁰ Jana Doležalová, Vzdělání – výuka – cíle – obsah výuky, s. 15 - 16

závěr hodiny pak připadá kontrola a diagnóza rozvoje vědomostí a dovedností a zadání domácích úkolů.

Druhou formou výuky je skupinová a kooperativní výuka. Jde o formu, kde žáky rozdělujeme do skupin zpravidla po 3 až 5-ti členech, ti pracují buď samostatně nebo spolu spolupracují (kooperují), výsledkem je potom jejich jeden společný výtvar. Žáky do skupin rozdělujeme buď náhodně nebo podle losu, seznamu, lavic, pohlaví, na základě vztahů mezi žáky, učebních výsledků, podle obsahu a cílů výuky, podle předpokládané délky spolupráce a nebo podle stylu spolupráce ve skupině. Tato forma má své výhody, ale i nevýhody. Mezi výhody patří zvýšení aktivity při učení, zapojení i pomalejších, neprůbojných žáků, zvýšení samostatnosti, sebevědomí žáků apod. Nevýhodou pak je zvýšení hluku ve třídě, neprobere se tolik učiva jako v předchozí formě apod.²¹ Při této formě výuky napřed zformujeme otázku, problém nebo úkol, který budou skupiny řešit. Potom přichází samotná práce ve skupinách, a nakonec řešíme výsledky, k nimž skupiny došly, porovnáváme je, popřípadě hodnotíme. Trochu rozdílná než skupinová je forma kooperativní, liší se v tom, že úspěch jednotlivce je prospěšný celé skupině, i když každý ve skupině může mít jiný názor, ve skupinové formě dochází pouze k jednomu společnému produktu.

Další formou je párová výuka, jedná se o spolupráci dvou žáků zpravidla sedících v jedné lavici, spolupracují na společném úkolu, vyměňují si poznatky apod. Výhodou je, že žáky vedeme ke komunikaci žák – žák, taktéž k porozumění a ke zpětné vazbě mezi žáky, náročnější a obtížnější je možné zapojit všechny žáky.

Další formou je výuka týmová, tam vyučuje tým učitelů v počtu 7 až 10. Ve skupině, kterou tento tým učitelů vyučuje, může být 50 – 250 žáků.

Dále je tu pak diferencovaná výuka, ta představuje jednu z lepších variant hromadné výuky. Rozumíme tím diferenciaci neboli roztřídění žáků do jednotlivých forem, tříd s rozdílným cílem vyučování a učení. k roztřídění žáků ve třídním kolektivu do jednotlivých skupin dochází zpravidla podle prospěchu nebo pochopení učební látky. k výhodám této formy patří to, že dochází k přiměřenému zatížení nadaných, ale i slabších žáků, přiměřenému tempu a obsahu výuky a tím i snížení propadání slabších žáků. Nevýhodou mimo jiné je to, že rodiče i žáci trpí přeřazením žáka ke slabší skupině.²²

²¹ Kamil Janiš, *Obecná didaktika – vybraná témata*, s. 49 - 52

²² Kamil Janiš, *Obecná didaktika – vybraná témata*, s. 54 -55

Poslední forma je individuální a individualizovaná výuka. Je to forma, kde se učitel věnuje jen jednomu žákovi. Tato metoda patří k nejstarším a v dnešních podmínkách se využívá především na uměleckých či jazykových školách, popřípadě při výuce nadaných nebo naopak zaostávajících žáků nebo také v rámci hodiny, kdy ostatní pracují samostatně a učitel se věnuje jednomu žákovi, popřípadě jedné skupině. Do této formy patří také domácí úkoly a jejich kontrola. Při domácích úkolech by učitel měl věnovat velkou pozornost rozvíjení samostatné práce žáků, učení žáků k návyku pravidelně se připravovat na výuku a nesení zodpovědnosti za vlastní práci.

Můžeme také rozdělovat organizační formy výuky podle prostředí, kde se výuka provádí. Tím může být třída, školní pozemek, dílny, učební pracovny, laboratoře, ale i exkurze, vycházky, výlety, apod. Exkurze probíhá v mimoškolním prostředí a měla by mít přímý vztah k aktuálnímu obsahu vyučování. Potom rozdělujeme exkurze na historické, zde se naskýtá návštěva hradu, zámku, muzea apod., pak na vlastivědné a přírodovědné, zde je možno navštívit zoo, skanzen, přírodní rezervaci apod. a tématické. Při exkurzi pak děti shromažďují informace a porovnávají školní znalosti s praxí. Exkurzi dělíme na tři části. První částí je příprava na exkurzi, kde se ujasní cíl a úkol exkurze, druhou částí je samotná exkurze, kde žáci hledají podklady ke stanoveným cílům a poslední fáze pak je zhodnocení exkurze a popřípadě zpracování úkolů, to už však probíhá ve škole.

Výlet se liší od exkurze především tím, že není vázán na jeden vyučovací předmět, ale je v něm realizováno mnoho jiných výchovně-vzdělávacích funkcí. Výlet může být zeměpisný, historický, přírodopisný, popřípadě kombinovaný, jednodenní nebo vícedenní. Opět má tři fáze, přípravnou, kde dochází se seznámením obsahu, cíle, trasy výletu, apod., dále pak samotnou realizaci a vyhodnocení výletu. k méně náročnému typu výletu patří bezesporu vycházka, která je směřována do blízkého okolí školy.²³

1.2.4. Didaktické principy a prostředky

Aby výuka byla co nejkvalitnější a aby se lépe dosáhlo výukového cíle, je třeba při výuce využívat různých prostředků. Učitel pak vybírá takové prostředky, které vedou k cíli, které jsou přiměřené věku a dovednostem a zkušenostem žáků, k možnostem vybavení škol a vlastním schopnostem. Vyučovací prostředky dělíme na:

²³ Kamil Janiš, *Obecná didaktika – vybraná témata*, s. 57 – 60

- 1) skutečné předměty
- 2) modely
- 3) zobrazené pomůcky jako jsou obrazy, symbolická zobrazení, diaprojekce, film, televize
- 4) zvukové pomůcky – hudební nástroje, nahraná hudba
- 5) dotykové pomůcky – reliéfové obrazy, slepecké písmo
- 6) literární pomůcky – učebnice, atlasy, příručky, různé texty
- 7) programy pro počítače²⁴

Kvalitnější výuce nepřispívají jen pomůcky, ale zároveň jsou důležité i didaktické principy, kterými se učitel při výuce řídí. Základní soustavu tradičních didaktických principů tvoří:

- 1) Princip přiměřenosti, zde je důležité, aby učitel dokázal vybrat takové cíle, metody, obsahy, formy a podmínky, aby to bylo přiměřené věku a schopnostem žáků.
- 2) Princip uvědomělosti, zde se učitel musí snažit, aby dokázal žáky motivovat, aby žák nejen věděl, co se učí, ale byl mu také jasný i smysl této činnosti, ve výuce pak nemá místo formalismus.
- 3) Princip postupnosti, zde je požadavek, aby učitel postupoval v učení od jednoduchého k složitému, od blízkého k vzdálenému, od konkrétního k abstraktnímu, od obecného k zvláštnímu apod. Není-li totiž zvládnuto jednoduché učivo, není možné potom dál na tom stavět.
- 4) Princip soustavnosti (systematičnosti), učitel musí dbát na to, aby učivo, kterému učí, bylo logicky uspořádané v srozumitelných systémech.
- 5) Princip cílevědomosti, výuka musí směřovat k určitému cíli, který není znám jen učiteli, ale měl by být jasný i žákům, to je potom pro žáky nejlepší motivací, když ví, k čemu učení vede.
- 6) Princip aktivity, učitel musí vybrat takové metody a formy, aby žáci ve vyučovacím procesu byli co nejvíce aktivní.
- 7) Princip trvalosti, zde je požadavek, aby nabyté vědomosti žákům vydržely co nejdéle, důležité je v tomto principu, aby se vyučovaly takové věci, které žákům budou v budoucím životě opravdu prospěšné a také je důležité časté opakování dané látky a procvičování paměti.

²⁴ Jarmila Skalková, Obecná didaktika, s. 232 – 233

- 8) Princip názornosti, zde je důležité, aby do vyučovacího procesu bylo zapojeno co nejvíce smyslů, proto se používá velké množství různých didaktických prostředků.
- 9) Princip spojení teorie s praxí, zde se spojují teoretické poznatky žáků s poznatky praktickými, tedy s pracovní činností žáků.
- 10) Princip individuálního přístupu, zde by učitel měl dbát na individuální zvláštnosti a schopnosti jednotlivých žáků.
- 11) Princip zpětné vazby, zde žáci, ale i učitelé si mají zpětně ověřit svoji úspěšnost či neúspěšnost ve vyučovacího procesu, jaké znalosti a dovednosti přibyly a naopak.
- 12) Princip vědeckosti, všechny učební obsahy mají být pravdivé a ověřené.
- 13) Princip komplexního působení na žáka, učitel má dbát na to, aby dokázal dobře působit na celou bytost žáka nejen aby nabyl nějaké vědomosti, ale také působit pozitivně na city, vůli a celý intelekt žáka.²⁵

1.3. Shrnutí

Výuka náboženství stejně jako jiné předměty na základní škole je založena na principech obecné didaktiky a to jak ve smyslu obsahů, cílů, tak i metod. Při výuce náboženství se také používají dlouhodobé, krátkodobé, obecné, specifické, skupinové nebo individuální metody.

Obsahem výuky jednotlivých předmětů tedy i výuky náboženství je učivo, které se má probrat. Velikou pomůckou k předávání učiva je učebnice. Je otázkou, zda při výuce náboženství jsou učebnice používány, protože ty stávající nejsou aktuální. v nových metodikách vytvořených pro osnovy z roku 2004 jsou na učebnice odkazy pouze občas, více se používá pracovních listů, které jsou zpracovány pro jednotlivé vyučovací hodiny. Důležité je před samotnou výukou udělat didaktickou analýzu učiva, aby samotná výuka byla efektivní.

Při výuce je také důležitý vztah mezi učitelem a žákem. Lze totiž děti svým chováním motivovat, ale také svým chováním učitel může způsobit, že dítě výuku nebude mít rádo. Záleží také na tom, jak dokáže učitel vytvořit a korigovat vztahy mezi dětmi, aby se navzájem sobě nevysmívaly, neubližovaly, ale aby si naopak dokázaly pomáhat a vytvořily "dobrou partu".

²⁵ Hana Filová, Josef Maňák, Jiří Strach, Oldřich Šimoník, Jan Štáva, Vlastimil Švec, Vybrané kapitoly z obecné didaktiky, s. 13 – 18

Metod obecná didaktika nabízí mnoho. J. Maňák rozděluje tyto metody na ty, které zahrnují aspekt didaktický, sem patří metody slovní, názorově demonstrační a praktické. Dále jsou to metody, které zahrnují aspekt psychologický, aspekt logický, aspekt procesuální, aspekt organizační a aspekt interaktivní.

Při samotné výuce je pak důležité vzájemně propojit cíle, obsahy, metody, didaktické prostředky a organizační formy práce. Výuka má pro učitele tři fáze. v první fázi je učitelova příprava na výuku, druhou fází samotná výuka a třetí fáze je hodnotící, při níž dochází k hodnocení dosažených cílů. Výuku dělíme podle organizačních forem, jak děti vedeme. Můžeme je učit jako jednu celou třídu najednou, nebo rozdělit do skupin, do párů zpravidla podle lavic, každého individuálně, popřípadě rozdělit děti podle určitých kritérií do jednotlivých forem nebo tříd. k atraktivnosti výuky je také dobré děti vzít na tematický výlet, nebo ukázkou toho, co právě probíráme, aby si děti danou látku lépe zapamatovaly a viděly aplikovat jí v praxi.

K výuce jsou důležité i pomůcky, aby děti mohly vnímat probíranou látku co největším počtem smyslů. Pomůckami potom mohou být skutečné předměty, modely, různé obrazy, zvukové, dotykové, literární pomůcky a programy pro počítače.

Učitel by se měl při vedení žáků držet didaktických principů, aby dokázal vybrat správné metody, cíle, obsahy přiměřené k věku dítěte, dokázal děti motivovat, postupoval od jednoduchého k složitějšímu, měl učivo logicky uspořádané, vedl jasně k cíli, snažil se, aby děti byly při výuce aktivní a získané vědomosti žákům vydržely co nejdéle; zařadil do výuky takové prvky, aby děti zapojily při probírání látky co nejvíce smyslů; snažil se, aby děti poznatky získané při výuce si mohly ověřit v praxi; učil obsahy, které jsou pravdivé a ověřené a pozitivně působil na celou bytost žáka a individuálně podle svých možností přistupoval k jednotlivým žákům.

2. Obsahy, cíle a metody v pohledu náboženské pedagogiky

Základní čtyři cíle výuky náboženství, které byly formulovány na Würzberském synodu, a které jsou příkladem i pro naše podmínky, jsou:

- 1) probouzet a reflektovat otázky po Bohu a umožňovat dát na ně odpověď
- 2) uschopňovat k vytvoření důvěrného vztahu ke skutečnosti víry
- 3) uschopňovat k osobnímu rozhodnutí pro víru
- 4) motivovat k náboženskému životu

Na prvním stupni je potom takovým hlavním požadavkem pokusit se otevřít děti k chápání a vnímání světa a tento pohled na svět ztotožňovat s pohledem náboženství a víry. Na druhém stupni potom je třeba pomáhat s orientací ve víře, k osobnímu rozhodnutí pro víru. z toho vyplývají čtyři cíle:

- 1) schopnost vyrovnat se z křesťanského pohledu se životními otázkami a se základními otázkami lidské existence
- 2) schopnost porozumět výrazovým formám církevního života
- 3) schopnost vyrovnat se s výpověďmi a požadavky biblické zvěsti a křesťanské víry
- 4) znalost stěžejních bodů církevní historie

Aby bylo snazší dojít k daným cílům, bylo i ve výuce náboženství zavedeno několik nových metod v rámci výuky náboženství a těmi jsou:

- 1) Hra - sem patří pantomima, hry s rolí, pohybové hry a hádanky
- 2) Zážitkové učení - sem patří cvičení vnímání, cvičení vcítění, vlastní prožívání vztahů věci – lidé a v poslední řadě také vyprávění
- 3) Učení orientované na problém - sem patří nalezení problému, řešení problému, odborné pokusy
- 4) Věcné učení, práce - sem patří uvedení, vypracování, prohloubení, použití teorie
- 5) Meditace - zahrnuje základní cvičení, cvičení, které probouzí smysl pro symboly a metafory, cvičení s hudbou, s obrazy a s texty.²⁶

2.1. Rozlišení předmětu náboženství a církevní katecheze z pohledu cílů a obsahů

Řadu století byla katecheze prožívána i liturgicky slavena hlavně v rodině a ve farnosti. Se zavedením povinné školní docházky v době osvícenství vstupuje církev s katechezí do školství. Školním učivem se tak stávají jak pravdy víry, tak i mravní

²⁶ Ludmila Muchová, Cíle a cesty, s. 43

normy. Výuka náboženství představovala účinnou formu přítomnosti církve ve škole a byla hlavním nástrojem *náboženské socializace a hlavním rozvoje kultury*.²⁷ Mělo to i své nevýhody, protože tím se zeslabil vliv rodiny a farnosti a samotná výuka ve škole se stále více přesouvala do oblasti teorie i přesto, že návštěva kostela byla pravidelná a povinná.

V období první republiky byla škola laicizována a katecheze se měla vracet zpět na pozici rodiny a farnosti. Výuka náboženství ve škole byla sice zachována, ale navštěvovali ji jen žáci z katolických rodin a v nich se utvářel dojem, že výuka náboženství je jen nějakým souhrnem nauky, kterou je třeba znát, jen pokud dítě navštěvuje školu. Ještě horší byla možnost katecheze za doby komunistické totality. Katecheze byla dovolena pouze v prostředí školy, aby byla pod kontrolou. Jakákoliv katecheze dětí mimo školní výuku byla hlídána a trestána.

Vzhledem k masové katechezi ve školní výchově, kdy žáci, kteří jí prošli během celé školní docházky a přijali svátosti, svým postojem ukazovali, že jim na víře vůbec nezáleží, rozhodlo magisterium univerzální církve ve třech dokumentech o rozlišení mezi výukou náboženství a katechezí.²⁸

Církev po 2. vatikánském koncilu katechezi upřednostňuje mimo školní prostředí, ale zároveň chce zůstat s výukou náboženství ve škole. Má k tomu tři důvody. Za prvé chce vyjít vstříc rodičům, kteří touží po tom, aby náboženská výchova byla přítomna i ve škole. Za druhé výuka náboženství postavená na evangeliu má výchovný význam a formuje a motivuje žáky k jednání, které je v souladu s evangeliem. a za třetí chápe, že výuka náboženství má sociálně-kulturní význam a tím pomáhá škole v jejím průřezovém tématu - Multikulturní výchova.

Rozdíl mezi katechezí a výukou náboženství je za prvé z hlediska účastníků. Výuka náboženství se totiž obrací jen a pouze na žáky a to jak katolického, tak nekatolického vyznání a i nevěřící. Kdežto církevní katecheze má širší spektrum od malých dětí až po ty nejstarší lidi, kteří se již rozhodli pro Krista.

Dále výuku náboženství a katechezi můžeme dělit podle účelu a cíle. Účelem výuky náboženství je zprostředkovat důležité body křesťanské víry a pomáhat dětem k svobodnému a zodpovědnému rozhodnutí pro víru. Výuka náboženství ve školách, i když podléhá církvi, má své cíle stanovené tak, aby se podílely na povaze, cílech a kritériích, které jsou vlastní dané škole. Výuka má přivést děti k zprostředkování

²⁷ Ludvík Dřimal, Katechetika, s. 149

²⁸ tamtéž, s. 152

znalostí o křesťanské víře, ke kritickému myšlení a k zaujmutí stanovisek k různým problémům světa a lidského života. Cílem výuky *náboženství pak je přivést člověka k svobodnému a zodpovědnému postoji vůči náboženství a posléze k prvotní či obnovené konverzi.*²⁹

Za hlavní cíl církevní katecheze se považuje připravit děti k tomu, aby dokázaly plně žít ve farním společenství, utvářet ho a rozvíjet a uvést člověka k důvěrnému vztahu s Ježíšem Kristem. Dále je cílem katechezí zacvičení a prohloubení duchovního života. Posledním cílem je naučit děti slavit svátosti samostatně a zároveň s radostí.³⁰

Výuka v náboženství se také plně orientuje na zvěstování křesťanské víry, zároveň se však stává mezičlánkem mezi věřícími a nevěřícími. Protože, i když v první řadě má pomáhat věřícím dětem k prohloubení náboženských vědomostí a k náboženské zralosti, zároveň se snaží hledat a dávat nevěřícím dětem odpovědi na jejich otázky a motivovat, aby se děti zajímaly o náboženství.

Farní katecheze *by měla být pak orientována na účast (zážitek).*³¹ Je proto třeba zbudovat takové kroužky, kde se děti mohou aktivně zapojit. Při tom by se měl klást důraz hlavně na rozhovor a různé hry, ale hlavně dbát na to, aby katecheze *nebyla metodicky a didakticky úplně stejná jako výuka náboženství ve škole.*³²

Na prvním místě jmenujeme svátostnou katechezi jako přípravu na křest a přípravu na biřmování. Cílem katecheze k biřmování je naučit budoucí biřmovance citlivosti pro nutnost a možnost životní orientace, tedy vnímat různost životních cest a tím pádem naučit hledat svou vlastní životní cestu, vzbuzovat u nich důvěru pro Ježíšův způsob života jako cestu ke zdařilému životu, vést k setkání s lidmi, kteří se snaží žít v Duchu Ježíše, včlenit biřmovance do života církevní obce, která nabízí oporu pro křesťanské utváření života, uvést do účasti na liturgii biřmování, vést k účasti na poslání církve pro společnost. Všechny tyto svátostné katecheze mají za cíl vést děti k setkání s Ježíšem, zakoušet slavení svátostí jako slavení víry, zakoušet jednotu farního společenství a uvádět do spirituality.³³

Dále do farní katecheze řadíme svátostné katecheze, jako jsou příprava na svátost smíření; zde je hlavním cílem vést děti k citlivosti pro zkušenost viny, hříchu a odpuštění, setkání se s Ježíšem jako prásvátostí Božího odpuštění, uvést do účasti na

²⁹ tamtéž, s. 159

³⁰ Ludvík Dřímál, Náboženské vzdělávání a katecheze ve farnosti, s. 34

³¹ Ludmila Muchová, Hana Pechová, Na cestě k člověku, s. 34

³² tamtéž, s. 34

³³ Ludmila Muchová, Hana Pechová, Na cestě k člověku, s. 39 - 50

svátostném slavení smíření, zprostředkovat praxi pokání obcí a kritické zpracování této praxe a vysvětlit dětem význam a přijetí svátostného odpuštění jako znamení počátku a prohlášení o odpuštění hříchu na konci času. Další svátostnou katechezí je příprava na první svaté přijímání; zde jsou hlavními cíli ukázat dětem spojení životní situace a bohoslužebného slavení, nacvičit účast na slavení eucharistie a naučit děti přijímat impulsy ze slavení eucharistie pro křesťanskou životní praxi.

Do farní katecheze také řadíme práci s ministranty; zde je hlavním cílem rozpoznat a prohlubovat liturgické znalosti jako liturgický prostor, různé úkony při liturgii, liturgické oděvy, barvy, církevní rok apod.

Mezi katecheze patří také katecheze dospělých. Úkolem katecheze dospělých je pak podporovat formaci a zrání člověka v Duchu Kristově, vychovávat k správnému hodnocení změn ve společnosti ve světle víry, objasňovat současné náboženské a morální otázky, objasňovat vztahy mezi činností časnou a činností církve, rozvíjet rozumové základy víry a formulovat přijetí odpovědnosti za poslání církve a umění vydávat křesťanské svědectví.³⁴

Tuto katechezi rozdělujeme ohledně víry samotných dospělých lidí, kterým je katecheze určena:

- 1) Dospělé věřící, kteří se již rozhodli pro víru a žijí z ní a chtějí se ještě svou víru prohloubit
- 2) Dospělé pokřtěné, kteří nebyli dosud přiměřeně katechizováni a cestu křesťanské iniciace nedovedli v plnosti, nebo se od víry vzdálili
- 3) Dospělé nepokřtěné, kteří se připravují na křest a jimž je určen katechumenát
- 4) Dospělé, kteří patří ke křesťanským vyznáním, ale nepatří do plného společenství s katolickou církví³⁵

Dále do katecheze patří katecheze dětí předškolního a školního věku, mládeže a lidí staršího věku. Dále je tu katecheze pro zvláštní situace a mentality a prostředí a jsem patří katecheze postižených a nepřízpůsobivých, lidí na okraji společnosti, katechezi rozdílných skupin rozdělených podle povolání nebo kultury a katecheze prostředí například na venkově, ve městě a pod.

³⁴

Všeobecné Direktorium pro katechezi, s. 139

³⁵

tamtéž, s. 137

2.2. Náboženská teorie z pohledů cílů, obsahů a metod předmětu náboženství

2.2.1. Cíle a obsahy výuky náboženství

Cílem výuky náboženství nemá být kopie zdařilého života člověka, ale utváření vlastního života jednotlivých dětí. L. Muchová cituje ve své knize Úvod do náboženské pedagogiky různé cíle výuky náboženství, tak jak je rozdělují J. Quadflieg, R. Leuenberg a Ch. Glock.

J. Quadflieg rozděluje dva cíle. První směřuje do oblasti já – lidé – věci, zde by se děti měly naučit rozumět samy sobě, utvářet samostatně svůj život, vycházet se svými blízkými, rozumět jim a respektovat je a také zacházet přiměřeně se zvířaty a věcmi. Druhý cíl směřuje do oblasti já a Bůh; zde by se dítě mělo naučit poznávat náboženské výrazové formy, objevovat a interpretovat skryté nebo otevřené výpovědi o Bohu a uvědomit si nárok Bible.³⁶

Podle R. Leuenberga jsou cíle výuky náboženství následující - Umět se ptát po nosné moci v celé rozporuplnosti lidského bytí, umět vysvětlovat vlastní náboženské zkušenosti a odhalovat zneužívání náboženských kategorií a postojů, neagresivně hovořit o náboženských pojetích, která jsou v rozporu s vlastním pojetím a schopnost meditace a reflexe o možném významu náboženského učení a náboženské tradice pro vlastní život a společnost.

Další cíle se uvádí jako schopnost svědčit o naději spočívající v Ježíši Kristu a angažovat se pro důstojnost člověka, pro mír a sociální spravedlnost na základě poselství o stvoření a spáse.³⁷

Charles Glock dělí úkoly výuky náboženství do čtyř dimenzí. Za prvé je dělí na dimenzi následování, která ústí do eticko-sociálního chování, za druhé na dimenzi ideologickou, které ústí do kognitivní konfrontace s podstatou náboženství. Za třetí pak na dimenzi rituální, která ústí do bohoslužebné oslavy a zvyků, a v poslední řadě na dimenzi zkušenosti, která ústí do povzbuzení pro osobní rozhodnutí.³⁸

Náboženská výchova se nedrží jen definic ale rozvádí také své perspektivy, jak vychovat z dětí člověka, který :

- a) je schopen bezpodmínečné důvěry
- b) má odvahu svobodně utvářet svůj život
- c) je schopen neustálého zrání

³⁶ Ludmila Muchová, Úvod do náboženské pedagogiky, s. 38

³⁷ tamtéž, s. 39

³⁸ tamtéž, s. 39

- d) je schopen dialogu
- e) je schopen vyjádřit oslavu a bolest
- f) je schopen oběti a lásky
- g) je schopen solidarity
- h) je schopen hovořit o naději, z níž žije ³⁹

Cíle a obsahy, které vypracovala L. Muchová v návaznosti na osnovy výuky náboženství a na RVP ZP, z pohledu předmětu náboženství se rozdělují na 1. a 2. stupeň. První stupeň pak můžeme dělit na první období, tedy 1. až 3. třídu, a druhé období, 4. a 5. třídu.

Cíle výuky náboženství pro první stupeň v prvním období (pro 1.-3. třídu)

Cíle výuky náboženství v prvním období, které by žák měl dokázat si osvojit a pochopit, pak jsou: otevřenost pro diferencované vnímání světa, orientace ve střídání všedních dnů a křesťanských svátků a prožívání jejich rozdílné náplně a funkce, dále mít vhléd do základních výpovědí křesťanské víry, vnímat základní biblické obrazy Boha a rozumět jim na základě intuitivního přístupu k symbolům, objevit rozměr vnitřního světa své osobnosti a projevit zájem o cvičení základních prvků rozvoje vnitřního duchovního světa jako je ztišení, vnitřní naslouchání a nazírání významu událostí zažitých ve světě kolem, mít vhléd do základních druhů křesťanských modliteb a na základě vnějšího podnětu být schopen se modlit, být pozorný vůči morálním konfliktům v rozsahu svých dětských zkušeností a umět se v nich konfrontovat se základním principem křesťanského zlatého pravidla, na základě zkušeností v nejbližším okolí chápat skutečnost křesťanství rozděleného do různých církví a vážit si velkých osobností těchto církví.

Cíle výuky náboženství pro první stupeň pro druhé období (4. - 5. třídu)

Cíle výuky náboženství pro druhé období směřují k tomu, aby žák byl otevřený k vnímání světa, který ho obklopuje, v jeho celistvosti, nejen jako objektu vědeckého přístupu, ale i jako symbolu krásy, dobra, transcence, aby vnímal svůj život nejen v plnosti možností seberealizace, ale i v jeho ohraničenosti a rozporech, aby byl pozorný vůči základním existenciálním zkušenostem a otevřený pro jejich náboženskou hloubku, rozuměl základnímu křesťanskému životnímu postoji víry, naděje a lásky a oceňoval ho a byl připraven vnitřně se v něm angažovat, aby disponoval základními vědomostmi o biblické zvěsti a o křesťanském učení, byl pozorný vůči rozvoji vlastního svědomí a byl připraven sám se na tomto procesu podílet, aby byl schopen samostatné

³⁹ tamtéž, s. 40. - 41.

reflexe svého života a okolního světa, rozuměl základním druhům křesťanské modlitby a základnímu chování spojenému s modlitbou, aby chápal základní historické souvislosti vzniku a rozvoje křesťanských slavností a svátků a byl otevřený vědomě se jich účastnit, aby chápal základní rozdíly v učení různých křesťanských církví, uměl vysvětlit základní historické události, které vedly k rozkolům, aby se choval s ohleduplnou pozorností a tolerancí vůči lidem jinak nábožensky smýšlejícím, oceňoval sílu křesťanství, jak se projevilo ve svých sociálních a uměleckých dílech v kulturní historii Čech, Moravy a Slezska a v kulturní historii Evropy.

Obsah výuky pro první stupeň k otevřenosti pro základní životní zkušenosti

- probouzení a vyjadřování pocitů radosti, úžasu, vděčnosti a důvěry, například formou zpěvu, tance, vyprávění, dárků, symbolů apod., zkušenost s vlastními hranicemi, tj. zkušenost s rozloučením, vinou, nepochopením, zradou nebo zkušenost utrpení a smrti, rozvoj pozitivního postoje k sobě a k životu, naděje jako příslib nového východiska, zkušenost kamarádství, přátelství, bezpečí a blízkosti, vlastní jedinečnosti a život ve společenství jako dar a úkol.

Obsah výuky k porozumění náboženské formě řeči bible

- základní starozákonní a novozákonní symboly významné pro osobní představu Boha, biblické obrazy Boží blízkosti, biblický obraz stvoření, exemplární starozákonní příběhy, biblické svědectví o Bohu jako středu lidského společenství.

Obsah výuky k znalosti základních tezí křesťanského učení

- zkušenost potřeby záchrany v životě a křesťanská odpověď, příběhy Ježíšova života, Ježíšovo jednání s nemocnými lidmi a s lidmi na okraji společnosti, Ježíšovo jednání s lidmi, kteří se provinili, Ježíšova podobenství o Božím království, Ježíš jako střed života křesťana a střed společenství křesťanů.

Obsah výuky k porozumění principům křesťanské mravnosti

- princip křesťanské mravnosti „co nechceš, aby jiní dělali tobě, nedělej ty jim“, křesťanské ideály mravnosti, Ježíšovo učení obsažené v přikázání lásky a v blahoslavenstvích, Desatero jako pomoc na cestě k uskutečnění svého lidství, morální konflikty současnosti jako je válka, mír, péče o životní prostředí, možnost obrácení a smíření jako křesťanská nabídka pomoci člověku v situaci provinění.

Obsah výuky k rozvoji křesťanské spirituality

- uvedení do cvičení ticha, relaxačních cvičení, do základů meditace, modlitba jako setkání, porozumění základním modlitbám Otče náš, Zdrávas, Věřím.

Obsah výuky k zcitlivění pro křesťanské slavnosti a svátky

- srovnání způsobů slavení různých křesťanských svátků a různých typů liturgických slavností jako jsou Vánoce, Velikonoce, svatodušní svátky, mešní liturgie v různých křesťanských církvích, chápání událostí, které se staly středem křesťanských liturgických slavností, jako svědectví víry první církve, význam doby přípravy na slavnost a její slavnostní utváření, svátky křesťanských světců a význam osobností církevních dějin, svátosti v katolické církvi.

Obsah výuky k znalosti historických souvislostí evropského křesťanství

- exemplární události spojené s raným křesťanstvím v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, kontroverzní události křesťanského rozkolu, mistr Jan Hus, Martin Luther.

Obsah výuky k ekumenickému rozměru křesťanství a mezináboženskému dialogu

- křesťanské církve, působící v našem regionu, jejich slavnosti, zvyky, způsoby slavení, místa, kde můžeme společně s křesťany jiných církví a s příslušníky jiných náboženství slavit, pracovat a nasazovat se za lidská práva, spravedlnost a mír, příklady uctívání Boha a životní praxe u různých náboženství jako je židovství, islám, buddhismus, s nimiž mohou děti dělat zkušenost v naší zemi.⁴⁰

Cíle výuky předmětu náboženství na druhém stupni

Cílem výuky na druhém stupni by mělo být, aby si žák osvojil kritický a diferencovaný přístup k vlastní osobě, přijímal sám sebe a byl připraven si na tomto základě stanovovat nové životní cíle, měl základní vhled do psychických, sociálních a historických souvislostí podmiňujících hledání a nalézání životního smyslu a byl otevřen Božímu působení, aby vnímal ve svém životě jako důležité rozhodnout se na základě znalostí a zkušeností pro světonázorový postoj, aby rozuměl pohledu na člověka a svět ve světle křesťanské víry a byl otevřen pro dialog mezi vlastní zkušeností a zkušeností víry křesťanských církví, aby rozuměl Bibli jako knize, jejímž obsahem je svědectví o osvobozujícím jednání Boha s člověkem, chápal její souvislost s postojem víry a vnímal ji jako výzvu pro svůj vlastní život, aby oceňoval principy křesťanského jednání v duchu solidarity a lásky, a to i v jeho nejširších sociálních kontextech a byl připraven je podle svých sil uskutečňovat v životě, aby chápal strukturu a podstatu křesťanských slavností, oceňoval jejich přínos k rozvoji vlastní osobní spirituality i rozvoji života křesťanské komunity a byl otevřený pro účast na těchto slavnostech, aby aplikoval ve svém životě jednotlivé oblasti života křesťanské spirituality, aby uměl

⁴⁰ Ludmila Muchová, Náboženská výchova ve službě české škole, s. 29- 30

vzhledem k historii evropského křesťanství posoudit důležité pozitivní i negativní události, zhodnotil jejich církevní interpretaci a vyvodil závěry pro svůj kritický postoj, aby si osvojil kritéria pro rozlišení mezi učením různých náboženských sekt a uměl popsat jejich techniky manipulace, aby rozuměl rozdílům a společným prvkům v učení světových náboženství a postoj vzájemné tolerance vnímal jako základní zásadu vlastního jednání.

Obsah výuky k otevřenosti pro základní životní zkušenosti

- zkušenost vlastní identity, důstojnost muže a ženy, kultivovaná sexualita, vzájemné ocenění a přijetí, zkušenost životních změn jako projevu životní síly, životní vzory a ideály, hodnota lidského života, lidská osobnost jako celistvost, harmonie těla, duše a ducha, pozitivní a negativní zkušenosti v životě ve společenství, zkušenost zodpovědnosti, zkušenost omezení existencí pravidel, problémy s uznáváním autorit a institucí, konstruktivní a destruktivní kritika, zkušenost s násilím a zneužíváním moci a z toho plynoucím strachem, zkušenost viny, odporu a utrpení.

Obsah výuky k porozumění náboženské formě řeči bible

- příběhy zdůrazňující podstatné prvky identity věřícího člověka ve Starém zákoně a v Novém zákoně, příběh stvoření světa jako obraz a jako výzva člověku k úctě ke světu a ke spoluzodpovědnosti za svět, porozumění podstatě symbolického a metaforického vyjádření, znalost literárních druhů vyskytujících se v Bibli.

Obsah výuky ke znalosti základních tezí křesťanského učení

- Boží trojjednost jako symbol kvality Božího bytí, vtělení, křesťanská víra v Ježíšovo lidství a božství, Boží království jako realita a jako vize, Kristovo vzkříšení jako vítězství nad mocí viny a smrti, příběh Letnic jako impuls k misionářskému poslání křesťanů, víra, naděje a láska jako křesťanská vize přítomnosti a budoucnosti, změny obrazu církve v průběhu dějin, křesťanská víra jako dar a úkol v současné společnosti, 2. vatikánský koncil, sebezpojetí katolické církve jako Božího lidu na cestě, mladé církve (Latinská Amerika, Afrika, Korea apod.), svátosti v katolické církvi.

Obsah výuky k porozumění principům křesťanské mravnosti

- zlaté pravidlo jako orientace na správné jednání, přikázání lásky k Bohu a k bližnímu jako ideál křesťanské mravnosti, vnitřní svoboda jako základ křesťanské morálky, evangelní výzvy k čestnosti a pravdivosti, k nenásilí, k lásce k nepřátelům, ke svobodnému postoji k vlastnictví a majetku, sociální rozměr viny a hříchu, etika životního prostředí z křesťanského hlediska, práce a povolání ve službě lidem (výkon jako výzva, naplnění nebo zotročení), etika trávení volného času, křesťanský pohled na

hodnotu individuálního lidského života, např. mravní aspekt eutanazie, interrupce, genového inženýrství apod., bezpodmínečná láska v mezilidských vztazích a ve vztahu Boha k člověku, odpuštění a smíření, tvořivost v budování pozitivních mezilidských vztahů jako cesta k naplnění života smyslem

Obsah výuky k citlivosti pro křesťanské slavnosti a svátky

- společné slavení jako vyjádření pozitivního postoje ke světu, křesťanské slavení neděle a významné svátky křesťanských církví, neděle – den Páně, velké svátky církve, společenství ve farnosti, sboru a společenství při bohoslužbě.

Obsah výuky k rozvoji křesťanské spirituality

- modlitba jako mlčení před Bohem, techniky meditace, modlitba jako prosby, nářek, chvála, protest, děkování, další formy modlitby: řeč, zpěv, tanec, meditace, slavení, mlčení, naslouchání, klanění.

Obsah výuky ke znalosti historických souvislostí evropského křesťanství

- klíčové události, např. pronásledování prvních křesťanů, Milánský edikt a jeho důsledky, západní a východní křesťanské mise, křesťanské státy středověku, osvícenství a vznik autonomních světů náboženství, vědy, kultury, současný vztah církví a státu v ČR, křesťanské umění románské, gotické, renesanční, barokní, moderní, historie vývoje hlavních proudů křesťanství katolického, pravoslavného, poreformačního, sekty, jejich původ a techniky manipulace.

Obsah výuky k ekumenickému rozměru křesťanství a mezináboženského dialogu

- poznávání životních forem jiných náboženství, klíčové historické události související s dějinami židovství a islámu v Evropě, víra a interpretace životních forem jiných náboženství, víra a interpretace životních zkušeností v ostatních nekřesťanských náboženstvích jako je židovství, islám, hinduismus, buddhismus, jiná náboženství.⁴¹

2.2.2. Metody v předmětu náboženství

Při výuce náboženství se používají víceméně stejné metody, které jsem popsal v kapitole obecné didaktiky. Měly by se vybírat metody takové, které děti budou zajímat a motivovat, aby se při výuce nenudily a výuka náboženství pro ně byla atraktivní a přece zůstala v paměti dětí důležitá náboženská témata. Vybral jsem tedy takové metody, které popisuje L. Muchová ve svých knihách jako metody pro výuku náboženství zvláště vhodné.

⁴¹ Ludmila Muchová, Náboženská výchova ve službě české škole, s. 31 - 32

Jedna z takových metod, které se používají, jsou tzv. akční formy; jsou to formy vyučování, při kterých se děti více zapojují do výuky a děti se pak méně nudí a jsou při výuce aktivní. Další z nejpoužívanějších forem, které se dají využívat v náboženství, jsou přednáška, rozhovor a plánovaná hra. Přednáškou předáváme posluchačům souvislé informace. Žák při této formě přebírá aktivitu místo učitele. Přednáška musí být jednoduchá, pochopitelná, přehledně členěná a musí obsahovat podstatné informace. Aby byla pro posluchače atraktivní, měla by obsahovat humorné vložky, přiměřenou řečovou techniku protkanou kontaktem pohledu a snahou zaměstnat co nejvíce smyslů posluchačů.

Žákovské povídky se rozdělují podle Meyerova návrhu na nekončící příběh, kde žáci musí doplnit konec příběhu, na příběh s podnětným slovem, kde žáci vymýšlí příběh na daná slova, která zadá učitel, na modernizaci, kde žáci vymýšlí povídku ze současnosti na parafrázi příběhu z Nového a Starého zákona, „na dopřít nit“ příběhu, kde děti se snaží vymyslet druhou část příběhu, a na hádankové příběhy, kdy děti se k seznámení s příběhem snaží dospět pomocí otázek, na které učitel odpovídá jen ano nebo ne. Rozhovor procvičuje jazykovou zásobu, upevňuje žáky spolu komunikovat, naslouchat apod. Učitel se musí naučit rozhovor řídit, dodávat odvalu atd. Plánovaná hra se pak snaží pomocí hry naučit děti řešit navozené modelové skutečnosti z praxe. Děti se učí využívat své vědomosti v každodenních situacích, zažívají důsledky svého jednání, učí se shodnout se na určitých kompromisech, samostatně vyhledávat informace a poznat společenské a církevní problémy.⁴²

Další metodou, která je vhodná při výuce náboženství, je metoda s využitím hudby. Hudba působí na estetický rozvoj dítěte a jeho estetické citění. Děti mají zpěv a i hru na jednotlivé nástroje moc rády, zvláště v mladším školním věku. Vhodnost zařazení hudební činnosti v hodinách náboženství závisí na tématice, cílové a obsahové stránce hodiny a také na schopnostech daného učitele. Lze ji použít tam, kde chceme navodit atmosféru k řešení daného problému v hodině, u mladších dětí je vhodné spojit ji s tancem, výtvarným projevem apod.

Jednou z možností použití formy hudební činnosti je rytmická činnost. Nejjednodušší variantou je rytmus obsažený v mluveném slově např. říkadla, texty jednoduchých písní apod. Další varianta je rytmus ve hře na tělo, těmito pohyby může být tleskání, podupy, pleskání, luskání, ťukání rukama o zem atd. Další variantou je použití hudebních nástrojů vyrobených podle návodu Carla Orffa. Mezi tyto nástroje

⁴² Ludmila Muchová, *Cíle a cesty*, s. 91 - 97

patří bubínek, činel (hraný paličkou), činely, dřevěný blok, dřívka, gong, chřestidlo, kastaněty, prstové činelky, rolničky, cinkalo, tamburína, triangel, tympány, zvonek. Dále sem patří nástroje melodické (bicí) jako jsou metalofony, xylofony, zvonkohry a dále dechové: těmi jsou zobcové flétny a ústní dechové harmoniky. Je také možno použít třeba trumpetku z pouti, dětské chrastítko, řehtačku, valchu, nafukovací balonek a plechové nádoby s různými náplněmi. Tyto nástroje je možno používat jako prostředky zvukomalby při vyprávění příběhů nebo dramatizaci a také se používají při doprovodu různých říkadel a písní.

Další možností hudební činnosti je pěvecká činnost; musí se vybírat písně přiměřené k věku žáků a takové, které se hodí k dané příležitosti, písně jsou také vhodné k navození požadované atmosféry při výuce.

Další možností jak využít hudbu při výuce je receptivní přijímání hudby, žáci by se měli naučit zapslouchat se do hudby v tichu, aby se pro žáky stala vnitřní zkušeností, po které srdce touží. Hudba by totiž měla žáky psychicky uvolňovat, vnitřně očišťovat, připravovat k následující činnosti a vyvolávat vznik fantazijních představ a obrazů. Při výběru by učitel náboženství měl dbát, aby vybraná hudba splňovala hledisko umělecké, didaktické a přiměřenosti. Platí: čím menší děti, tím kratší hudební poslech z důvodu soustředěnosti, zpravidla asi 1 – 5 minut. Dobré je také vybírat hudbu s výrazným tempem, rytmem, s tónovou strukturou blízkou dětské melodice, se zajímavými témbrovými prvky, s nějakým vtipným muzikantským nápadem. Formy poslechu mohou být různé, buď lze použít živého provedení v podání učitele, nebo návštěvou různých koncertů v rámci výuky náboženství, případně i přímá účast dětí na různých besídkách, nebo pomocí kvalitní nahrávky a reprodukcího zařízení. Je také vhodné spojit hudbu s meditací.

Dále používáme při výuce hudebně pohybové činnosti. Pohyb je důležitý v životě dítěte a to nejen pro zdraví a k rozvoji tělesnému, ale i psychickému. Při této variantě dochází ke spojení hudby a pohybu. Dítě tak může vyjádřit své vnitřní ladění, náladu apod. Podobně jako se hudba spojuje s pohybem, lze také hudbu spojit s výtvarným projevem. Dítě zde může pomocí poslechové hudby vyjadřovat své fantazijní barevné i tvarové kompozice, popřípadě děj vyjádřený v hudbě kresleně vyprávět.⁴³

A právě také samotná výtvarná činnost je další metodou, kterou je rovněž vhodné při hodině náboženství použít. Jedna z možností je tématické kreslení. Jde

⁴³ Ludmila Muchová, Lucie Petříková, Jako David... s. 6 - 17

o kreslení, které rozvíjí u dětí představivost a tvořivost na základě představ a fantazie a které by mělo vyjadřovat určitý dějový celek. Díky rozvíjení tvořivosti a citového vztahu dítěte k námětu vybízí děti k hlubšímu zamyšlení a proniknutí do souvislosti děje a jeho zažití. Dalšími možnostmi využití výtvarné činnosti může být společná práce dětí na jednom obraze, kde se děti učí spolupracovat. Další technika může být koláž apod.⁴⁴

Jedna z dalších metod, která je vhodná při výuce náboženství, je použití médií. Podle Petzolda a Browna není médium pouze audio a video, ale člení média na osobní médium, tím má být učitel, který by si toho měl být vědom a přizpůsobit k tomu své chování, jednání, pohyby, hlas. Druhým médiem jsou média jednání, kterými jsou psychodrama, rolové hry, pantomima, divadelní a loutkové hry, pohyb atd. a teprve na třetí místo kladou samotná konkrétní média. Ty dále dělí na technická, těmi jsou diapozitivы, filmy, hudební programy - při vkusném použití těchto médií můžeme ve vyučování vytvořit celý komplex témat - a na materiálová, což je vlastně autokomunikace, při níž se využívá různých typů audiovizuálních médií. Používaná audiovizuální média se potom dělí podle smyslů, na které působí, na sluchové (rozhlas, magnetofonová nahrávka, atd.), vizuální (obraz, fotografie, němý film, atd.) a audiovizuální (film, televize, atd.).⁴⁵

Pokud chceme audiovizuálními médii při hodině vyučování motivovat žáky, musíme vybrat tak, aby vyprovokovaly u dětí otázky a motivovaly k dalšímu přemýšlení, stavět před děti problémy bez řešení, nabízet srovnání, ukazovat kontrasty, podávat skutečnost konkrétně, vyvolávat potřebu dalších stanovisek a působit silné emociální zasažení.

Při využití médií je důležitá následná komunikace. v první fázi použijeme konkrétní médium, abychom dětem předali nějaké informace, ve druhé fázi potom diskutujeme o tom, co jsme slyšeli nebo viděli a v poslední fázi potom vyvozujeme důsledky, což je při výuce náboženství velice důležité. k využití audiovizuálních médií a k vyhodnocení jejich účinku na žáky používáme různé metody.⁴⁶

Jedna z dalších možností, jak postupovat ve výuce náboženství, aby si děti lépe osvojovaly učenou látku a přitom se nenudily, je samostatný obor - **Tvořivá dramatika**. Formou her se tady děti učí proniknout do vyučovací látky. Osvojují si tak mnohem lépe látku, která je jinak pro ně nezáživná. Tvořivá dramatika působí na celou dětskou osobnost. Při hravých činnostech se pohybuje, navazuje spontánní rozhovory

⁴⁴ Ludmila Muchová, Irena Kovářová, v krásě objevovat Boha, s. 9 - 10

⁴⁵ Ludmila Muchová, Cíle a cesty, s. 107 - 113

⁴⁶ Ludmila Muchová, Cíle a cesty, s. 127 - 136

s ostatními, spolupracuje s nimi a pěstuje citlivost ke skupinovému dění. Navazuje tak na Komenského pojetí - škola hrou. Takto zvolený postup při výuce náboženství má ale i své nevýhody, zabere spoustu času ve vyučovací hodině, děti si svým aktivním a promyšlivým způsobem osvojí danou látku mnohem pomaleji. Dále tato metoda vyžaduje více místa ve třídě a velmi nepříjemný je hluk, kdy děti mezi sebou neustále hovoří. Další výraznou nevýhodou je manipulace, kdy v zážitkových formách, kde působíme na city dětí, můžeme ohrozit citový vývoj dětí. Tvořivou dramatikou vedeme také děti k meditaci.⁴⁷

2.2.3. Alternativní nabídky didaktiky náboženství

Kromě základních možností didaktiky náboženství jsou i zde alternativní způsoby didaktiky. Jedním způsobem je *Interakce soustředěná na téma*. Zakladatelkou tohoto alternativního didaktického přístupu je Ruth Cohnová. Tento způsob má základy v psychoanalýze a v humanistické psychologii a dává důraz na vzájemnou mezilidskou komunikaci. Veškeré děje při takové výuce se vztahují jednak k jednotlivcům, k celé skupině a obsahu, který právě probíráme.

Jednotlivcem se rozumí " Já" jako *shoda mezi jednáním, hodnotami a cíli osobnosti, rozvoje vlastního já a mínění o sobě samém*.⁴⁸ Pojmem "My" se rozumí skupina lidí, kteří se v danou chvíli společně zabývají určitým tématem. Mají stejné měřítko, stejná pravidla, stejnou řeč a stejnou rovnoprávnost. OBSAHEM je pak myšleno vlastní téma, které vedoucí skupiny musí správně zformulovat do konkrétní úlohy, aby probudil živý zájem u účastníků skupiny. Pojmem CELEK je pak myšlena celková atmosféra. Pak hovoříme o vztazích CELEK k JÁ a k MY a k OBSAHU.

v komunikativní teologii pak CELEK tvoří společnost a církev. Obsahem je tradice víry. JÁ se rozumí jednotlivci se svými životními příběhy, kde každý jednotlivec je nesmírně důležitý a jedinečný. MY pak tvoří lidé ve společenství.

Ve výuce náboženství pak CELEK tvoří klima, které obklopuje celou skupinu (noční či denní doba, únava, charakter místní obce a pod.). Učitel musí teologický obsah v souladu s naukou církve a školními osnovami proměnit v celistvou úlohu. Musí při tom zvážit, co je důležité pro děti i pro něho, jaké vztahy panují ve skupině a co může případně narušit hodinu. Dobře formulované téma má být krátké, dobře zapamatovatelné, vytvořené přiměřeně na cílovou skupinu a na její schopnosti,

⁴⁷ Ludmila Muchová, Jana Slavíková, Vidět zavřenýma očima, s. 6

⁴⁸ Ludmila Muchová, Budete mými svědky, s. 202

jazykovou výbavu. Mělo by otvírat nové horizonty a cesty a prostor pro svobodné myšlení, nápady a obrazy.

Interakce soustředěná na téma *vychází od spontánní komunikace ve skupině k dialogu mezi jednotlivci a skupinou se zprostředkovanou vírou církve a jejím učením.*⁴⁹

Druhý způsob alternativní didaktiky je *Filosofie pro děti*. Zakladatelem tohoto způsobu práce je M. Lipman. Předmětem je krátký příběh, v němž by děti mohly hledat a objevovat účinnější způsoby myšlení. Při tom vychází Lipman z pragmatické filosofie a pragmatické pedagogiky. Pragmatismus vznikl na přelomu 19. a 20. století v USA a reagoval na výzvy nové industriální společnosti.⁵⁰ Podle tohoto směru pak by škola měla rozvíjet myšlenkové dovednosti, tzv. multidimenzionální myšlení. To zahrnuje kritické myšlení, kreativní myšlení a angažované myšlení, které není v rozporu s vnímáním a smysly.

L. Muchová u nás vydala první delší ucelený příběh s obsáhlou metodickou příručkou " **..naděje na s...**" v roce 2011. Má u dětí vyvolat zájem o filosofické a teologické myšlení a zároveň prohloubit jejich víru. v centru pozornosti při tomto přístupu je v první řadě téma nebo problém, který členové skupiny naleznou v daném textu, a o kterém vedou filosofický dialog. Ten se zaměřuje především *na porozumění, diferencované vnímání a společné promyšlení.*⁵¹

Třetí způsob alternativní didaktiky je **náboženská pedagogika - cesta celistvé výchovy**. Tento směr vznikl v polovině sedmdesátých let v křesťanské školce v Mnichově. Zde sestra Ester Kaufmanová, učitelka mateřské školy a Franz Kett, zaměstnanec mnichovské diecéze, reagovali na problémy s jazykovým porozuměním, kázní a vzájemnou citlivostí dětí z přistěhovaleckých rodin, a přemýšleli, jak zvěstovat těmto dětem radostnou zprávu o Boží lásce k člověku. Tak začali pracovat pomocí různobarevných šátků a jednoduchých předmětů, kterými podněcovali fantazii a kreativitu a zároveň jimi symbolizovali znázornění biblických předmětů.

Metoda tedy spočívá v tom, že jednoduchými činnostmi se uchopí obyčejné věci nebo postoje a později se tak toto rozvíjí a obohacuje o náboženský rozměr. Dítě tak si nejen zapamatuje lépe daný příběh, ale zároveň ho to hluboce zasáhne a pomocí symbolů se rovněž poodhalí křesťanské tajemství, které je skryté za všedními a každodenními věcmi kolem nás. Děti se pak tím *učí být pohotové, soustředěné jemné*

⁴⁹ tamtéž, s. 268

⁵⁰ tamtéž, s. 222

⁵¹ tamtéž, s. 268

*a pozorné k nenápadné kráse, ohleduplné v sociálním kontaktu, učí se pohybovat a osvojovat si vnitřní klid.*⁵²

2.3. Shrnutí

Výuka náboženství by měla být jiná než katecheze ve farnosti. Zatímco katecheze se snaží v již věřících dětech prohloubit osobní vztah k Bohu, výuka náboženství by měla zasahovat i děti, které jsou nevěřící, a zprostředkovat jim první setkání z vírou. Následná příprava na první svaté přijímání, svátost smíření a popřípadě křest by se měla provádět mimo školu, aby děti nevnímaly tyto svátosti jako školní povinnost, která je důležitá jen potud, dokud chodí do školy, ale naopak aby v nich probudily živou víru a hlubší vztah k Ježíši.

V cílech se potom výuka náboženství má podílet na cílech školy. Dítě, které absolvuje výuku náboženství, by mělo dokázat vést samostatně zdařilý život, orientovat se ve své křesťanské víře a smysluplně ji obhájit. U nevěřících by měla výuka náboženství probudit zájem o víru a vysvětlit otázky víry, které se výukou před nimi otvírají.

Děti, které absolvují výuku náboženství po celou školní docházku, by se měly pak umět orientovat v církevním roce, pochopit střídání svátků se všedními dny. Znat alespoň orientačně nejvýznamnější svaté, jejich život a jejich příklad pro náš život. Měly by rovněž rozumět biblickým příběhům, znát rozdělení Bible, znát základní dějiny izraelského národa a obrazy z života a učení Ježíše Krista. Měly by také mít základní znalosti světových náboženství, co je rozděluje a co je spojuje a v tomto ohledu dokázat srozumitelně obhájit svou křesťanskou víru, znát základní křesťanské dějiny a v tomto kontextu důvody rozdělení na různé křesťanské církve.

Děti by měly také umět různé druhy modliteb, částí mši svaté, znát svátosti, jejich význam a jaký je rozdíl oproti svátostinám.

Výuka náboženství by měla také děti vychovávat po mravní stránce. Děti by měly pochopit Desatero ne jako omezení, ale jako pravidla pro náš šťastný a spokojený život. Vědět, že porušováním těchto pravidel neubližujeme jen ostatním, ale hlavně sami sobě. Děti by měly být také otevřeny k problémům tohoto světa, dokázat pomoci lidem, kteří potřebují pomoc a snažit se o to, aby svět, který budou jednou samy utvářet, byl spravedlivý ke všem lidem.

⁵²

Eva Muroňová, Pavla Edita Herciková, Ta hvězda naděje pro mne a tebe je, s. 3

A které metody používat jako nejvhodnější, aby se dětem dokázaly obsahy podat tak, aby je to při výuce bavilo, dávaly pozor, dospělo se k daným cílům a něco z toho jim v mysli zůstalo? Jako doporučené pro výuku náboženství jsou akční formy, při kterých děti zapojujeme do výuky, metody tvořivé dramatiky, forma her. Další možností zatraktivnění výuky je metoda, která využívá hudby, tance, pohybu, rytmu apod. Další z možností je využití výtvarné činnosti. Jako oblíbené a atraktivní je též používání médií, ať už reprodukováné hudby, tak shlédnutí filmu nebo nějakých obrázků a přitom se používá dalších metod, které podporují, aby děti audiovizuální média nepřijímaly jen pasivně, ale aktivně a aby si dané audiovizuálně produkované příspěvky snáze zapamatovaly.

Jako alternativní způsob didaktiky, v našich podmínkách nejnovější, je zapojení kreativního, kritického, angažovaného, filosofického myšlení a společná komunikace při výuce náboženství.. Mohou říci své názory a postoje k daným tématům, korigovat je s názory ostatních dětí a učitele. Děti si pak daná témata a problémy lépe promyslí a dokáží potom lépe argumentovat v rozhovoru s ostatními. Další velice pro děti atraktivní forma výuky je práce ze symboly, protože děti mají rádi zábavnější pojetí výuky náboženství, kde se mohou hýbat a bavit se.

3. Cíle, obsahy a metody z pohledu církevních a školských dokumentů

Zvláštní důraz vzhledem k výuce náboženství klade Druhý vatikánský koncil na školu. Ta má pěstovat rozumové schopnosti, rozvíjet správné usuzování, uvádět do kulturního dědictví získaného předchozími generacemi a tříbit smysl pro hodnoty.⁵³ Důraz při tom pak klade na mravní a náboženskou výchovu, při níž se má pomáhat dětem a mladým lidem utvářet a rozvíjet mravní a rozumové schopnosti, aby se dokázali zapojit do společnosti a dokázali se přičiňovat o rozvoj obecného blaha. Při výchově a výuce náboženství se má brát zřetel na nejnovější poznatky z oboru psychologie, pedagogiky a didaktiky.⁵⁴

Všeobecné direktorium pro katechezi z roku 1998 hovoří o důležitosti propojení mezi křesťanskou výchovou v rodině, katechezí a výukou náboženství ve škole. Všeobecné direktorium pro katechezi z roku 1994 však ještě předpokládá, že katecheze vzhledem ke staré křesťanské tradici se provádí formou výuky náboženství ve škole. i zde se však hovoří o potřebnosti evangelizace, která má předcházet samotné katechezi.⁵⁵ Výuka náboženství a katecheze mají být tedy sice odlišné, ale vzájemně se mají doplňovat. Náboženské vyučování ve škole by mělo pronikat do oblast kultury a nacházet vztah k ostatním poznatkům. Vyučováním náboženství by potom mělo vkládat do světa kultury dynamický kvas evangelia a snažit se zahrnout i ostatní aspekty vzdělání a výchovy, aby evangelium skutečně proniklo do myšlení žáků. Je proto nutné, aby vyučování náboženství bylo jako jiný školní předmět a mělo by být rovnocenným partnerem mezioborovém dialogu. Díky němu vyučování náboženství klade základy výchovnému působení školy a to pak rozvíjí a umocňuje a doplňuje.⁵⁶ Výuka náboženství ve škole státní a nekonfesní, kde je nařízené vyučování náboženství katolíků a nekatolíků, má být spíše ekumenické. Jinak má být náboženství zaměřené na kulturu a poznávání různých náboženství a avšak potřebně zvýrazňovat by se mělo katolické náboženství!⁵⁷

V oblasti cílů je třeba dbát na situaci života a víry žáků, neboť jsou v neustálé pod vlivem značných a ustavičných změn. U věřících a praktikujících katolických dětí by pak mělo vyučování náboženství pomáhat pochopit křesťanské poselství v pohledu na velké existenciální problémy, které jsou společné pro všechna náboženství a každou

⁵³ Dokumenty II. vatikánského koncilu, Deklarace o křesťanské výchově, s 537

⁵⁴ tamtéž, s. 534

⁵⁵ Všeobecné direktorium pro katechezi z roku 1994, s. 15

⁵⁶ Všeobecné direktorium pro katechezi z roku 1998, s.52 - 53

⁵⁷ tamtéž, s. 54

lidskou bytost. Pro děti věřící ale hledající by pak měla výuka náboženství pomoci objevit to pravé světlo víry v Ježíše Krista a naleznout odpovědi na jejich otázky. Pro nevěřící děti, kteří navštěvují hodiny náboženství, by pak cílem výuky náboženství mělo skrze misionářské zvěstování evangelia svobodné rozhodnutí dětí pro víru, aby pak děti prostřednictvím následné katecheze ve společenství mohli ve víře dál růst zrát.⁵⁸

Jan Pavel II. píše ve své apoštolské exhortaci Katecheze v církvi taktéž o tom, že samotnou katechezi by měla předcházet evangelizace, tedy seznámení s křesťanskou vírou, obojí však nejde, jak uvádí, od sebe odloučit a vzájemně se doplňují.⁵⁹ Nicméně dále mluví o tom, že po katechezi v rodině, by měla přijít následně katecheze ve škole: *ve škole nebo církvi, a to na faře nebo v církevní koleji anebo též na státní škole, spolu se vstupem do širšího společenského okruhu i katecheze, jež má dítě souvisle uvést do života církve a jež má obsahovat i bezprostřední přípravu k přijetí svátostí.*⁶⁰

Dále Jan Pavel II: mluví o tom, že tam, kde se ve školách vyučuje náboženství společně pro katolíky a nekatolíky a tudíž výuka náboženství má spíše ekumenický směr je nutná o to pečlivější následná katolická katecheze. Totéž se týká i ve školách, kde se učí při výuce podle knih o různých náboženství.⁶¹

3.1. Cíle, metody, obsahy v církevních dokumentech

K cílům, obsahům a metodám k výuce náboženství vydala Česká biskupská konference dvoje osnovy. První byly vypracovány v roce 1996, tyto osnovy byly zaměřené lineárně, druhé, cyklicky zaměřené, byly vydány v roce 2004. Vedle toho se v českobudějovické diecézi až do roku 2005 učilo podle osnov vypracovaných pracovní skupinou při katechetickém středisku českobudějovické diecéze.

Osnovy z roku 2004 jsou koncipované tak, že každý rok se opakuje učivo v souladu církevního roku - advent, Vánoce, postní doba a Velikonoce. Není to však jen opakování, ale v každé třídě je učivo trochu zaměřené na něco jiného. Adventní doba a Vánoce jsou tak například v posledních osnovách z roku 2004 koncipovány tak, že v první třídě mají děti prožívat advent - přípravu na narození Ježíše, jako Dar Boží. Ve druhé třídě je advent chápán jako příprava na příchod Zachránce. Ve třetí třídě se nahlíží na advent událostmi prožívané Marií. Ve čtvrté třídě pak adventní doba má být příležitostí k aktivitě a v páté třídě naopak vybízí k ztišení a naslouchání.⁶²

⁵⁸ tamtéž, s. 54-55

⁵⁹ Jan Pavel II., Katecheze v církvi, s. 16 - 17

⁶⁰ tamtéž, s. 33

⁶¹ tamtéž, s. 30 - 32

⁶² Eva Muroňová, Společně vytváříme Boží Království, s. 36

V osnovách z 2004 jsou vytyčeny úkoly náboženské výchovy v širším a v užším smyslu. v širším smyslu by úkolem náboženské výchovy mělo být nacházet odpovědi na otázky na nalezení smyslu života a vztahu ke společnosti, probouzet otázky po Bohu, rozvíjet základní lidské zkušenosti. Dále pak by výuka náboženství měla vychovávat k náboženskému porozumění symbolů, probouzet v dětech city a odvahu k jednání. Seznámit s náboženskými světovými názory a dokázat se v nich orientovat a pozitivně přijímat jejich členy a s nimi nezaujatě komunikovat a v poslední řadě také dokázat náboženskou výchovu sblížit s ostatními předměty.

v užším smyslu má výuka náboženství kreativně a produktivně prohlubovat propojení náboženské zkušenosti se zkušeností dětí, propojit dějiny lidstva se zkušeností s Bohem. Motivovat děti k víře a k aktivnímu křesťanskému životu v církvi a připravit děti v následné katechezi k přípravě ke svátostem, k pokání a životu ve farnosti.⁶³

3.1.1. Cíle a obsahy

3.1.1.1. První osnovy pro českobudějovickou diecézi

V prvních osnovách, vydaných jen pro českobudějovickou diecézi, jsou následující hlavní ročníkové cíle:

- pro první třídu - poznat Boží vlastnosti a z toho vyplývající Ježíšovo Božství
- pro druhou třídu - navázat a probudit důvěrný vztah dětí k Ježíši
- pro třetí třídu - seznámit se svátostí Eucharistie a svátostí smíření (nejedná se o přípravu k těmto svátostem)
- pro čtvrtou třídu - probudit v dětech touhu po společenství
- pro pátou třídu - připravit děti na povolání
- pro šestou třídu - ukázat dětem, že na cestě, na kterou jsme se vydali, jde Bůh jde s námi
- pro sedmou třídu - na své cestě objevit svět, který stvořil Bůh
- pro osmou třídu - objevit na cestě sebe a své možnosti - s Bohem překročíme hranice
- pro devátou třídu - během cesty dát svému životu tvar, Bůh cílem života

Cíle a obsahy pro první třídu

Cílem náboženské výuky v první třídě je, aby si děti udělaly zkušenosti s vlastními hranicemi a rozvíjely pozitivní postoj k sobě samému a k životu. Dále si mají děti uvědomit, že potřebují druhé lidi, samy se naučit přispívat druhým, naučit se

⁶³ ČBK, Osnovy k výuce náboženské výchovy římskokatolické církve v 1. – 9. ročníku základní školy, s. 8. - 9.

odpovědně jednat ve vztahu ke stvoření, používat výrazové formy křesťanského života, prožít, že jsou Bohem přijímány a milovány, a nakonec být seznámeny s křesťanským způsobem jednání.

Obsahem pro první třídu je pak jedinečnost jednotlivých lidí – maminka, tatínek, učitelka, domov, škola, pozorování světa, přírody, Boha, lidí, kteří odpovídali na Boží podporu. Dále pak Vánoce, příběhy z Ježíšova života – Zjevení, utišení bouře, Zacheus, jak lidé slaví Velikonoce – zvyky, radost z přírody, Ježíšovo zmrtvýchvstání. Co je to důvěra a jak plnit vůli Otcovu na příkladech sv. Anežky a sv. Zdislavy.

Cíle a obsahy pro druhou třídu

Ve druhé třídě je cílem povzbudit děti k důvěře v Boha, ke vzájemné důvěře k druhým. Rozvíjet pozitivní postoj k sobě samým a potom v setkání s lidmi a ve styku se stvořením. Ve svátcích, slavnostech, v zážitcích náboženských znamení a symbolů, a v biblických vyprávěních postupně získávat zkušenost s Bohem.

Obsahy pro druhý ročník jsou ukázka nádherného světa – věci, zvířata, rostliny, lidé mají nesmírnou cenu. Bible jako nejdůležitější kniha křesťana a naslouchání Božímu slovu. Advent – lidé, kteří přinášejí světlo: sv. Mikuláš, sv. Martin, sv. Barbora. Vánoce – Ježíš jako světlo od Boha. Vztahy ve společenství, vytváříme společenství ve farnosti. Život v izolaci – Ježíš zůstává blízko všem lidem, setkání se vzkříšeným Ježíšem. Objasnění křtu na základě symbolů vody a světla. Duch svatý zapaluje – příběh Letnic.

Cíle a obsahy pro třetí třídu

Ve třetí třídě je cílem, aby se děti naučily prožívat svátky a slavnosti jako prohloubení setkání mezi lidským a náboženským světem, poznaly svátost smíření a eucharistie jako dar, byly otevřeny pro Boží podporu a pro společný život ve společenství věřících.

Obsahy pro třetí ročník jsou vyprávění o Jakobovi – pocit bezpečí, blízkosti, něžnosti v rukou Božích, modlitba jako odpověď na to Bohu. Bůh dává život – příběhy Alžběty a Marie. Naše jednání špatné, dobré – hřích jako selhání v lásce vůči Bohu a lidem, Ježíš jedná s hřešícími lidmi, svátost smíření. Chléb pro tělo a pro duše – Ježíš chléb života. Společně slavíme hostinu – Emauzští učedníci, první křesťané a my.

Cíle a obsahy pro čtvrtou třídu

Ve čtvrté třídě je cílem rozvíjet schopnost dětí žít ve společenství z aspektu přijímání a dávání. Poznat, že společenství s lidmi a jim být na blízku, je Boží přání.

Poznat, že nás Bůh spojuje, zachraňuje, vede a osvobozuje a pocítit, že k takovému vztahu nás Bůh zve.

Obsahy pro čtvrtý ročník jsou společenství jako spojení s Bohem, lidé jdou společně po cestě – příběh Izraelitů. Zkušenost se zklamáním, Bůh slibuje záchranu, Ježíš je splnění příslibu, Ježíš uzdravuje a hlásá Boží království – nové nebe a nová země. Poznání vlastních hranic ve světle velikonočních událostí – vjezd do Jeruzaléma, odsouzení, smrt a zmrtvýchvstání. Velikonoce jako slavnost spásy a východisko k novému životu, Eucharistie jako zpřítomnění Ježíšovy smrti a zmrtvýchvstání. Povolání Pavla jako zakladatele společenství.

Cíle a obsahy pro pátou třídu

V páté třídě jsou pak cíle, aby se děti naučily vnímat okolní zkušenosti a objevovat ve světě Boží působení a poznat na těch příkladech, že Boží volání směřuje v každé době ke každému člověku. Naučit se pozornému naslouchání a odpovědi na toto volání a pochopit, že svět je spoluvytvářen Ježíšovým Duchem.

Obsahy pro pátou třídu jsou stvoření jako Boží dar, náš životní prostor, touha po zdravém světě – Bůh pomáhá, Desatero jako Boží přikázání ke šťastnému životu. Boží vyvolení – Abrahám, Maria, Jan Křtitel. Ježíš staví člověka do středu. Lidé prožívají bolest a utrpení, i Ježíš trpí. Naděje, která přesahuje smrt. Lidé uctívají Boha s různým přesvědčením, různé křesťanské církve.

Cíle a obsahy pro šestou třídu

V šesté třídě jsou cíle, aby děti poznaly, že jsou na cestě a nejsou na ní samy a byly otevřeny pro všechno nové. Vnímat společenství jako dar a pochopit, že musí existovat pravidla pro život, která život zachraňují a porozumět příkazům v evangeliích. Rozlišit moc, naučit se řešit konfliktní situace bez násilí a poznat, jak to dělá Ježíš. Objevit různé modlitby, v radosti i v úzkosti se obracet k Bohu a být otevřený pro Božího Ducha.

Obsahy pro šestou třídu jsou Bůh jako pomocník na cestě – příklad Davida, Saula, Jonatána. Křest a kříž – znamení společenství křesťanů. Význam a hranice pravidel, zlaté pravidlo (Mt 7, 12). Společný život v napětí mezi přáním a realitou – podobenství o milosrdném Samaritánu, nemilosrdném služebníkovi a lásce k nepřátelům. Ježíš trpí a vítězí nad mocí hříchu a smrti. Vzájemné mluvení a naslouchání, různé způsoby a výrazové formy modlitby. Církev roste skrze Ducha Svatého.

Cíle a obsahy pro sedmou třídu

Cíle v sedmé třídě jsou, aby děti poznaly podle obsahů a zákonitostí, že stvořitelem světa je Bůh; naučily se dívat, naslouchat, chápat a hovořit; byly citlivé k druhým a staly se Božími spolupracovníky; poznaly, že projevy Boží náklonnosti zakládají naději na završení a že Bůh neplní naše přání, ale své přísliby; poznaly hodnotu chlapecké a dívčí role a nacházely cesty komunikace.

Obsahy pro sedmou třídu jsou důležité předpoklady pro setkání se skutečností – smysly, řeč, znamení a symboly. Láska k bližnímu jako úkol křesťanů. Maria – předobraz víry, biřmování. Svoboda Božích dětí, naplnění Desatera v Horském kázání, touha po lepším světě – Exodus, Desatero, Boží království. Důstojnost muže a ženy.

Cíle a obsahy pro osmou třídu

V osmé třídě je pak cílem, aby děti pochopily Ježíše jako toho, kterého mají následovat; prožívaly vlastní já a duševní a tělesné změny jako výraz životaschopnosti; pochopily sexualitu a jemné zacházení se sebou samým a s ostatními; zjistily v životě hranice a utrpení a našly v eucharistii zdroj síly pro křesťanský život; seznámily se s vizemi budoucnosti a na biblických příkladech viděly, jak překračují lidská přání a lidské představy a našly odvahu ke spolupráci pro lepší svět.

Obsahy pro osmou třídu jsou vzory – hvězdy, idoly a Ježíš Kristus jako idol. Utváření vlastní osobnosti, sexualita v médiích, úcta k životu, utrpení v životě lidí, Ježíšovo utrpení. Sny a fantazie, Boží přísliby ve Starém a Novém Zákoně, angažovanost za lepší svět.

Cíle a obsahy pro devátou třídu

V deváté třídě se děti mají naučit být otevřené pro druhé, radovat se s druhými, dokázat se otevřít, trpět s nimi a odpouštět jim. Poznat svátost manželství jako znamení lásky, Boží vlády a samovládu člověka. Dokázat zodpovědně nakládat s volným časem a porozumět křesťanským svátkům jako schopnosti oslavovat život. Poznat církve v jejích mnoha různých formách a poznávat a oceňovat životní formy jiných náboženství.

Obsahy pro devátou třídu jsou návody, jak zacházet s konflikty a působit pokoj. Ježíš se přibližuje k lidem. Setkání působí změny, obrácení a odpuštění – příklady z Písma svatého. Společenství v rodině, ve třídě, ve skupině, v církvi. Stvoření jako Boží dílo a úkol člověka – hodnota práce, důstojnost člověka. Různé nabídky volného času, hledání životního smyslu a radosti. Církev Ježíše Krista – církev lidí – úřad

a služba v církvi, změna obrazu církve v průběhu dějin, mladé církve (Latinská Amerika apod.). Různé životní styly, náboženská společenství, nekřesťanská náboženství.⁶⁴

3.1.1.2. Osnovy vydané v roce 1996

První osnovy náboženské výchovy vydala Česká biskupská konference v roce 1996. v nich určila za hlavní ročníkové cíle:

- pro první třídu - poznat, že Bůh nás má rád
- pro druhou třídu - poznávat lépe Boha
- pro třetí třídu - pochopit Boží znamení na svátostech, jak k nám Bůh přichází
- pro čtvrtou třídu - ukázat nový život s Ježíšem
- pro pátou třídu - poznat Dějiny spásy
- pro šestou třídu - křesťanské vyznání
- pro sedmou třídu - svátosti, posvátná znamení Boží milosti
- pro osmou třídu - život v Kristu - etická výchova
- pro devátou třídu - věřit a žít

Cíle a osnovy pro první třídu

Všeobecnými cíli pro první třídu základní školy ustanovila, aby se žáci za prvé seznámili se základními pojmy víry, za druhé se základními událostmi ze života Ježíše Krista a za třetí budovali si návyk se pravidelně modlit. Dále potom je cílem vést děti ke spontánnímu a přirozenému vnímání a uvědomění si běžných znamení lidské činnosti a lásky. Poznávat krásu dobra a vést děti k projevům dobra vůči blízkým i neznámým lidem jako odpověď na jeho přijímání, seznámit děti se základními znameními Boží lásky k člověku vrcholícími v Ježíši Kristu, umožnit jim prožít jejich stejně pozitivní citový zážitek jako u znamení lásky lidské.⁶⁵

V osnovách pro výuku náboženství vydaných v roce 1996 pro první třídu jsou následující obsahy: Obsahy pro první třídu jsou vztahy v rodině, vztah k Bohu a jeho Lásky, Ježíš jako Boží Syn, kříž jako znamení Kristovy lásky k člověku, svatí – život po smrti. Josef a Maria, narození a zvěstování Ježíše. Vztah Ježíše k jeho Otci, modlitba Otčenáš. Ježíšova láska k nám v Petrově záchraně, při uzdravení slepého, při žehnání dětem. Kristova výzva k obrácení a k víře v evangelium, vjezd do Jeruzaléma, dny velikonočního tridua, vzkříšení, nanebevstoupení, seslání Ducha svatého, slavení neděle, Panna Maria – naše Matka.⁶⁶

⁶⁴ Osnovy výuky náboženství pro českobudějovickou diecézi, č.j. 786/95

⁶⁵ ČBK, Osnovy náboženské výchovy pro základní školy, s. 3 - 6

⁶⁶ tamtéž, s. 6 -14

Cíle a obsahy pro druhou třídu

Určený cíl pro druhou třídu základní školy je seznámit děti s řádem stvoření pomocí nejzákladnějších událostí z Písma svatého a pomalu je naučit apoštolské vyznání víry.⁶⁷

Obsahem výuky náboženství pro druhou třídu jsou mezilidské vztahy, Bůh jako Otec, porovnání člověka s ostatními Božími díly, rozhovor s Bohem. Návštěva hřbitova – modlitba za zemřelé, život prvních lidí, Noe. Advent – doba očekávání, Maria přijímá Boží vůli, Ježíšovo narození, obětování Páně, návštěva mudrců, útěk do Egypta, pouť do Jeruzaléma, Ježíšův křest v Jordánu. Ježíšovo pokušení, první zázrak, uzdravení posedlého, navrácení života druhým, příběh Boháče a Lazara, Ježíšův vjezd do Jeruzaléma, poslední večeře, umučení, zmrtvýchvstání. Události Mariina života, trojjedinost Boha, apoštolské vyznání.⁶⁸

Cíle a obsahy pro třetí třídu

Pro třetí třídu základní školy potom byly stanoveny tyto cíle: doprovázet děti na cestě víry a při ní poznávat základní pravidla pro komunikaci s Bohem a s lidmi, a dále připravovat děti na první svatou zpověď a svaté přijímání.⁶⁹

Obsahy výuky náboženství pro třetí třídu je štěstí a hřích prvních lidí, Desatero, Boží láska a odpuštění na příkladu Zachea, svátost smíření, svátosti, různé části mše svaté, význam eucharistie, Ježíšova oběť, Panna Maria – žena hluboké víry, Soslání Ducha svatého.⁷⁰

Cíle a obsahy pro čtvrtou třídu

Pro čtvrtou třídu základní školy je pak stanoven jako cíl výuky náboženství seznámit děti s obsahem Písma svatého Nového zákona, vést děti k tomu, aby si zvolily Ježíše za svůj ideál a utvářely svůj život podle Ježíšových zásad, naučit děti žít ve společenství s Ježíšem, v církvi a naučit je spoluvytvářet ji, aby se staly hlasateli Božího království.⁷¹

Obsahem pro čtvrtou třídu výuky náboženství je Bible – knihy Starého a Nového Zákona, Ježíš jako Syn Boží, Jeruzalémský chrám, povolání apoštolů, horské kázání. Ježíšovy zázraky a podobenství o rozsévači, o Božím království a o dvou dlužnících. Geografie země – Galilea, Samařsko, Judsko. Sv. Martin, uzdravení malomocných,

⁶⁷ tamtéž, s. 16

⁶⁸ tamtéž, s. 16 -23

⁶⁹ tamtéž, s. 24

⁷⁰ tamtéž, s. 24 - 32

⁷¹ tamtéž, s. 35

slepce, předpověď o konci světa, smrt Jana Křtitele, Marie, Marta a Lazar, postava Jidáše, poslední večeře a Getsemanská zahrada. Křížová cesta, Ježíšova slova před smrtí, svědkové zmrtvýchvstání, vztah Židů k pohanům, Petrova činnost, pronásledování prvních křesťanů, počátky křesťanství na Moravě a v Čechách.⁷²

Cíle a obsahy pro pátou třídu

Pro pátou třídu je cílem ukázat dětem, jak Bůh hovoří v průběhu dějin spásy, pomáhá jim a vede je, ozřejmit jim smysl mesiánských předpovědí pro lid vyvoleného národa, přiblížit jim Ježíšovu přítomnost v církvi a Boží vedení církve skrze Ducha svatého, a snažit se, aby děti pochopily, že Ježíš je vyvrcholením dějin spásy.⁷³

Obsahem výuky náboženství pro pátou třídu jsou osoby Abrahám, Izák, Jákob, Josef, Mojžíš, cesta do zaslíbené země, doba soudců, Samuel a král Saul, král David, Šalamoun, Roboám a Jarobeám. Promlouvání skrze proroky, Eliáš, Eliseus, Jeremiáš, Izaiáš, mesiánská proroctví, dvanáct malých proroků, Daniel, Ezechiel, Juda Makabejský, utrpení – Job. Ve světle vyplnění proroctví – Jan Křtitel, Ježíšovo utrpení, zmrtvýchvstání, nanebevstoupení.⁷⁴

Cíle a obsahy pro šestou třídu

Pro šestou třídu základní školy byly stanoveny tyto cíle: Aby děti poznaly a postupně si osvojily křesťanské učení víry pomocí Písma svatého Starého i Nového zákona, tradice a učitelského úřadu církve. Naučit děti vnášet poznání pravdy do svého života s pokorným uznáním řádu stvoření, poznáním hierarchie hodnot. Naučit děti, aby na základě poznání učení víry vzdávaly slávu a chválu Stvořiteli a dokázaly na něj ukazovat ostatním lidem a zároveň plnily vůli Boží ve svém životě a směřovaly do nebe.⁷⁵

Obsahem výuky náboženství pro šestou třídu je dnešní věda, svědectví osob Starého Zákona o poznání Boha, andělé, člověk jako Boží obraz, člověk potřebuje Zachránce – očekávání Mesiáše, historičnost Ježíše, vztah lidí k Ježíši. Duch svatý v církvi, rozšíření církve do celého světa, uspořádání církve, přehled křesťanských církví, společenství svatých, co nás čeká po smrti.⁷⁶

⁷² tamtéž, s. 35 -43

⁷³ tamtéž, s. 44

⁷⁴ tamtéž, s. 44 -52

⁷⁵ tamtéž, s. 53

⁷⁶ tamtéž, s. 53 - 64

Cíle a obsahy pro sedmou třídu

V sedmé třídě je cílem vést děti k prohloubení modlitby, vést děti, aby liturgii pochopily jako zpřítomnění dějin spásy a k hlubšímu prožívání liturgie a svátostnému životu. Připravit děti k vlastní apoštolské činnosti mezi všemi lidmi a naučit je chápat základní události z historie českého národa a jejich klady a zápory.⁷⁷

Obsahem výuky náboženství pro sedmou třídu jsou různé způsoby modlitby, svátosti a svátostiny, křest, katechumenát, eucharistie, části mše svaté, svátost smíření a její části, odpustky, svátost nemocných, kněžství a manželství. Liturgický rok, liturgie velikonočního tridua, rok se svatými, postavy našich dějin – Karel IV., Václav IV., Jan Hus, období husitství, pobělohorské protireformace a církve v Českých zemích po roce 1945.⁷⁸

Cíle a obsahy pro osmou třídu

V osmé třídě je cílem, aby se děti naučily správnému pohledu na vlastní svobodu a její uplatnění při volbě mezi dobrem a zlem. Dále pak, aby si děti uvědomily, že ke správnému jednání je člověk veden vlastním svědomím, které je ale ovlivněno vlastní mravní výchovou, platnými normami, společností, světovým názorem apod. a pochopily, že svědomí je Boží hlas v našem nitru a tak se naučily mu naslouchat a vykonat úkoly, které před nás Bůh staví.⁷⁹

Obsahem výuky náboženství pro osmou třídu je míra svobody člověka, důstojnost, cíl a odpovědnost, svědomí, ctnosti, hříchy, život ve společenství, sociální spravedlnost, přirozený mravní zákon, život ve světle Starého zákona a evangelia, mravní život v učení církve a ve svědectví misijního poslání. Desatero z hlediska dnešní doby, víra, naděje, láska.⁸⁰

Cíle a obsahy pro devátou třídu

V deváté třídě je pak cílem pomoci dětem orientovat se v tom, co žák nalézá: například jiná náboženství, filosofická myšlení, vztah vědy a víry, společné znaky křesťanství a nejznámější křesťanské církve, život uvnitř katolické církve jako společenství Božího lidu. Děti mají dále pochopit potřebu společenství, spoluúčast na budování církve a výzvu k nové evangelizaci, poznat Boha jako lásku, která přijímá lidskou přirozenost.⁸¹

⁷⁷ tamtéž, s. 65

⁷⁸ tamtéž, s. 65 -74

⁷⁹ tamtéž, s. 76

⁸⁰ tamtéž, 76 - 91

⁸¹ tamtéž, s. 93

Obsahem výuky náboženství pro devátou třídu je důvěra v Boha, otázky hledání Boha, některá světová náboženství – hinduismus, buddhismus, Čínský universismus, Islám, sekty, Bůh v dějinách, historicita Ježíše. Věda a víra, evoluční teorie, společenství muže a ženy, Bůh je Lásky, vnitřní život člověka, dialog s Bohem, Písmo svaté jako Boží přítomnost, Bůh v rodině, v mezilidských vztazích, v křesťanských společenstvích, společenství církve, řády a spirituality.⁸²

3.1.1.3. Osnovy vydané v roce 2004

Pozměněné osnovy pro základní školy potom vydala Česká Biskupská konference v roce 2004. Zde jsou cíle jednotlivých ročníků rozděleny do teologické a antropologické roviny. Hlavní ročníkové cíle jsou:

- pro první třídu - poznat, že Bůh je s námi, ročníkový symbol je dar
- pro druhou třídu - poznat Boží lásku, ročníkový symbol je kříž
- pro třetí třídu - pochopit, jak Bůh k nám přichází ve svátostech, ročníkový symbol je chléb a víno
- pro čtvrtou třídu - Bůh je s námi na cestě, ročníkový symbol je cesta
- pro pátou třídu - naučit se společně vytvářet Boží království, ročníkový symbol je dům
- pro šestou třídu - společně objevovat víru, ročníkový symbol je kruh
- pro sedmou třídu - společně růst ve víře, ročníkový symbol je strom
- pro osmou třídu - naučit, jak utvářet život, ročníkový symbol je duha a most
- pro devátou třídu - jak věřit a žít, ročníkový symbol jsou dveře

Cíle a obsahy pro první třídu

Pro první třídu základní školy stanovila cíle v teologické rovině tak, aby děti prožily, že jsou Bohem milovány a přijímány, naučily se používat a pochopit modlitbu, symboly a slavnosti křesťanského života. Naučily se křesťanskému způsobu jednání a v něm se cvičily. v antropologické rovině pak děti mají udělat zkušenost s vlastními schopnostmi a hranicemi a naučit se rozvíjet pozitivní postoj k sobě a životu. Mají zažít, že k životu je třeba druhých lidí a společnosti. a také se mají naučit, že sami mohou přinést příspěvek ke zdařilému lidskému soužití.⁸³

Obsahem výuky předmětu náboženství pro první třídu je modlitba Otčenáš, svátky během roku, jako jsou Vánoce, Velikonoce, Svatý Mikuláš, Maria a její

⁸² tamtéž, s. 93 -105

⁸³ ČBK, Osnovy k výuce náboženské výchovy římskokatolické církve v 1. – 9. ročníku základní školy, s.17

mateřská láska, základní realie biblické země, základní události Ježíšova života, křížová cesta.⁸⁴

Cíle a obsahy pro druhou třídu

Ve druhé třídě se mají děti v teologické rovině naučit poznávat, jak Bůh působí v dějinách spásy a uvědomit si, že je třeba, aby svět byl zachráněn a pochopit Ježíše, že On tak jedná. v antropologické rovině děti mají pochopit pomoci setkávání s lidmi, ve stvoření, ve svátcích, slavnostech, náboženských znameních a symbolech a v biblických vyprávěních, jak lidé žijí ve vztahu s Bohem. a dále vnímat svět jako Boží dar plný nádhery a tajuplnosti.⁸⁵

Obsahem výuky předmětu náboženství pro druhou třídu je kniha Genesis, zprávy o stvoření, Noe, modlitba Zdravas Maria, události Ježíšova narození, velikonoční události, křížová cesta, symbolika paškálu, mariánský měsíc, májová pobožnost, trojjediný Bůh – Duch svatý, apoštolské vyznání víry.⁸⁶

Cíle a obsahy pro třetí třídu

Ve třetí třídě je cílem v teologické rovině doprovázet děti na cestě víry, poznávat základní pravidla pro komunikaci s Bohem a vzájemné soužití mezi lidmi. v antropologické rovině se děti mají připravit na první svaté přijímání a zpověď. Měly by pochopit svátost smíření a svátost eucharistie jako dar a začlenit se do společenství věřících.⁸⁷

Obsahem výuky pro třetí třídu předmětu náboženství je štěstí a pochybení prvních lidí, Desatero Božích přikázání, Evangelní úryvky o lásce Boha, setkání se Zacheem, odpuštění hříchů, uzdravování, svátost smíření – návrat k Bohu, svátosti jako neviditelná ruka Boží, poslední večeře – mše svatá, části mše, důležité události Mariina života.⁸⁸

Cíle a obsahy pro čtvrtou třídu

Ve čtvrté třídě si děti mají prohloubit prožívání přijatých svátostí, poznat své místo a svou konkrétní práci ve farnosti. Dále by si měly uvědomit, že jsou stále na cestě v konkrétních situacích svého života, v souvislostech dějin spásy a také ve společenství církve, do kterého mohou sami přispívat i z něho čerpat. Mají poznat, že jejich cesta, po které je Bůh vede a neopouští, když zklamou, vede k cíli.

⁸⁴ tamtéž, s. 19 - 30

⁸⁵ tamtéž, s. 31

⁸⁶ tamtéž, s. 34 - 45

⁸⁷ tamtéž, s. 46

⁸⁸ tamtéž, s. 47 -57

v antropologické rovině se mají děti naučit navázat vztah s Bohem a žít ve společenství, rozvíjet své spolužití ve společenství a poznat, že si Bůh přeje společenství s lidmi a je jim v Ježíši Kristu stále nablízku.⁸⁹

Obsahem výuky pro čtvrtou třídu předmětu náboženství je cesta našeho života, Mojžíš, cesta Izraelitů do zaslíbené země, adventní cesta za světlem, svatá Lucie, evangelní zprávy o narození Ježíše podle Lukáše a Matouše, Boží království v evangeliu sv. Matouše, Ježíšova blahoslavenství, Ježíšova poslední večeře, křížová cesta u lidí, u nichž se Ježíš zastavuje, části bohoslužby, liturgický rok, liturgické barvy.⁹⁰

Cíle a obsahy pro pátou třídu

V páté třídě je cílem v teologické rovině vést děti, aby poznaly víru jako schopnost odpovídat na životní výzvy následováním příkladu Ježíše Krista, životem ve společenství církve a spoluvytvářením světa. Děti si mají uvědomit, že jsou součástí místa, kde se cítí v bezpečí, odkud poznávají svět vypovídající o svém Tvůrci a kam se vracejí. Děti se mají naučit hledat řešení v souvislosti s dějinami spásy, ptát se a odpovídat, uvědomit si, že jsou součástí církve, za kterou nesou odpovědnost. v antropologické rovině se děti mají naučit vnímat výzvy, se kterými se mohou v životě setkat, tázat se a hledat řešení a najít odpověď v následování Krista.⁹¹

Obsahem výuky pro pátou třídu předmětu náboženství je seznámení s Abrahámem jako otcem víry, základy křesťanské ekologie, osoba Jana Křtitele, novozákonní texty o Ježíši ve znamení svátostí - Ježíš jako světlo světa, chléb života, dobrý pastýř, vinný kmen, cesta, pravda a život, vzkříšení a život, dále pak život prvních křesťanů a základní informace o ekumenismu.⁹²

Cíle a obsahy pro šestou třídu

V šesté třídě se děti mají v teologické rovině naučit přehledy základních oblastí křesťanské víry a tyto znalosti z prvního stupně dále rozvíjet a prohlubovat. Základní linií tvoří pro všechny oblasti modlitba „Věřím“. v antropologické rovině se v dítěti má rozvíjet vztah k sobě, k druhým lidem a na této zkušenosti objevit vztah k Bohu jako vztah důvěry a přátelství. Tím máme připravovat děti na další cestu víry.⁹³

⁸⁹ tamtéž, s. 59

⁹⁰ tamtéž, s. 61 -74

⁹¹ tamtéž, s. 75

⁹² tamtéž, s. 77- 92

⁹³ tamtéž, s. 94

Obsahy pro šestou třídu výuky náboženství je vyznání víry, liturgický rok, základní modlitby, morálka, desatero, zlaté pravidlo, první přikázání lásky, blahoslavenství, svátost křtu, vznik tradice, evangelisté, knihy Bible a práce s biblickým textem a podstata novozákonní zvěsti.⁹⁴

Cíle a obsahy pro sedmou třídu

V sedmé třídě je cílem v teologické rovině prohloubit u dětí jejich pohled na poslání křesťana v tomto světě a rozvíjet jej v křesťanském postoji víry, naděje a lásky. Mají se naučit nově prožívat svátosti a Boží slovo ve společenství církve. v antropologické rovině se děti mají naučit základním prvkům komunikace a být schopny ve viditelném světě vidět přítomnost Boha a rozvíjet s Ním skrze svátosti vztah.⁹⁵

Obsahem výuky náboženství pro sedmou třídu je zpráva o stvoření, spoluzodpovědnost za stvoření a za lidi, advent a Vánoce jako projev Ježíšova přijetí chudoby a bolesti, svátosti jako gesto, slovo a materie, práce s biblí, liturgie mše svaté z pohledu svátostné komunikace. Postavy víry jako je Maria, Marie Magdaléna, apoštolové Pavel a Tomáš, Edith Steinová.⁹⁶

Cíle a obsahy pro osmou třídu

V osmé třídě je cílem v teologické rovině naučit děti vidět Desatero a jeho křesťanské naplnění; poznat, že to, co dává smysl křesťanskému úsilí o mravnost, je Boží království. Děti mají prožívat hodnotu Božího odpuštění a smíření. v antropologické rovině mají děti poznat Boha jako toho, kdo je uzdravuje a před nímž se mohou ukázat jak pozitivní stránky osobnosti, tak i negativní, a prohloubit citlivost vlastního svědomí a uskutečňovat poznané principy křesťanské mravnosti.⁹⁷

Obsahem výuky náboženství v osmé třídě je výchova svědomí, desatero z pohledu lidské svobody a zodpovědnosti, naplnění desatera v ideálu křesťanské lásky, svátost smíření a Boží království v Ježíšových podoběnstvích.⁹⁸

Cíle a obsahy pro devátou třídu

Cílem v teologické rovině v deváté třídě je, aby se děti seznámily s biblickou odpovědí na existenciální otázky člověka. Mají poznat ostatní náboženství a být k nim tolerantní. v antropologické rovině se děti mají naučit klást si existenciální otázky

⁹⁴ tamtéž, s. 94

⁹⁵ tamtéž, s. 114

⁹⁶ tamtéž, s. 114

⁹⁷ tamtéž, s. 130

⁹⁸ tamtéž, s. 130

a hledat náboženskou odpověď a naučit se obhájit důvod své křesťanské naděje proti náboženské pluralitě současného světa.⁹⁹

Obsahem výuky náboženství v deváté třídě je křesťanský smysl utrpení, obsah knihy Genesis jako obraz smyslu lidské existence v Bohu, různá světová náboženství, jako je hinduismus, buddhismus, čínský konfucianismus, taoismus, židovství, islám, dále pak křesťanství v ekumenickém pojetí a různé formy křesťanské spirituality.¹⁰⁰

Změny v cílech a obsazích nejsou nijak velké. Všechny osnovy se řídí liturgickým rokem a tak se opakují hlavní svátky, jako jsou Vánoce a Velikonoce.

v první třídě se cíle a obsahy příliš nezměnily, děti mají poznat své okolí. Mají se seznámit se s Ježíšem a poznat, že jsou jím milovány. Dále děti mají poznat základní informace o Vánocích a Velikonocích, naučit se modlitbu Otčenáš a poznat Ježíšovu matku Pannu Marii. Ve druhé třídě zůstávají cíle a obsahy také téměř stejné, mají za úkol posilnit děti ve víře, ukázat, jak Bůh působí v dějinách spásy. Jen v prvních osnovách, určených jen pro českobudějovickou diecézi, se neobjevuje explicitně vyznání víry, v pozdějších dvou už ano.

Ve třetí třídě jsou obsahy i cíle stejné, seznamují děti se dvěma svátostmi - s prvním svatým přijímáním a svatou zpovědí, které by spolu s následnou katechezí na faře měli děti připravit na první svaté přijímání, jen osnovy určené pro českobudějovickou diecézi neobsahují Desatero tak podrobně rozebrané jak je tomu v pozdějších dvou celostátních osnovách z roku 1996 a 2004.

Ve čtvrté třídě je vidět opět změna, v prvních osnovách se mluví o cestě, na které jako lidi jsme a kráčíme do vyvolené země a připodobňujeme se tak cestě Izraelitů, kteří šli do země vyvolené. Tuto část celostátní osnovy z roku 1996 vynechaly a opět se vrátila až v osnovách z roku 2004.

V páté třídě se děti mají naučit vnímat okolní skutečnosti a poznávat na příkladech, že nás Bůh miluje v každé době a pomáhá nám. To je stejné ve všech osnovách, v těch nejnovějších z roku 2004 je ještě cíl, aby se děti naučily ptát a hledat řešení a uvědomily si, že jsou součástí církve. v obsazích je potom stejně ve všech osnovách zařazen příběh otce Abraháma, jako otce víry. v celostátních osnovách z roku 1996 následuje příběh Mojžíše, který v ostatních osnovách je již hlavní náplní čtvrté třídy, dále pak doba soudců, proroci a vyplnění Mesiánských předpovědí.

⁹⁹ tamtéž, s. 148

¹⁰⁰ tamtéž, s. 148

V šesté třídě se mluví v prvních osnovách vydaných jen pro českobudějovickou diecézi o cestě, na které se děti ocitají a jsou doprovázeny a dává se důraz na společenství s Bohem a lidmi. v novějších celostátních osnovách z roku 1996 a 2004 se potom mají prohlubovat znalosti z dřívějších ročníků jako je Desatero, vyznání víry apoštolské a nicesko-cařihradské, Bible jako knihovna, liturgický rok.

V sedmé třídě se v českobudějovických osnovách klade důraz na to, aby děti objevily krásu světa, vnímaly ho svými smysly, byly aktivní ve vztahu k druhým a tak se stávaly Božími spolupracovníky a poznaly rozdíly mezi chlapci a děvčaty a jejich role. v novějších z roku 1996 a 2004 se potom klade důraz na prohloubení v modlitbě a v rovině základních duchovních postojů křesťana, jimiž jsou víra, naděje a láska a zároveň vyzývají děti k apoštolské činnosti.

V osmé třídě je v prvních osnovách určených pro českobudějovickou diecézi kladen důraz na to, aby se děti orientovaly v lidských ideálech a vzorech, poznaly samy sebe, naučily se zacházet se svým tělem, pochopily utrpení a svou budoucnost. v novějších osnovách z roku 1996 se pak klade důraz na to, aby se děti naučily správně zacházet se svojí svobodou a naučily se naslouchání a poslouchání vnitřního Božího hlasu v nás. a v těch nejnovějších z roku 2004 je podobně jako v předešlých cílem prohloubit citlivost vlastního svědomí a naučit nejen vidět Desatero, ale také Boží království jako smysl křesťanského úsilí o mravnost.

V deváté třídě jsou podobné cíle ve všech osnovách, žáci se mají naučit hledat odpovědi na existenciální otázky člověka. Ve dvou posledních osnovách potom je ještě cílem poznat ostatní náboženství, být k nim tolerantní a dokázat si obhájit svůj křesťanský názor a pomáhat budovat církev.

3.1.2. Metody

V osnovách určených pro výuku náboženství pro českobudějovickou diecézi jsou uvedeny tři použitelné metody:

- 1) Rozvoj základních lidských sil – radost, schopnost úžasu, vděčnost, důvěra
- 2) Výchova pomocí symbolů
- 3) Vyprávění i jako naslouchání, mlčení, rozmluvy i jednání¹⁰¹

V osnovách z roku 2004 ČBK doporučuje používat tyto metody pro první stupeň:

¹⁰¹ Osnovy pro českobudějovickou diecézi, č.j.786/95

- 1) Metody etické výchovy, které rozvíjejí sebepoznání, sebereflexi, prosociální postoje
- 2) Metody dramatické výchovy a tvořivé dramatiky rozvíjející kreativitu a neverbální vyjadřování
- 3) Jednodušší výtvarné techniky
- 4) Práce se symboly s využíváním metod náboženské pedagogiky Franze Ketta
- 5) Metody práce s výtvarným uměním a interpretací uměleckých děl
- 6) Didaktické hry¹⁰²

Pro druhý stupeň jsou pak doporučeny tyto metody:

- 1) Brainstorming
- 2) Metody práce s textem a volného psaní
- 3) Metody práce s biblickým textem
- 4) Dialogické metody s prvky filosofování s dětmi
- 5) Bibliodrama¹⁰³

3.2. Obsahy, cíle a metody ve školských dokumentech

V současné době dle školského zákona č. 561/2004 Sb. je výuka náboženství brána jako nepovinný předmět na základních školách při splnění čtyř podmínek. Prvním podmínkou je, že bude vyučována nad rámec povinné časové dotace stanovené v RVP ZV. Druhá podmínka je, že musí být nabízena rovněž nad počet povinných vyučovacích hodin v jednotlivých třídách dle Školního vzdělávacího programu. Třetí podmínkou je, aby byly respektovány přestávky mezi výukou ve shodě s organizací vzdělávání. Poslední podmínkou je přihlášení minimálně sedmi žáků, aby bylo možné vůbec vyučování předmětu na škole, jak uvádí vyhláška 48/2005.^v případě menšího počtu dětí může zřizovatel školy povolit výjimku, s tím, že doplatí zvýšené náklady školy podle § 23, odst. 3, zákona č. 561/2004 Sb.¹⁰⁴

Rámcový vzdělávací program základního vzdělání (RVP ZV) je rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí, zde nejsou zahrnuty nepovinné předměty, tudíž ani výuka náboženství:

- *Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk)*
- *Matematika a její aplikace*

¹⁰² Osnovy k výuce náboženské výchovy římskokatolické církve v 1. - 9. ročníku základní školy, s

¹⁰³ tamtéž, s. 11

¹⁰⁴ Školský zákon č. 561/ 2004 Sb. [on - line], [citováno 2014 10 15], Dostupné z <http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb>

- *Informační a komunikační technologie*
- *Člověk a jeho svět*
- *Člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství)*
- *Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis)*
- *Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova)*
- *Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)*
- *Člověk a svět práce*¹⁰⁵

RVZ PV udává průřezová témata, která reagují na základní problémy světa a které mají pomáhat k rozvoji osobnosti žáka. Základní průřezových témat je šest:

- Osobnostní a sociální výchova
- Výchova demokratického občana
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
- Multikulturní výchova
- Environmentální výchova
- Mediální výchova¹⁰⁶

Podle L. Muchové náboženská výchova navazuje hned na čtyři tato průřezová témata. v osobnostní a sociální výchově, ve výchově k myšlení v evropských a globálních souvislostech, v Multikulturní a Enviromentální výchově.

V osobnostní a sociální výchově pomáhá k rozvoji žáka v jeho sebepoznání, sebepojetí a v jeho morálním rozvoji. Dále pak pomáhá výuka náboženství v poznávání druhých a vytvářet dobré mezilidské vztahy.

Ve výchově k myšlení v evropských a globálních souvislostech napomáhá výuka náboženství tím, že děti učí poznávat historické křesťanské kořeny a dějiny církve.

V multikulturní výchově výuka náboženství zprostředkovává dětem pohled do jiných náboženství a kultur.

V environmentální výchově potom výuka náboženství vede děti k odpovědnému chování k přírodě a zvířatům a ke stvoření jako takovému podle principů křesťanské etiky a morálky.

Ve školském vzdělávacím programu se dozvídáme pouze o odkazu na Osnovy z roku 2004, podle kterých by vyučování ohledně obsahů a cílů mělo ve škole probíhat.

¹⁰⁵ RVP ZV 2007 s. 10 [on -line], [citováno 2014 10 15] Dostupné na <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-verze-2007>

¹⁰⁶ RVP ZV 2007 s. 82 [on -line], [citováno 2014 10 15] Dostupné na <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-verze-2007>

Je tam jen zmínka o kompetencích, které by měla náboženská výchova rozšiřovat a obohacovat. *V kompetencích k učení* by se žáci měli naučit rozumět symbolům, se kterými se setkávají a získají komplexnější pohled na náboženství v historii národa.

V kompetenci k řešení problémů by měli získat žáci vědomosti k růstu své osobní hodnotové kompetence a měli by být schopni hájit své přesvědčení a dále by měli být schopni vnímat situaci v oblasti kulturně – historických památek a zpracovat informace k řešení problémů.

V kompetenci komunikativní by se měli naučit žáci být ohleduplní k názorům druhých a umět argumentovat ne předsudky, ale získanými vědomostmi a v dialogu by měli vystupovat s vědomím, že před Bohem jsou si všichni rovni. Dále by se měli orientovat v biblických textech podle literárních druhů a umět rozlišit náboženské mýty od faktů doložených v textech.

V kompetencích sociálních a personálních pak by se žáci měli naučit vnímat svou sounáležitost s druhými na základě generačních, náboženských, kulturních a národnostních vazeb a podílet se aktivně na těchto vztazích podle svých možností.

V kompetencích občanských by se měli žáci naučit, že pro fungování lidské společnosti je třeba dodržovat lidská práva i právo svobodně vyznávat svou víru nebo náboženství a zároveň respektovat náboženské, kulturní a národnostní odlišnosti národů. Měli by umět rozlišovat pojmy migrace a asimilace.

V kompetencích pracovních by se měli žáci naučit využívat svých znalostí, vědomostí a schopností k pracovní činnosti a mít na paměti, že hodnota práce není měřitelná pouze výkonem. Dále by měli žáci poznat, že společnost musí dávat práci také mentálně i fyzicky postiženým lidem a přihlídnout k jejich možnostem a schopnostem.¹⁰⁷

3.3. Shrnutí

Výuku náboženství ve škole vidí církve jako velmi potřebnou a důležitou součást při zvěstování radostné zvěsti křesťanské víry. Měla by se ale oddělovat výuka náboženství, která má zvěstovat dětem věřícím i nevěřícím křesťanskou víru a její historii, a katecheze, kde by děti měly svou křesťanskou víru, kterou objevily právě při výuce náboženství. Sušicko-nepomucký vikariát se řídil trojími osnovami. Ty první byly vydané jen pro českobudějovickou diecézi a další dvoje v roce 1996 a 2004 Českou biskupskou konferencí. Všechny ty osnovy jsou až na malé změny skoro stejné

¹⁰⁷ Katechetické sekce České biskupské konference [on - line] [citováno 2014 10 15] Dostupné na <http://katechet.cirkev.cz/vyuka-nabozenstvi/skolni-vzdelavaci-program/dks-ceske-budejovice>

a snaží se to, aby děti se seznámily základními pravdami křesťanské víry, poznaly historii náboženství různé biblické příběhy, poznaly i ostatní náboženství a rovněž se seznámily s Desaterem a morálními pravidly křesťanské víry a dokázaly je aplikovat ve svém životě.

Obsahy a cíle výuky náboženství pomáhají v některých průřezových tématech RVP ZV. Jsou to průřezová témata v enviromentální výchově, v mezikulturní výchově ve výchově v evropských a globálních souvislostech a v osobnostní a sociální výchově.

Dále by výuka náboženství podle školského vzdělávacího programu měla rozšiřovat a obohacovat kompetence k učení, k řešení daných problémů, kompetenci komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské a pracovní.

4. Ilustrační šetření v Sušicko - nepomuckém vikariátu

4.1. Cíle šetření

Jako cíl šetření jsem si dal úkol, abych zjistil didaktickou úroveň práce vybraných učitelů náboženství v Sušicko - nepomuckém vikariátu. Jak se vyučovalo a vyučuje od roku 1990 do roku 2013. Dále jsem v šetření sledoval, jaké cíle, metody, obsahy a metodické pomůcky se používají ve shodě s teorií.

4.2. Otázky pro výzkum šetření

Otázky šetření jsem vybíral s pomocí mé vedoucí práce, abych zjistil cíle šetření. Tak vzniklo těchto šest otázek, jejichž odpovědi od vybraných vyučujících jsem dal v plném rozsahu do přílohy.

Otázky výzkumu :

1) Jaké metody jste při výuce náboženství používali nebo používáte? a rozšířili jste je nějak v průběhu let?

2) Podle kterých osnov jste vyučovali a podle čeho se řídíte dnes?

3) Podle kterého církevního dokumentu jste stanovovali cíle pro svou výuku a podle kterého je stanovujete dnes? a jaké cíle jste sledoval a které sledujete dnes?

4) Používal jste nějaké metodické materiály a pomůcky? Které? Když ne, tak proč ne? a v čem se osvědčily a v čem ne?

5) Které obsahy výuky náboženství se změnily a které zůstávají stále stejné?

6) Jsou hodiny náboženství ve škole spíše katechezí a nebo výukou náboženství?

4.3. Sušicko - nepomucký vikariát

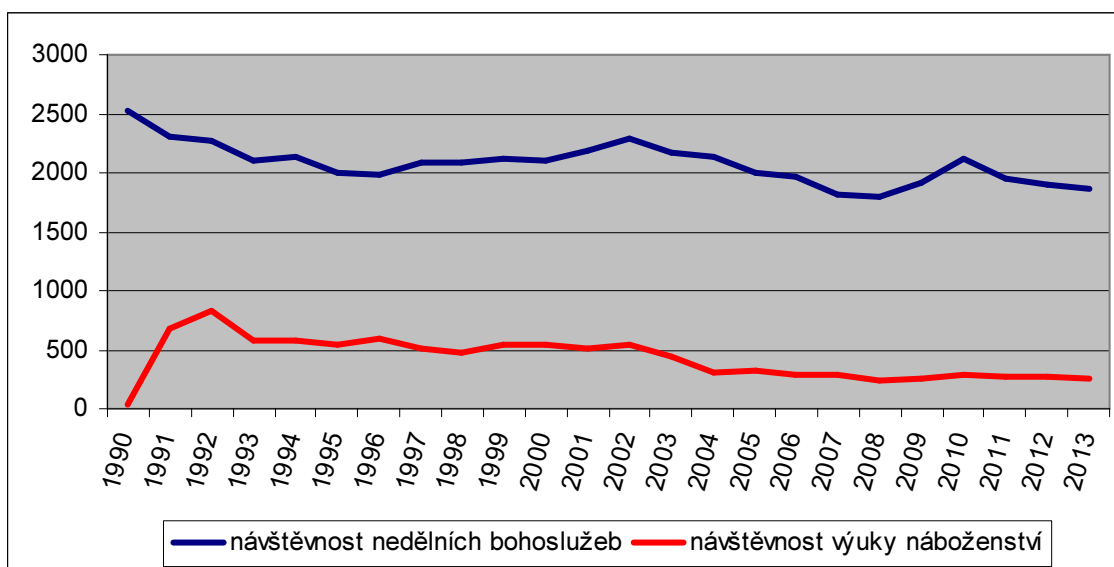
Sušicko - nepomucký vikariát leží v jihozápadní části České republiky. Zahrnuje část okresu Klatovy a část okresu Plzeň - jih. Sušice a Nepomuk byly dva samostatné vikariáty až do roku 2010, kdy se vikariáty spojily. Sušický vikariát zůstal stejně velký i nadále, Nepomucký vikariát byl o některé farnosti oříznut, ty připadly sousedním vikariátům, popřípadě jiné diecézi. Tak přišel vikariát Nepomucký o pět farností, ve kterých se vyučovalo náboženství. Nyní je ve vikariátu 46 farností, z toho ve 28 farnostech se rovněž vyučovalo nebo ještě vyučuje náboženství. Náboženství se vyučovalo převážně ve školách, jen některá léta se vyučovalo na faře a to ve farnostech Kašperské Hory od roku 2000 do roku 2010, v Železné Rudě v letech 1998 - 2008, poté se již na Železné Rudě pro malý počet přihlášených dětí nevyučovalo vůbec, dále ve Velkém Boru od roku 2002, v Kasejovicích v letech 2003 - 2008 a v Nepomuku v letech 1995 - 2000 a po zrušení školy v Hradešicích v roce 1998 i tam. Několik škol

bylo ve vikariátu zrušeno. Byla to Základní škola v Petrovicích, která byla zrušena v roce 2005, základní škola v Rabí byla zrušena v roce 2001 a Základní škola ve Velkém Boru, ta byla zrušena rovněž v roce 2001, pak základní škola v Nezamyslicích, která byla zrušena v roce 1998 a ve stejném roce i základní škola v Hradešicích.

Ve farnostech postupně od roku 1991 dochází k úbytku žáků, kteří navštěvovali výuku náboženství. v roce 1991 to bylo 670 žáků a v roce 2013 už jen 252. v některých školách pro nezám byl výuka náboženství úplně zrušena. Pro přehlednost docházky v jednotlivých školách ve farnostech jsem vyhledal počty žáků v hlášení o úkonech duchovní správy v archivu Českobudějovické diecéze, jen v roce 2003 a 2004 nebyly údaje o počtu žáků navštěvujících náboženství ve formuláři, tudíž tyto roky jsem získal z archivu Katechetického střediska, pro přehlednost, viz příloha tabulka č. 1.

Nedochází jen k úbytku žáků ve školách ve výuce náboženství, ale i samotných praktikujících katolíků, o čemž vypovídají návštěvy nedělních bohoslužeb v daných farnostech. Zatímco v roce 1990 to bylo 2533 věřících, v roce 2013 to bylo už jen 1863 věřících. Vyhledal jsem tedy i počty věřících navštěvujících nedělní bohoslužby v jednotlivých farnostech, ve kterých se zároveň také vyučuje náboženství, taktéž z hlášení o úkonech duchovní správy, podle kterých průměrná návštěva nedělních bohoslužeb od roku 1990 s malými výkyvy taktéž klesá, viz příloha tabulka č. 2.

V následujícím grafu můžeme porovnat výuku náboženství a návštěvnost nedělních bohoslužeb v Sušicko - nepomuckém vikariátu:

4.4. Výběr respondentů

Vyučování náboženství ve vikariátu Sušice - Nepomuk provádělo za dobu od roku 1990 několik katechetů a kněží a řádových sester Notre Dame z Horažďovic. Mnohokrát se to měnilo, jak byli kněží překládáni do jiných farností. z vyučujících náboženství jsem si tedy vybral pro svůj výzkum 3 katechety a 2 kněze a 1 jáhna, kteří učí nebo učili ve vikariátu po celou tu dobu nejdéle (přehled vyučujících viz tabulka č. 3 v příloze). Jsou jimi katecheté Mgr. Vojtěch Šmídl, Marie Knetlová a Václav Volenec. z kněží jsem vybral P. Vítězslava Holého, P. Stanislava Buštu a jáhna Jiřího Voráčka. Všem jsem s předstihem poslal otázky, aby si je mohli v klidu promyslet a připravit odpovědi. Rozhovory s nimi jsem přepsal a v plném znění jsem dal do přílohy.

4.5. Vyhodnocení odpovědí

4.5.1. Metody při výuce náboženství

Metody při výuce náboženství u zkoumaných vyučujících zůstávaly po celou dobu víceméně stejné. Používali metodu výkladu, vyprávění biblických příběhů. Další používanou rozšířenou metodou bylo použití audiovizuální techniky, nejdříve diapozitivy, později video na kazetách a nyní na DVD. Dále při hodině náboženství se používali metodu dialogu. Dále byly hodně rozšířené metody, při nichž si děti mohli kreslit, malovat, různě soutěžit apod.

Metodu klasického výkladu probírané látky uvedli čtyři vyučující, přičemž dva z nich považují za vhodné jen krátký výklad, kdy se děti dokáží ještě soustředit. Metodu dialogu, kdy spolu s dětmi při hodině vzájemně komunikují a popřípadě spolu snaží hledat řešení nějakého problému, uvedli dva vyučující. Metodu, při níž používali audiovizuální techniku, kdy na daný film dále navazovali otázkami, popřípadě s tím dále jinak pracovali, používalo podle svých možností a možností vybavení školy 5 vyučujících. Metodu, při níž děti mohli soutěžit, používali hlavně dva vyučující. Byla to metoda, při níž zároveň mohli i zkontrolovat dané vědomosti dětí. Jeden vyučující kontroloval vědomosti dětí navštěvující náboženství pomocí testů, další potom pouze vyhodnocoval vědomosti dětí vzájemným dialogem, podle něhož poznal, kdo něco umí či nikoliv. Všichni tázaní vyučující používali i metody, při nichž děti mohli zpívat, přičemž pouze jeden používal hudební nástroj tedy kytaru, bohužel zdravotní stav už mu to neumožňuje. Další používanou metodou je dramatizace určitých příběhů, kterou uvedli tři vyučující. a jak uvedl jeden katecheta, nejlepší jsou takové metody, kdy děti mohou

zapojit pokud je to možné všechny smysly- tedy nejen sluch a zrak, ale i čich, hmat a chuť. Tehdy si děti probíranou látku nejlépe zapamatují.

Co se týká organizační formy výuky podle prostředí, kde se výuka provádí, pět vyučujících uvedlo, že je vhodné výuku náboženství obohatit o výuku mimo školní, aby děti zažily něco působivého a viděly různé náboženské priority na vlastní oči. a zde uváděli vyučující jako vhodné podle svých možností děti vzít do kostela a na hřbitov v blízkosti škol, což uvedlo pět vyučujících. Na poutě a výlety, které souvisí přímo s náboženstvím a náboženskou tematikou, brali děti tři vyučující. Ale že je i vhodné brát děti na výlety, které nemají s náboženskou tematikou nic společné, třeba návštěva ZOO, uvedl jeden vyučující.

Jeden tázaný vyučující začal používat i jednu novou metodu. Tou je Celistvá na smysl orientovaná pedagogika France Ketta. Seznámil se s ní na jednom školení a začal ji používat při katechezi, tedy při přípravě na první svaté přijímání. Nepoužívá ji tedy přímo ve výuce náboženství ve školách, ale jak říká, je založena úplně na jiném principu, proto je velice vhodná pro katechezi.

Nedá se tedy říci, že, jak uvedl také jeden vyučující, by byla některá metoda dobrá nebo špatná, všechny metody se dají využít, ovšem musí se brát ohled na děti, které vyučujeme a na podmínky, ve kterých vyučujeme, tedy vybavení školy. a dalším velkým problémem při využívání daných metod, na kterým se shodli téměř všichni vyučující, je vrůstající nekázeň dětí, zvláště těch, tzv. nekostelních dětí.

4.5.2. Osnovy výuky náboženství

Ze začátku tedy po roce 1990 nebylo, jak mi prozradili vyučující, moc možností podle čeho učit, a tak museli vyučující improvizovat. Potom začaly vycházet učebnice, které byly převzaté z rakouského originálu. k nim později byly utvořeny pracovní sešity a metodické příručky. v roce 1995 byly vydány osnovy pro českobudějovickou diecézi. Rok na to potom vydává Česká biskupská konference první osnovy celorepublikové a v roce 2004 druhé celorepublikové osnovy a k nim metodiky a pracovní listy.

Všichni tázaní vyučující používali ze začátku vydané knihy a k nim vydané metodiky a posléze pět z nich přešlo na osnovy vydané pro českobudějovickou diecézi. Osnovy vydané v roce 1996 Českou biskupskou diecézí používala jen jedna katechetka. a nyní čtyři vyučující používají osnovy z roku 2004, dva vyučující už totiž náboženství nevyučují. Téměř všichni je malinko pozměnili podle daných podmínek ve své výuce.

Pro dva vyučující nejsou úplně směrodatné a řídí se při výuce zásadně církevním rokem a vybírají z nich jen něco.

4.5.3. Cíle ve výuce náboženství

Cíle ve výuce náboženství vyučující přebírali většinou z osnov, podle kterých učili. Pouze jeden katecheta se nechtěl na žádný církevní dokument odvolávat. On si kladl za hlavní cíl své výuky náboženství, aby děti poznaly, že jsou přijímány a milovány, a hlavně aby poznaly zdroj této lásky. k lásce Bohu se snažil děti naučit i další vyučující. Jeden katecheta jako hlavní cíl vidí v rozvíjení všeobecných lidských vlastností, jako je schopnost úžasu, schopnost vcítění a touha po tom, co nás přesahuje a vděčnost. Sám v pokoře vyznává, že Boha nemůže naučit, ale může dětem ukázat a o to se také snaží, jak být vůči Bohu na cestě. Pro dalšího vyučujícího hlavním cílem bylo, aby dítě našlo smysl života a vlastního lidství ve formě křesťanského životního stylu. a v dnešní době dbá na to, aby dítě poznalo, že na každého je vznášen požadavek hlásání evangelia a nejlepším svěděním je život v lásce k Bohu a bližnímu.

Jáhen vidí hlavní cíl v předávání víry v Boha. a také vést děti k poznání, že konat dobro a věřit v Boha se vždy vyplácí, na což podle něho ukazují i dějiny. Cílem jednoho kněze, který vyučuje náboženství, je za prvé ukazovat dětem informace o kultuře v níž žijí a do které spadá křesťanství. Tato kultura je totiž stejná pro věřící i nevěřící děti a tak se mohou seznámit se svátky během roku a vědět, o co v nich vlastně jde. a v druhé řadě potom jde mu o to, aby to nebyly jen pouhé informace, ale aby to vstupovalo do jejich života, aby děti věděly, jak se mají vlastně chovat.

Co se týká cílů, na kterých se mají podílet na cílech školy v průřezových tématech, kromě jednoho vyučujícího se o ně přímo nikdo nezajímal. Přesto některé cíle průřezových témat se ve výuce náboženství v daném vikariátu objevují. Jedná se zvláště o historii evropské křesťanské populace, což někdy alespoň částečně uvedlo pět vyučujících. Dále se v jejich cílech objevilo průřezové téma multikulturní výchova, zde se vyslovili tři vyučující, kteří alespoň částečně o jiných náboženstvích se při výuce náboženství zmiňují. Toto téma však vidí spíš pro probírání s většími dětmi na druhém stupni, ale těch je již málo.

4.5.4. Metodické materiály a pomůcky

K dobré výuce je třeba nejen dobrá příprava vyučujících, ale i vhodná volba metodických materiálů a pomůcek. Ze začátku, kdy začali vyučující po roce 1990 učit, bylo k dispozici málo materiálů, jak připustili. Posléze tu byly knížky podle rakouského

originálu a k nim přibyly metodiky a pracovní sešity. Následně začaly postupně vycházet metodiky k osnovám pro českobudějovickou diecézi. a nakonec Ostravsko-opavská diecéze vydala metodiky i s pracovními listy k osnovám vydaných Českou biskupskou konferencí z roku 2004.

Tyto metodiky používali nebo stále používají téměř všichni vyučující. Avšak tři z nich je používali zřídka. Hlavním argumentem, proč nevyužívají metodiky, které usnadňují práci při výuce náboženství, bylo, že mají spojené třídy, kde je třeba jeden žák z první třídy a jeden ze sedmé a tudíž je pro ně velmi náročné těchto metodik použít. Uznali však také, že nejsou tak dobří pedagogové, aby dokázali učit formou malotřídních škol, aby dali práci prvňáčkům a dalším ročníkům a pracovali jen s jedním a tak to za hodinu prostřídali. Dobrý řešení našel jeden katecheta, kdy spojené ročníky od šestý do devátý třídy, učí každý rok všechny děti pohromadě podle metodik jednoho ročníku a tak to střídá každý rok, takže se děti, pokud chodí celou školní docházku na náboženství, seznámí se všemi metodikami jednotlivých ročníků, ale samozřejmě každé v jiné třídě. a podobně to dělá i na prvním stupni, i když tam podle možností stále drží prvňáčky zvlášť a pak má spojenou druhou a třetí třídu a čtvrtou a pátou a tam mění metodiky vždy po roce.

Víc než metodiky používají vyučující spíš jako pomůcky různé časopisy, jako je Duha, tu používali při výuce dva vyučující. Jeden vyučující dává přednost omalovánkám a podobným časopisům vydaných od Paulínek. i další vyučující občas používal zvlášť pro malé děti omalovánky. Zase téměř všichni alespoň občas využívali při výuce učebnice, které byly vydané podle rakouského originálu. Jeden vyučující si velice pochvaloval využití knížky Poklady pod sněhem, kde dětem čte tuto knížku na pokračování. Dále používá Bibli českého ekumenického překladu pro starší žáky a pro mladší se mu velice osvědčila Bible s názvem Bůh mluví ke svým dětem.

Další pomůcky, které využívají při výuce, je audiovizuální technika, diapositivy, filmy na VHS kazetách a nově na DVD. i když někteří nemají takové možnosti a vybavení, jak filmů, tak i přehrávačů ve škole. Hudební nástroje nyní vůbec nepoužívají. Pouze jeden používal dřív kytaru, nyní už mu to zdravotní stav neumožňuje.

Jeden katecheta jako pomůcky uvádí i takové, které mohou děti ochutnat, aby děti obsahy výuky náboženství děti přijaly všemi smysly. Nosil tedy na výuku, pokud se to týkalo tématu, chléb, který mohly děti ochutnat. a jako zajímavost uvádí, že i když

děti byly po obědě, kdy někdy jídlo nechávají nedojedené, o chleba se dál hlásily a jedly ho a vnímaly všemi smysly.

4.5.5. Obsahy výuky

Obsahem výuky náboženství jsou témata, které vyplňují hodiny náboženství a děti díky nim poznávají, o čem vlastně křesťanství je a co všechno obsahuje.

Podle jednoho vyučujícího, který se drží osnov, které jsem uvedl, se mnoho obsahů výuky náboženství nezměnilo, pouze některé obsahy byly v různých osnovách v jiných ročnících a tak potvrzuje moje srovnání osnov v třetí kapitole. Stále však základním obsahem zůstává pro něho církevní rok. Obsahem výuky náboženství byl církevní rok i pro ostatní tři vyučující, pro něž se rovněž celou dobu obsah výuky neměnil. Jedna vyučující obsah výuky mění podle změny chování dětí k sobě samým a k Bohu, klade tedy důraz při výběru obsahu výuky náboženství na vnitřní angažovanost v postoji víry, v základním křesťanském životě, na toleranci vůči lidem, na hodnotu lidského života - eutanazie, interrupce, na pravdivosti křesťanské mravnosti a na přikázání lásky k Bohu a k lidem. Další vyučující zase vidí jako potřebné rozšiřovat obsahy výuky náboženství o vědomí minority křesťanů v naší společnosti a zdůrazňování pokory, odpuštění a ve vyšších ročnících o pojem křesťanská láska.

4.5.6. Rozdíl mezi katechezí a výukou náboženství

Jak jsem napsal ve druhé kapitole, církev učí, že je třeba vidět rozdíl mezi výukou náboženství při hodinách ve škole a katechezí v mimoškolních prostorách. Nebezpečí katecheze ve školních prostorách nám historie ukazuje, kdy děti, které přijaly přípravu na svátosti ve škole a ukončením školní docházky zároveň ukončily návštěvu kostela i přijímání těchto svátostí. a proto magisterium univerzální církve rozhodlo o oddělení výuky náboženství a katecheze. Jaké je praxe, jsem se dozvěděl od vyučujících. Výuka náboženství ve školách by měla své cíle stanovené tak, aby se podílely na povaze, cílech a kriteriích, které jsou vlastní dané škole a zároveň má přivést děti k zprostředkování znalostí o křesťanské víře, ke kritickému myšlení a k zaujetí stanovisek k různým problémům světa a lidského života.

Vyučující uvedli ve čtyřech případech, že vyučování je spíše katechezí a výuku náboženství chápali jen jako předávání znalostí oddělené od křesťanské výchovy. Pouze dva vyučující uvedli, že přímo vyučování náboženství sloužilo zároveň jako příprava na svátosti, tedy uvedení dětí přímo do svátostného života. To by mělo být v prostorách

farnosti a jinými než školními metodami, aby nedošlo u dětí ke spojení života s Kristem jen se školní docházkou.

Jeden katecheta uvedl, že přípravu na svátosti ve škole dělal pouze jeden rok a to měl ještě oddělenou třídu, která by byla ustanovena pouze k tomuto účelu. Dnes, kdy opět po letech ve farnosti připravuje děti ke svátostem, používá a velice se mu osvědčila, Celistvá na smysl zaměřená pedagogika od France Ketta. Stejnou metodu rovněž při katechezi používají školské sestry de Notre Dame v Horažďovicích.

4.5.7. Jak se vyučující vyrovnávají s úbytkem žáků

Učitelé náboženství nemají problémy s používáním metod, protože výběr metod, které nabízí obecná i náboženská pedagogika, je veliký. Ani není problém s metodickými materiály a pomůckami, i těch dnešní doba nabízí velké množství. Problémem dnešní doby je stálý úbytek dětí, které navštěvují hodiny náboženství. Na začátku zkoumaného období tedy po roce 1990 bylo dětí, které chodily na hodiny náboženství, 670. v roce 1992 dokonce 827 dětí, potom se dlouho až do roku 2002 držel počet dětí nad 500, i když i tak postupně klesal. o roku 2002 již klesal dost razantně a i přes spojení vikariátu Sušice a vikariátu Nepomuk skončil v roce 2013 na cifře 252 dětí. Děti tedy chodí na náboženství ve školách zhruba o více než polovinu méně než na počátku období.

Jak se s touto skutečností vyrovnali vyučující? v první řadě dochází ke spojení žáků ve škole a tak není výjimka, kdy na jedné škole je pouze jedna skupina dětí, které chodí od první do deváté třídy do stejné skupiny. Limit na to, aby se vůbec mohlo vyučovat náboženství ve škole, je alespoň sedm dětí, které se na náboženství přihlásí. z tohoto důvodu už se přestalo učit na některých školách např. na Železné Rudě, v Čachrově, ve Strašíně, v Pačejově apod. Tam, kde se ještě vyučuje, jak jsem zjistil, chodí různé věkové spektrum dětí. Jak mi vyučující řekli, většinou se tedy jedná o děti na prvním stupni, ale není výjimkou sedmák, osmák, tedy někdo z druhého stupně. v takové skupině je pak problém, jak mi vyučující prozradili, třeba učit podle metodik, protože ty jsou dělány po ročnících. Jde pak těžko, když vezmeme třeba hypotézu, že tam chodí sedm dětí a každý s jiné třídy, stihnout probírat s každým dítětem zvlášť jednotlivý ročník. a dohromady to také nejde, protože jinak myslí žák první třídy, jinak žák čtvrté třídy a jinak žák osmé třídy. a tak to ve čtyřech případech řešili tak, že hlavní šablonou pro ně byl církevní rok a postupně znalosti těm starším žákům rozšiřovali. Jak také řekl jeden vyučující, opakování je matka moudrosti a opakování není rozhodně na

škodu. Otázka je zda potom děti na druhém stupni neodpadají i možná proto, že už látku několikrát slyšely a už jí znají.

Se zajímavým nápadem, jak učit podle metodik, i když je málo žáků, přišel jeden katecheta, který učí na více školách. Jak mi řekl, vždy se snaží držet minimálně na každé škole dvě skupiny. Jedna skupina je pro první stupeň a druhá pro druhý stupeň. i v případě škol, kde mu platí třeba jen jednu hodinu, po domluvě s ředitelem se snaží mít dvě skupiny. Pak ve skupině, kde jsou žáci šesté až deváté třídy, učí vždy podle metodiky jedné třídy a tak se každé dítě seznámí se všemi obsahy daných ročníků, i když samozřejmě každý v jiné třídě. Na prvním stupni je to, jak mi říkal složitější, protože zde je velký rozdíl mezi žákem první třídy, který se teprve všechno poprvé učí a vše je pro něho nové a žákem páté třídy. Proto se snaží pokud to jde a to mu dovolují už pouze na jedné škole, držet prváčky zvlášť v jedné skupině a žáky druhé a třetí v další skupině a žáky čtvrté a páté třídy také v samostatné skupině. v tomto případě prvňáčky učí zvlášť. Ve druhé skupině střídá metodiky pro druhý a třetí ročník po roce a ve třetí skupině rovněž po roce střídá metodiky pro čtvrtou a pátou třídu. Na dalších školách, kde už mu to pro malý počet žáků neumožňují, se snaží učit stylem malotřídního vyučování. Zadá tedy prvňáčkům nějaké úkoly a věnuje se ostatním a naopak. Druháky a pátáky pak učí podle jedné metodiky a střídá je zase po čtyřech letech, ale musí obsahy upravovat tak, aby je druhák pochopil a starší děti se n nudily. Musí je, jak říká zprůměrnovat, což není ideální, ale jediné možné.

Dalším velkým problémem, na který vyučující náboženství poukazovali, je dnešní velká nekázeň dětí. Je to problém, jak uvedla jedna vyučující, který zabraňuje používat při výuce různé metody, protože děti výuku narušují a nelze s nimi pracovat. Potom i nejlépe připravená hodina skončí nedobře. Tento problém vidí další vyučující zvlášť u dětí, jak on sám říká, tzv. nekostelních. Tedy dětí, které nechodí pravidelně nebo vůbec do kostela. Naopak si pochvaluje zvlášť děti, které nejen chodí do kostela, ale navíc ministrují.

4.6. Shrnutí

Jak vyplývá z praxe vyučujících, u kterých jsem dělal šetření, nelze říci, že by některé metody při výuce náboženství byly špatné. Ale ne všechny metody lze použít. Hodně závisí na daných okolnostech. Na tom, jaké děti se sejdou ve skupině, jaké je počasí atd. Svou roli poslední dobou hraje i při vyučování náboženství nekázeň dětí, takže mnoho metod nelze kvůli tomu použít. Stejně tak nelze říci, že některými

metodami lze děti zaujmout, protože i zde záleží na tom, jaké děti se sejdou. Jak praxe v Sušicko-nepomuckém vikariátu ukazuje, za poslední roky, kdy se náboženství opět vyučuje ve školách, se mnoho metod nezměnilo. Hlavní zůstává i nadále výklad, vyprávění biblických příběhů, výtvarná a hudební činnost, tu a tam i dramatická. Jedna z věcí, které děti nejvíc baví, je používání audiovizuálních pomůcek. Další novou metodou, která se začala ve vikariátu používat, je Celistvá na smysl zaměřená pedagogika Franze Ketta. Tuto metodu používají sice ne přímo v hodinách náboženství, ale v katechezi na faře třeba Školské sestry de Notre Dame v Horažďovicích a Vojtěch Šmídl v Sušici, protože je jiná než obvyklé metody při výuce náboženství a tak pro děti je velmi zajímavá.

Výuku náboženství ve vikariátu můžeme také dělit podle organizačních forem výuky podle prostředí, kde se výuka prováděla. Většinou se sice vyučovalo ve třídě, ale pro děti, jak mi bylo řečeno ve výzkumu, je velice atraktivní mimoškolní vyučování, ať už v kostele, na farní zahradě, a pod. Ale také jsou velice inspirativní a pro děti velice lákavé různé výlety ať už po České republice nebo i do zahraničí, které se také ve vikariátu objevovaly.

Osnovy, které se ve vikariátu používaly, byly voleny většinou podle aktuálnosti, nejdříve se učilo podle učebnic vydaných z rakouských originálů, potom se většinou přešlo na osnovy vydané pro Českobudějovickou diecézi a nyní se vikariátu převážně učí podle osnov z roku 2004. Osnovy z roku 1996 vikariát minuly. Mnozí si však osnovy upravovali podle složení dětí ve třídě nebo v závislosti na RVP ZV. v Sušicko - nepomuckém vikariátu se tedy za celou tu dobu využívaly a stále využívají dané osnovy.

Cíle pro svou výuku opět většinou vybírali vyučující podle daných osnov. Jejich nejhlavnější cíl a přání bylo, aby děti si odnesly velikou lásku a víru v Boha. Na cíle, které pomáhají v průřezových tématech, moc nedbali, ale přesto je také plnili, aby z dětí vyrůstali dobří lidé, znali různá náboženství, dokázali se odpovědně chovat ke stvoření apod. Rovněž se vikariátu snaží dosahovat předepsané cíle, které uvádím v třetí kapitole v jednotlivých osnovách.

K výuce náboženství zvláště katecheté používali metodiky vydané nejdříve k učebnicím vydaným z rakouských originálů, potom k osnovám pro Českobudějovickou diecézi a nyní nejnovější metodiky vydané k novým osnovám z roku 2004. i ostatní tyto metodiky občas používali nebo něco z nich vybrali, ale pro

malý počet dětí z různých tříd spojených v jednu skupinu, nebylo pro ně možné je využívat. a tak si většinou tvořili hodinu sami, stěžejní pro ně byl církevní rok.

Z metodických pomůcek se nejvíce osvědčily nejdříve učebnice vydané z rakouských originálů, které občas používají dodnes. Dále pro ně jsou dobrými pomůckami různé časopisy, jako je třeba Duha, Nezbeda a pod., někdo využívá i omalovánky vydaných Paulinkami.. Další pomůckou ze začátku byly diapozitivy, později video, dnes DVD. Většina z učitelů nemá hudební vlohy, takže hudební nástroje moc nevyužívají. Jeden katecheta se snaží využívat takové pomůcky, aby děti mohly probíranou látku vnímat pokud možno všemi smysly a tak snáze si ji zapamatovaly.

Obsahy výuky náboženství se zásadně za tu dobu nezměnily, něco bylo přesunuto do jiných ročníků, ale v zásadě zůstávají stejné. Pro mnohé vyučující, zvlášť duchovní, je obsahem výuky stále církevní rok, který postupně obohacují o další obsahy podle dětí, které se na výuce náboženství sejdou.

Na poslední otázku, je-li výuka náboženství spíše výukou náboženství nebo katechezí, téměř všichni řekli, že se snaží celou dobu, co vyučují, skloubit obojí dohromady. Jak tvrdí, není možné to od sebe při výuce náboženství oddělit, špatně tak chápou rozdíl mezi samotnou výukou náboženství ve škole a katechezí. Zvlášť zasvěcené osoby vidí jednoznačně katechezi ve škole velice potřebnou a tudíž i samotné přípravy ke svátostem prováděli přímo ve škole. Učitelé laici se snaží spíše o výuku náboženství a katechezi přenechávají až jako následnou v mimoškolním prostředí za pomoci jiných metod, přesto tvrdí, že jejich výuka má trochu také prvky katecheze.

Velkým problémem, se kterým se vyučující potýkají, je stále menší počet dětí, které hodiny náboženství navštěvují. Jak šetření ukazuje, mnozí vyučující mají starosti, jak děti vyučovat, aby zasáhli výukou celý spektrum různě starých dětí. Menší děti, aby něco naučili a starší děti se nenudily. Pro svou neúplně znalou pedagogickou praxi nedokáží použít metodiky k osnovám, protože jsou vypracované pro jednotlivé třídy. Řídí se tedy pouze podle církevního roku a na to různě nabalují další obsahy a postupně to rozšiřují podle věku a schopností dětí. Jeden katecheta se snaží spojené skupiny podle svých a školních možností spojovat tak, aby se děti seznámily se všemi obsahy jednotlivých ročníků, byť se každé dítě s nimi seznámí v jiné třídě.

Z šetření vyplývá, že vyučující v daném vikariátu dělají, co mohou, aby výuka náboženství byla, co nejlepší, pro děti atraktivní a hlavně, aby nezmizela ze školního prostředí. Jak říká jeden kněz, je pro něho důležité, že může být ve škole přítomen a může promluvit nejen s žáky, ale i učiteli a tak přinášet do školního prostředí, které je

hodně vzdáleno od křesťanské víry, křesťanské poselství už jen svou přítomností. Jisté je, že jsou znát rozdíly mezi vyučujícími, každý však učil nebo stále učí podle svých možností a podle svého nejlepšího vědomí a svědomí. Jak také vyznělo z úst jednoho vyučujícího, snaží se být na děti hodný, aby si děti s vyučováním náboženství něco odnesly. Když už ne vědomosti, protože, jak také zaznělo, děti rychle zapomínají, tak alespoň pocit, že je má Bůh rád. a to by byl moc rád, aby to děti poznaly právě skrze něho a jeho chování. Vyučující, který se potýká s nekázní dětmi, to mají však hodně těžké.

S šetření však také vyznělo, že ne všechny děti, které chodily na náboženství, po vychození školy zůstaly věrné křesťanskému náboženství a navštěvovaly i nadále kostel a byly tak činné ve farním společenství. a tak zůstává otázka, kterou také nahodil jeden kněz: "Kam se ty děti poděly?" Možná by to stálo za další téma diplomové práce, proč děti postupně z náboženství odpadají. Jak také vyučující přednesli, už na druhém stupni děti odpadávají a jejich méně než jich chodilo na výuku náboženství na prvním stupni. Mají jiné zájmy, nebaví je už to, nestíhají a nebo prostě odpadávají i od víry a tudíž je ani hodiny náboženství nebaví? a kde je chyba u vyučujících náboženství, nebo v rodině, kde nemají to správné zázemí a tak důležitou prvotní katechezi a nebo v prostředí, ve kterém se pohybují, kde víra a náboženství prostě není in?

Jisté je, že vyučující jsou pouze těmi, kteří zasejí v dětech to semínko víry a dál jak se uchytí a poroste, bude už záležet i na Pánu Bohu. Podle mého šetření u vyučujících se snaží všichni dotázaní toto semínko do dětských srdcí zasévat podle svých možností. Každý k tomu používá trochu jiné prostředky, jiné metodiky, jiné pomůcky, jiné metody. Mají i trochu jiné cíle, jiné obsahy, ale hlavním cílem je, a proto i učí ve vikariátu tak dlouhou dobu, aby to semínko víry se uchytilo u co možná největším počtu dětí. Protože kdyby výuka náboženství ve školách skončila, kde jinde by děti mohly křesťanskou vírou objevit? Jáhen mi k tomu vyprávěl, jak byl velice příjemně překvapen, když jednou potkal po letech svou žačku, která byla nevěřící a při náboženství se s ním stále přela, a viděl jaká se s ní stala změna a ona začala věřit. Semínko víry zaseto bylo a jak poroste, ví jen Bůh a záleží také na něm. a jak mi také potvrdili někteří vyučující, právě na Boha při své výuce také hodně spoléhají!

5. Shrnutí výzkumného šetření

Výuka podle obecné pedagogiky je systém vzájemně propojených prvků, kterými jsou cíle, obsahy, metody, didaktické pomůcky, organizační formy práce. Proto je tak důležité tyto prvky výuky znát a vědět, jak vhodně je kombinovat, aby výuka nebyla zbytečná, ale naopak měla dobré výsledky ve znalostech dětí. Proto jsem v této mé diplomové práci tyto aspekty výuky rozepsal a dal tak možnost čtenáři pohled, co všechno je ve výuce důležité.

Cíle obecná pedagogika rozděluje do různých kategorií, podle času, konkrétnosti, vztahu, obsahu a podle institucí. Cíle jsou tedy různé a náboženská pedagogika má cíle, které se týkají právě náboženských znalostí. Těch cílů je opravdu mnoho a záleží, jaká je konkrétní cílová skupina. Jiné cíle klade výuka náboženství na děti v první třídě a jiné třeba v osmé třídě. Cíle byly vypracovány v osnovách, které vydalo napřed českobudějovické biskupství a poté Česká biskupská konference v roce 1996 a v roce 2004. v mém šetření se ukázalo, že vyučující většinou dbají o tyto cíle a snaží se jich při výuce náboženství jich dosahovat. Nejhlavnější cíl si kladou, aby děti poznaly, že je Bůh má rád a aby i ony tuto lásku opětovaly. Nyní se cíle výuky náboženství, protože se provádí ve školních prostorách, podílí i na cílech školy v tzv. průřezových tématech.

Obsahem výuky rozumí obecná pedagogika učivo, které se mají děti naučit. Jsou jimi vědomosti, dovednosti a hodnotová orientace, postoje, zájmy, přesvědčení. Obsahy jsou obsaženy v rámcovém vzdělávacím programu, ve školním vzdělávacím programu, v učebním plánu v učebních osnovách a v tématickém plánu. Ve výuce náboženství mají vyučující obsahy výuky formulovány v osnovách, o kterých jsem mluvil v předešlém odstavci. Opět jsou ty obsahy rozděleny přiměřeně k věku dětí, aby děti chápaly, co se vlastně se učí. Obsahy výuky náboženství se příliš za tu mou zkoumanou dobu se moc neměnily, pouze něco bylo přesunuto do jiných ročníků a pod. v mém šetření tedy vyplynulo, že se moc nemění a pro polovinu tázaných je hlavním obsahem výuky církevní rok, ostatní se řídí danými osnovami aktuálními v daných letech.

Metody z pohledu obecné didaktiky nám ukazují, jaké možnosti má učitel při výběru metod do svých hodin. L. Mojžíšek i J. Maňák nám je přehledně vyobrazují. Výběr a pestrost metod a i jejich vhodné střídání dává učitelům velké šance k předávání učiva dětem a i jejich zájmu o daný předmět v našem případě o výuku náboženství. Proto je velice důležité všechny metody znát, aby byla výuka a předávání učiva efektivní. Je také vhodné další praxí a získanými zkušenostmi tyto metody obohacovat.

Náboženská pedagogika nám právě pro své zkušenosti z praxe daných autorů převážně L. Muchové ukazuje na metody, které jsou velice oblíbené u dětí a proto i úspěšné k předávání náboženských informací. Mezi tyto metody patří zvláště tzv. akční formy, při nichž jsou děti ve výuce aktivní, dále přednáška, rozhovor, plánovaná hra a dopovídání daných příběhů podle Mayerova návrhu na nekončící příběh, nebo hádankové příběhy, na které učitel odpovídá jen ano nebo ne. Další vhodnou metodou je metoda s použitím hudby, ať už reprodukováne nebo přímo produkované dětmi s pomocí různých hudebních nástrojů. Při výuce náboženství je také vhodné používat metodu podporující výtvarnou činnost dětí. Velice oblíbená je také metoda s využitím audiovizuální techniky. Při ní si děti prohlíží video, a tak si lépe zapamatují danou problematiku, kterou chce vyučující probrat. Důležité je nejen shlédnout film, ale také s ním dále pracovat, aby děti odpovídaly na otázky týkající se toho filmu, popřípadě jinak o tom diskutovaly.

Další možnost, jak děti zaujmout, je použít při hodinách náboženství Tvořivou dramaturgii, pro děti je pak výuka hrou a tak je možné lépe oslovit děti a vést tak například Tvořivou dramaturgií děti k meditaci.

Všechny tyto metody se rovněž používaly, jak jsem zjistil při šetření, i v Sušicko - nepomuckém vikariátu a velice si je pochvalují a uvádí, jako nejčastěji používané.

Novější metody se snaží o to, aby děti při hodinách se naučily lépe promýšlet dané učivo a komunikovat ve skupině a prosadit svůj názor, ale i svůj názor s názory druhých pozměňovat a utvářet. Jsou to metody Interakce soustředěná na téma a Filosofie pro děti. Velice oblíbenou a v Sušicko - nepomuckém vikariátu také používanou je Celistvá na smysl zaměřená pedagogika Franze Ketta. Tuto metodu nepoužívají vyučující v Sušicko - nepomuckém vikariátu přímo ve výuce náboženství, ale při katechezi na farátech. Ostatní dvě novější metody se zatím ve vikariátu neobjevují.

Didaktické pomůcky zlepšují výuku. Obecná didaktika nabízí jako pomůcky skutečné předměty, modely, zobrazené pomůcky, zvukové pomůcky, dotykové pomůcky, literární pomůcky- do těch patří učebnice, příručky, atlasy, a programy pro počítače. v šetření mi vyučující řekli, že i při náboženství používají různé pomůcky, aby děti vnímaly probíranou látkou všemi smysly. Dobré jsou při výuce náboženství vypracované metodiky, které usnadňují vyučujícím se sestavováním hodin náboženství. Přesto v mém šetření vyplynulo, že je někteří moc nepoužívají. Ovšem více používají učebnice a další časopisy vhodné k výuce. Dále se hodně využívá audiovizuální techniky a i dalších pomůcek.

Organizační formy výuky obecná pedagogika rozděluje počtu dětí, které navštěvuje dané skupiny, v nichž probíhá výuka. Tak můžeme slyšet o výuce hromadné, párové, skupinové, individuální atd. Můžeme je také dělit podle prostředí, kde se výuka provádí. Ve výuce náboženství, jak jsem se při svém šetření dozvěděl dochází k úbytku dětí a tak musí vyučující přistupovat k různým sjednocování skupin, a tak je pro ně výuka náboženství složitější, protože ve skupině mají děti různých věkových kategorií. Výuku náboženství občas také zpestřují tím, že ji provádějí v mimoškolním prostředí, na zahradě, v kostele a pod. a někteří vyučující jezdí s dětmi na různé tematické i netematické výlety.

Velice důležitý, jak napovídá obecná pedagogika, je také vztah mezi vyučujícím a žákem. Ve vyučovacím procesu jde o významnou roli. Učitel musí vzbuzovat zájem žáků, vytvářet podmínky, ve kterých se budou děti cítit dobře a nebudou se bát s učitelem komunikovat. Musí umět žáka pochválit, ale i pokárat avšak tak, aby žák byl motivován k lepším výsledkům. Jak mi jeden vyučující při mém šetření řekl, i učitel sám je vlastně metoda. Důležitost kvality a praxe u vyučujících nelze zpochybňovat. Ve výuce náboženství i v jiných předmětech učitel v dnešní době má velice těžkou úlohu. Jak jsem se také v šetření dozvěděl, nekázeň žáků je čím dál horší a učitel mimo výuky, kdy chce děti něco naučit, je musí usměrňovat, aby nevyrušovaly. Ale jak také řekl jeden vyučující, hlavní nejsou ani vědomosti, které děti stejně jednou zapomenou, ale aby poznaly, že je vyučující náboženství má rád, stejně jako je má rád Bůh.

Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo zjistit, jak se metody, cíle a obsahy předmětu náboženství za dobu od roku 1990 vyvíjely a zjistit dané informace přímo v praxi ve výuce náboženství v Sušicko - nepomuckém vikariátu. Zároveň jsem ve svém šetření hledal didaktickou úroveň daných učitelů ve vikariátu. Od vyučujících v daném vikariátu jsem dostal cenné informace. Výuka náboženství podle nich není jen v metodách, obsazích a cílech, kterých bychom rádi při výuce dosáhli, ale zahrnuje spoustu dalších faktorů. Záleží také na počasí, na kolektivu, který se při výuce sejde atd. v první řadě, než předat dětem nějaké informace, je cílem výuky náboženství, aby děti poznaly, že jsou Bohem milovány a že je Bůh má rád takové, jaké jsou. Vyučující by jim měl svým vstřícným postojem a trpělivostí právě na takového Boha ukazovat.

Jisté je, že výuka náboženství má své nezastupitelné místo, protože díky tomu, že probíhá ve škole, může oslovit i děti, které nejsou věřící, i když počty žáků ve výuce náboženství se stále snižují. Věřícím potom výuka náboženství měla zprostředkovat základní informace, aby dokázaly svou víru dobře pochopit a obhájit před ostatními a také v nich probudit touhu po následné katechezi, která by měla probíhat v mimoškolním prostředí, i když, jak ukazuje můj výzkum, část katecheze může probíhat již přímo ve výuce náboženství.

Tato moje diplomová práce, myslím, splnila to, co jsem od ní očekával. Dává čtenáři základní informace o výuce náboženství. v první části, kde jsem popsal cíle a metody a obsahy v pohledu obecné didaktiky, může případně budoucí učitel najít všechny možné způsoby, které při výuce lze použít. v druhé části, kde jsou popsány cíle a obsahy z pohledu náboženské teorie, může najít cenné informace, které vypovídají přímo o výuce náboženství. Jsou zde popsány cíle a metody a obsahy, které se při výuce náboženství používají a jsou velice dobré, když se jich při výuce bude vyučující držet. Ve třetí části jsou popsány a porovnány cíle a obsahy za celou tu zkoumanou dobu, kdy se opět vyučování náboženství vrátilo do škol. Jsou zde popsány i cíle a obsahy z pohledu školských dokumentů a hlavně průřezová témata, ve kterých vyučování náboženství pomáhá cílům školy a také různé kompetence, ve kterých výuka náboženství je rovněž nápomocna škole.

V poslední části potom moje diplomová práce přináší informace, jak vlastně výuka náboženství probíhá v praxi. Teorie je jedna věc a praxe je věc druhá. Ne všechno, co teorie vykládá, je možné použít v praxi. Je jisté, že teorie je velikou pomocnicí praxe a v teorii je možné najít různé informace, jak výuku náboženství

provádět co nejlépe. Na druhou stranu ne všechno, a to ukazuje i moje šetření, lze v praxi využít, záleží samozřejmě na mnoha faktorech, které výuku rovněž ovlivňují. Jisté také je, že záleží mnoho na člověku, který vyučování náboženství provádí. Záleží na jeho schopnostech teorii udělat pro děti natolik zajímavou, že děti natolik uchvátí a zaujme, že vyučování je potom pro obě strany zábavné a atraktivní. Záleží samozřejmě také na zkušenostech z praxe a jinak bude učit začínající učitel, který se bude držet dané teorie a jinak bude učit vyučující, který vyučuje již třeba 20 let. Ten již ví podle svých zkušeností, jaké metody, metodiky, metodické pomůcky osvědčených v praxi může používat stále, protože je to pro výuku, děti i samotného vyučujícího dobrá volba. Jsou to proto velice poučné a pro čtenáře mé diplomové práce jistě překvapující informace, které mi poskytli v rozhovoru daní vyučující. Zde může začínající učitel náboženství objevit cenné informace, které potom může ve své praxi použít.

Myslím, že tedy moje diplomová práce splnila to, s čím jsem do tohoto psaní šel. Jisté je, že nemohla zahrnout všechno, protože by se to do tohoto textu nevešlo, ale pokud by snad chtěl někdo zjistit více informací, může se jich dočíst v knihách, ze kterých jsem čerpal. Já musím za sebe říci, že při psaní a i v samotném šetření, tedy v rozhovorech s danými vyučujícími, jsem načerpal spoustu informací, kterých se jako začínající učitel náboženství budu držet a při výuce vyzkouším, aby děti kromě informací poznaly skrze mne, že jsou skutečně Bohem milovány...

Seznam použité literatury

Alberich Emilio, Dřimal Ludvík, *Katechetika*, Portál, Praha, 2008, ISBN 978 - 80 - 262 - 0126 - 7

Doležalová Jana, *Vzdělání-výuka-cíle-obsah výuky*, Gaudeamus, Univerzita Hradec Králové, 2009, ISBN 978 – 80 – 7435 – 003 – 0

Dřimal Ludvík Th.D, *Katecheze jako výchova víry*, Matice Cyrilometodějská s. r. o., Olomouc, 2002, ISBN 80 -7266 – 122 – 1

Dřimal Ludvík, Kohut Vojtěch Pavel OCD, Petráček Tomáš, Polehla petr, Scarano Angelo, Vopřada David, *o katechezi, Studie DTI HK*, OFTIS, Ústí nad Orlicí, 2009, ISBN 978 – 80 – 7405 – 061 – 9

Grom Bernard, Friemel Georg Franz, *Katechetické metody*, Matice cyrilometodějská, Olomouc, 1992, ISBN neuvedeno

Fialová Hana, Maňák Josef, Strach Jiří, Šimoník Oldřich, Štáva Jan, Švec Vlastimil, *Vybrané kapitoly z obecné didaktiky*, Medomet, Masarykova univerzita Brno, 1996, ISBN 80 – 210 – 1308 – 7

Horák Záboj, *Církev a české školství*, Grada, Havlíčkův Brod, 2011, ISBN 978 -80 -247 - 3623 - 5

Janiš Kamil, *Obecná didaktika – vybraná témata*, Gaudamus, Univerzita Hradec Králové, 2010, ISBN 978 – 80 – 7435 – 047 – 4

Kaplánek Michal, *Výchova v salesiánském duchu*, Portál, Praha, 2012, ISBN 978 - 80 - 7367 - 382 - 6

Kolář Zdeněk, Raudenská Věra, Frühaufová, *Didaktické znalosti a dovednosti učitelů*, BTI - CENTRUM s.r.o. Teplice, 2001, ISBN 80 - 7044 - 361 - 8

Muchová Ludmila, *Budete mými svědky*, Didot, Brno, 2011, ISBN 978 - 80 - 86953 - 82 - 3

Muchová Ludmila, *Cíle a cesty*, Matice cyrilometodějská s.r.o, Olomouc, 1996, ISBN neuvedeno

Muchová Ludmila, *Úvod do náboženské pedagogiky*, pedagogická fakulta JU České Budějovice, 1979, ISBN 80 – 7040 – 052 – 8

Muchová Ludmila, *Bůh jako mrakodrap*, Matice Cyrilometodějská s. r. o., Olomouc, 1998, ISBN neuvedeno

Muchová Ludmila, Ph.D., *Náboženská výchova ve službě České škole*, Kartuziánské nakladatelství, Brno, 2005, ISBN 80 – 901943 – 7 – 0

Muchová Ludmila, Pechová Hana, *Na cestě k člověku*, Sdružení sv. Jana Neumanna, České Budějovice, 2000, ISBN 80 – 86074 – 20 – X

Muchová Ludmila, Slavíková Jana, *Vidět zavřenýma očima*, Diecézní katechetické středisko, České Budějovice, 1998, ISBN neuvedeno

Muchová Ludmila, *v kráse objevovat Boha*, Diecézní katechetické středisko, České Budějovice, 1998, ISBN neuvedeno

Muchová Ludmila, Petříková Lucie, *Jako David ...*, Diecézní Katechetické středisko, České Budějovice, 1998, ISBN neuvedeno

Muroňová Eva, Hercíková Pavla Edita, *Ta hvězda naděje pro mne a pro Tebe*, Kartuziánské nakladatelství, Brno, rok neuvedeno, ISBN 80 - 903287 - 8 - 4

Nováková Consilie, *Katechetika*, Katechetické středisko pražského arcibiskupství, 2. vydání
ISBN neuvedeno

Petlák Erich, *Všeobecná didaktika*, IRIS, Bratislava, 1997, ISBN 80 - 88778 - 49 - 2

Skalková Jarmila, *Obecná didaktika*, ISV nakladatelství, Praha, 1999, ISBN 80 – 85866 – 33 – 1

Církevní dokumenty:

Česká biskupská konference, *Osnovy náboženské výchovy pro ZŠ*, Sekretariát České biskupské konference, Praha, 1996, ISBN neuvedeno

Česká biskupská konference, *Osnovy k výuce náboženské výchovy římskokatolické církve v 1. - 9. ročníku základní školy*, Česká biskupská konference, Praha, 2004, ISBN neuvedeno

Dokumenty II. vatikánského koncilu, Zvon, Praha, 1995, ISBN 80 - 7113 - 089 - 3

Jan Pavel II., *Katecheze v církvi*, Křesťanská akademie, Velehrad, 1982, ISBN neuvedeno

Katechetické směrnice České biskupské konference, Sekretariát české biskupské konference, Praha, 1994

Náboženské vzdělávání a katecheze ve farnosti, Katechetická sekce ČBK v nakladatelství Tomáš Halama, České Budějovice, 2007, ISBN 978 – 80 – 87082 – 04 – 1

Osnovy pro výuku náboženství na 1. stupni základních škol pro Českobudějovickou diecézi, č.j. 786/95

Osnovy pro výuku náboženství na 2. stupni základní školy pro Českobudějovickou diecézi, č.j. 786/95

Pastorační plán sekce pro mládež ČBK, Sekretariát České biskupské konference, Praha, 2002, ISBN neuvedeno

Všeobecné direktorium pro katechezi, Sekretariát České biskupské konference, Praha, 1994, ISBN neuvedeno

Všeobecné direktorium pro katechezi, Sekretariát České biskupské konference, Praha, 1998, ISBN neuvedeno

Internetové zdroje:

Školský zákon č. 561/ 2004 Sb. [on - line] Praha, MŠMT [citované 2014 - 10 - 15], Dostupné na WWW z < <http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb> >

Katechetické sekce České biskupské konference, [on - line], České Budějovice, [citované 2014 - 10 - 15], Dostupné na WWW z < <http://katechet.cirkev.cz/vyuka-nabozenstvi/skolni-vzdelavaci-program/dks-ceske-budejovice> >

RVP ZV 2007 [on - line] Praha, MŠMT, [citované 2014 - 10 -15], Dostupné na WWW z < <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-verze-2007> >

Seznam příloh:

Příloha I. Tabulky a grafy

Příloha II. Odpovědi na otázky

1. Přepis rozhovoru s Vojtěchem Šmídlem

2. Marie Knetlová

3. Václav Volenec

4. P. Vítězslav Holý

5. P. Bušta

6. Jáhen Jiří Voráček

Přílohy:

I. Tabulky a grafy

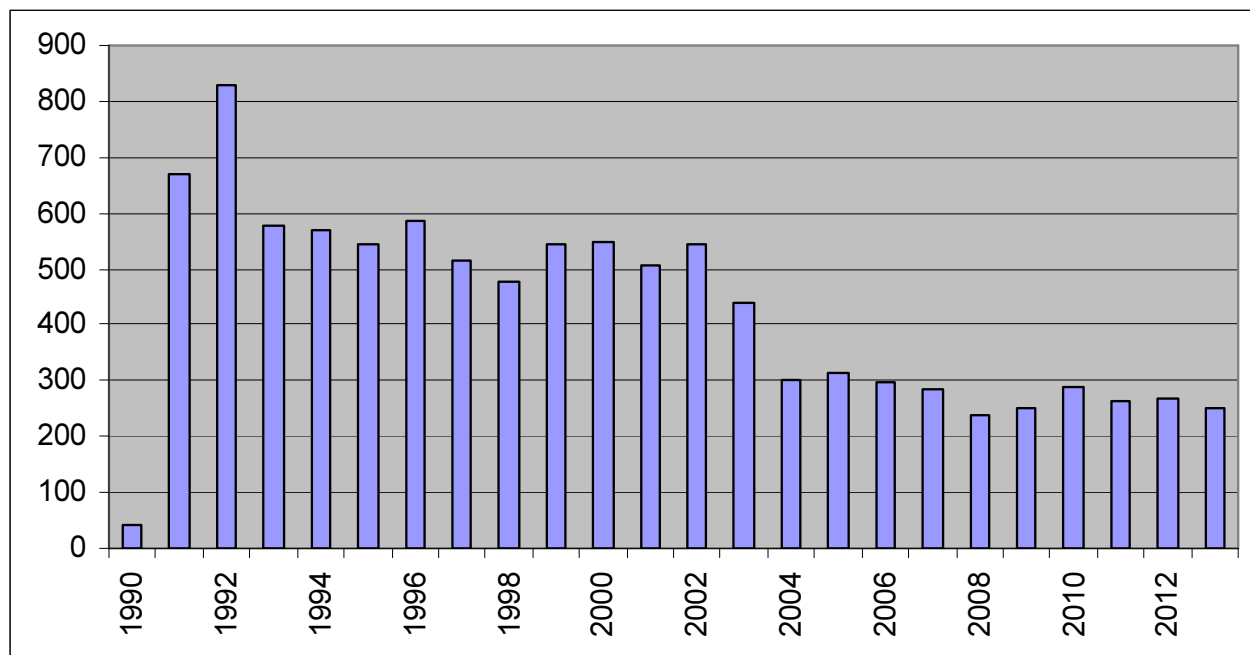
Tabulka č.1 počet dětí navštěvujících náboženství ve vikariátu Sušice - Nepomuk

farnosti	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Čachrov	8	22	17	14	14	14	5	5	0	0	0	0
Dlouhá Ves	0	0	10	7	10	0	16	0	8	5	7	2
Hartmanice	0	10	3	2	6	15	10	12	25	18	15	15
Hlavňovice	0	0	8	14	13	14	14	14	8	15	13	13
Horažďovice	4	7	60	65	90	61	65	49	50	49	90	105
Hrádek u Sušice	0	9	10	0	0	0	10	0	14	25	22	15
Hradešice	4	19	7	13	15	10	5	15	10	3	2	0
Chanovice	0	32	34	29	27	21	21	16	12	12	13	14
Kasejovice	0	27	26	22	18	19	17	16	17	12	10	18
Kašperské Hory	0	10	18	18	20	20	8	9	5	15	4	10
Kolinec	0	20	30	21	28	17	12	0	0	3	10	0
Myslív	0	0	0	0	0	11	7	0	0	0	0	0
Nalžovské Hory	0	27	38	18	30	35	63	36	25	52	40	41
Nepomuk	5	27	20	16	10	21	20	21	20	15	14	10
Nezamyslice	0	0	0	10	0	7	7	8	7	9	11	0
Pačejov	0	40	24	24	22	14	11	11	9	8	9	7
Petrovice u Sušice	0	35	10	10	12	15	13	17	20	25	15	19
Prádlo	2	0	0	0	0	0	1	0	0	1	2	1
Rabí	0	0	0	0	10	10	14	13	14	18	9	0
Srní	0	0	0	2	2	4	3	3	0	2	1	0
Strašín	2	2	15	15	10	15	33	25	21	35	38	20
Sušice	0	306	364	123	108	128	147	147	135	140	157	145
Velhartice	0	20	30	40	33	33	26	30	25	30	25	25
Velký Bor	0	15	34	39	37	12	12	14	14	12	11	10
Vrčeň	0	5	20	26	10	9	4	5	6	2	2	1
Zavlekov	12	15	4	11	13	16	15	19	20	20	9	13
Železná Ruda	0	14	18	15	15	12	15	18	0	10	10	8
Žihobce	5	8	27	24	17	12	12	10	13	7	10	13
Celkem	42	670	827	578	570	545	586	513	478	543	549	505

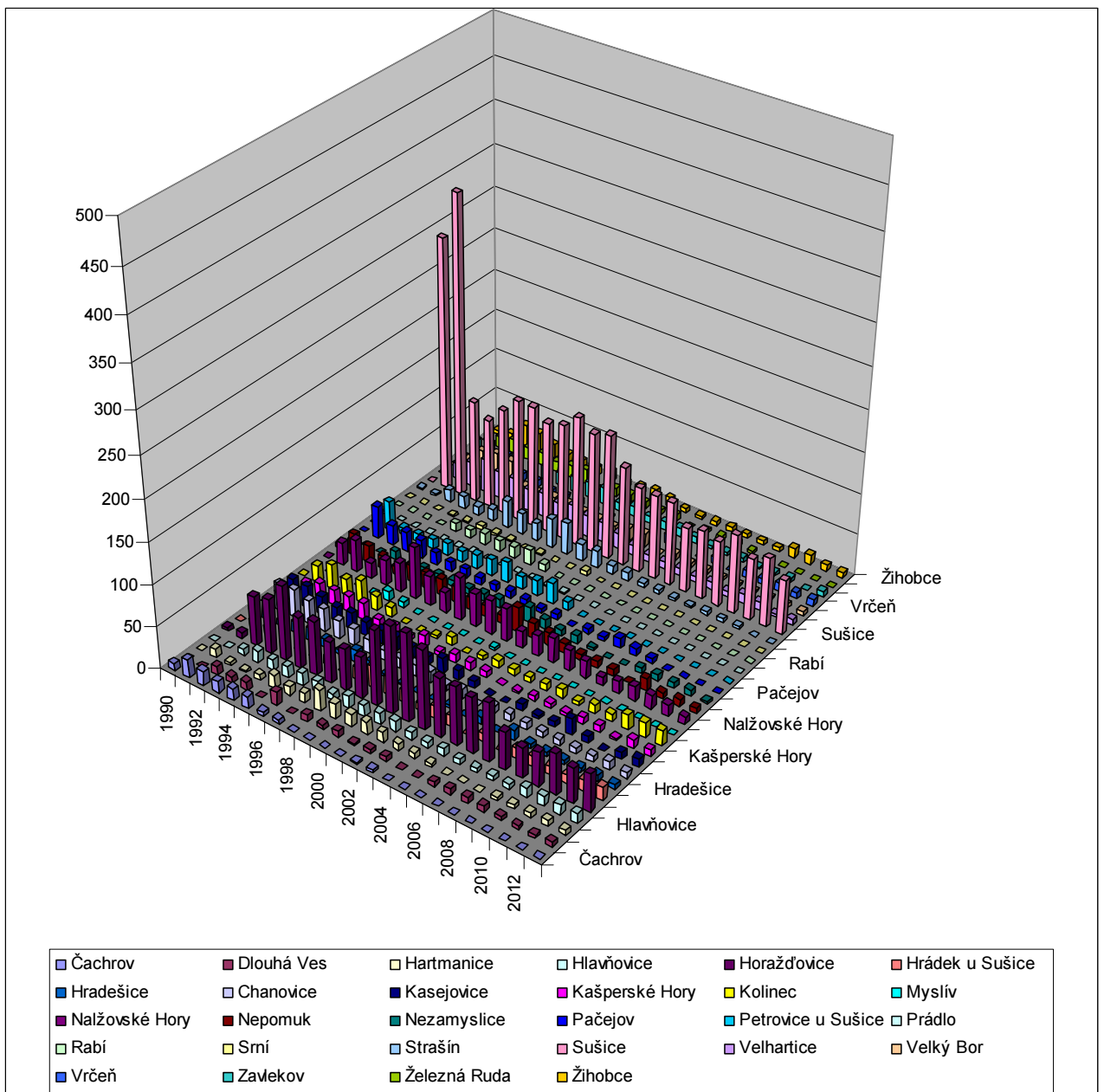
farnosti	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Čachrov	2	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dlouhá Ves	5	6	0	0	5	7	7	7	5	4	4	6
Hartmanice	12	8	7	4	0	1	0	4	5	6	7	6
Hlavňovice	13	9	7	9	6	5	6	6	12	12	12	12
Horažďovice	105	95	71	70	67	70	45	36	41	49	42	45
Hrádek u Sušice	8	15	13	0	10	0	12	12	10	10	14	16
Hradešice	0	3	0	9	0	12	5	5	5	6	7	6
Chanovice	7	11	0	9	9	8	7	7	7	7	10	7
Kasejovice	12	8	0	0	8	4	6	19	8	0	8	10
Kašperské Hory	10	8	1	2	6	6	4	8	8	2	10	8
Kolinec	5	9	7	7	8	11	5	11	9	18	18	18
Myslív	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nalžovské Hory	40	21	24	30	25	21	10	14	17	16	14	9

farnosti	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Nepomuk	29	18	16	11	7	8	8	0	15	7	8	7
Nezamyslice	18	11	8	10	3	0	0	6	7	7	7	3
Pačejov	5	7	0	6	5	12	9	6	0	0	0	0
Petrovice u												
Sušice	25	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Prádlo	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rabí	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Srní	6	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Strašín	20	10	10	5	5	4	3	4	4	4	0	0
Sušice	151	120	103	102	102	79	84	79	95	75	84	66
Velhartice	20	13	9	9	9	8	9	6	12	10	4	7
Velký Bor	15	17	0	8	5	5	4	3	4	4	5	5
Vrčeň	4	15	12	8	0	8	0	9	7	10	8	8
Zavlekov	8	10	10	7	5	4	6	3	4	6	0	6
Železná Ruda	6	8	8	5	5	5	3	0	0	0	0	0
Žihobce	11	5	4	5	6	5	5	5	12	12	8	7
Celkem	543	440	311	316	296	283	238	250	287	265	270	252

Celkové počty dětí navštěvující výuku náboženství v Sušicko-nepomuckém vikariátu v grafu:

Graf podle jednotlivých farností:

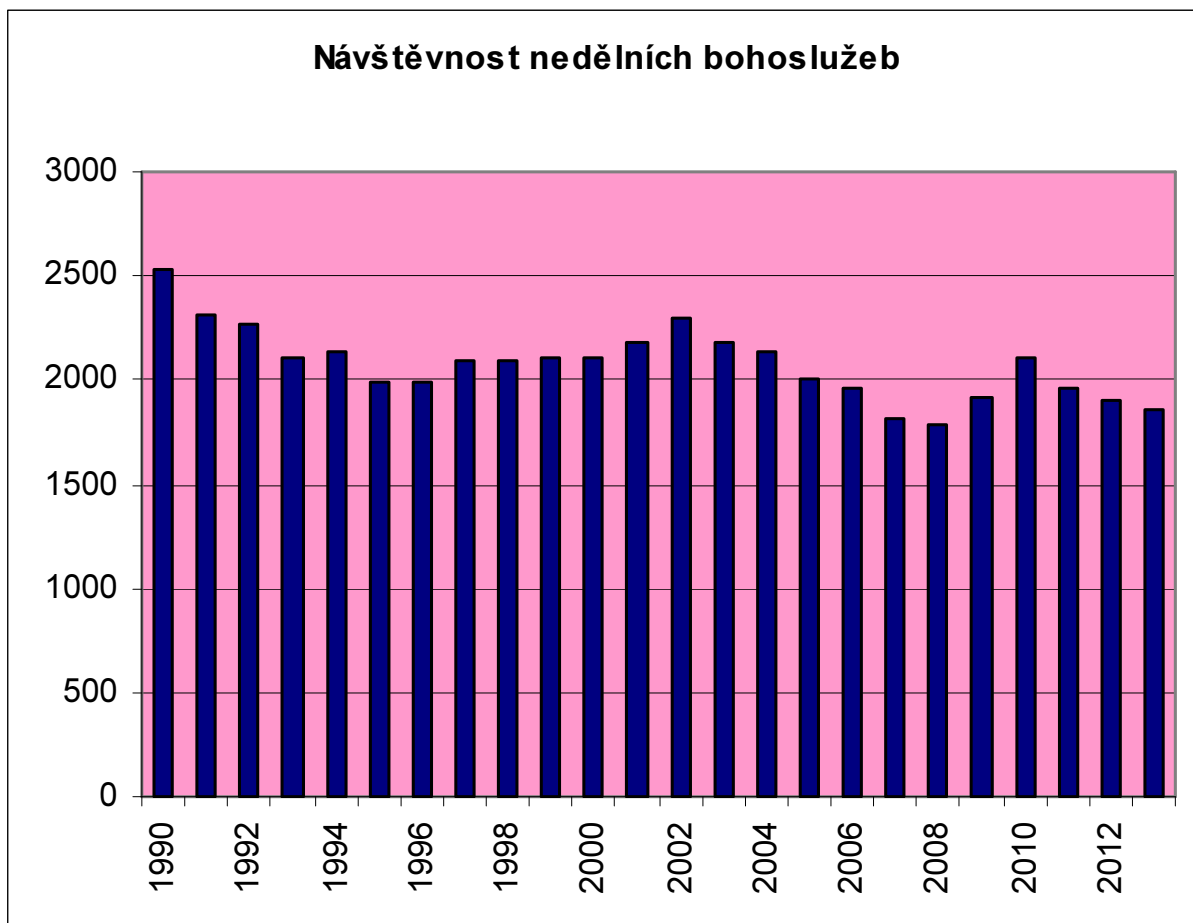
Tabulka č.2 Návštěvnost nedělních bohoslužeb ve vikariátu Sušice - Nepomuk

farosti	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Čachrov	50	45	45	45	45	45	45	45	40	45	35	35
Dlouhá Ves	20	15	20	20	20	18	16	20	10	12	12	11
Hartmanice	40	40	35	35	40	35	30	35	30	35	35	30
Hlavňovice	40	40	30	35	35	40	40	45	40	40	40	20
Horažďovice	250	250	220	220	220	210	225	300	360	250	250	300
Hrádek u Sušice	20	20	20	20	20	20	15	20	50	30	100	120
Hradešice	90	100	100	100	100	90	75	84	70	75	75	75
Chanovice	50	70	70	70	75	65	55	55	52	55	55	55
Kasejovice	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	68
Kašperské Hory	40	40	40	45	45	40	40	45	45	45	45	40
Kolinec	40	35	40	35	40	50	55	40	40	40	45	40
Myslív	45	45	45	45	43	50	44	68	52	48	50	37
Nalžovské Hory	70	75	80	75	80	70	65	60	65	65	60	65
Nepomuk	90	90	90	110	130	110	120	96	100	100	120	120
Nezamyslice	70	60	65	70	66	72	50	66	50	54	60	50
Pačejov	150	100	100	100	100	60	53	60	64	65	65	65
Petrovice u Sušice	55	50	70	100	100	80	80	100	100	150	90	100
Prádlo	33	34	40	28	28	38	19	17	24	22	18	35
Rabí	15	12	20	20	20	20	13	13	13	14	13	16
Srní	10	10	10	10	6	8	8	10	10	10	7	7
Strašín	100	100	100	100	100	100	100	50	50	55	60	55
Sušice	700	600	600	400	400	350	450	470	450	500	500	500
Velhartice	80	80	50	55	55	60	60	75	65	80	80	80
Velký Bor	150	100	100	100	100	100	85	85	85	85	85	85
Vrčeň	30	30	30	30	30	40	32	35	40	44	29	32
Zavlekov	80	90	90	90	90	75	70	70	70	70	60	70
Železná Ruda	65	50	45	40	40	40	30	15	15	23	12	20
Žihobce	100	80	60	60	60	60	65	60	50	50	50	50
Celkem	2533	2311	2265	2108	2138	1996	1990	2089	2090	2112	2101	2181

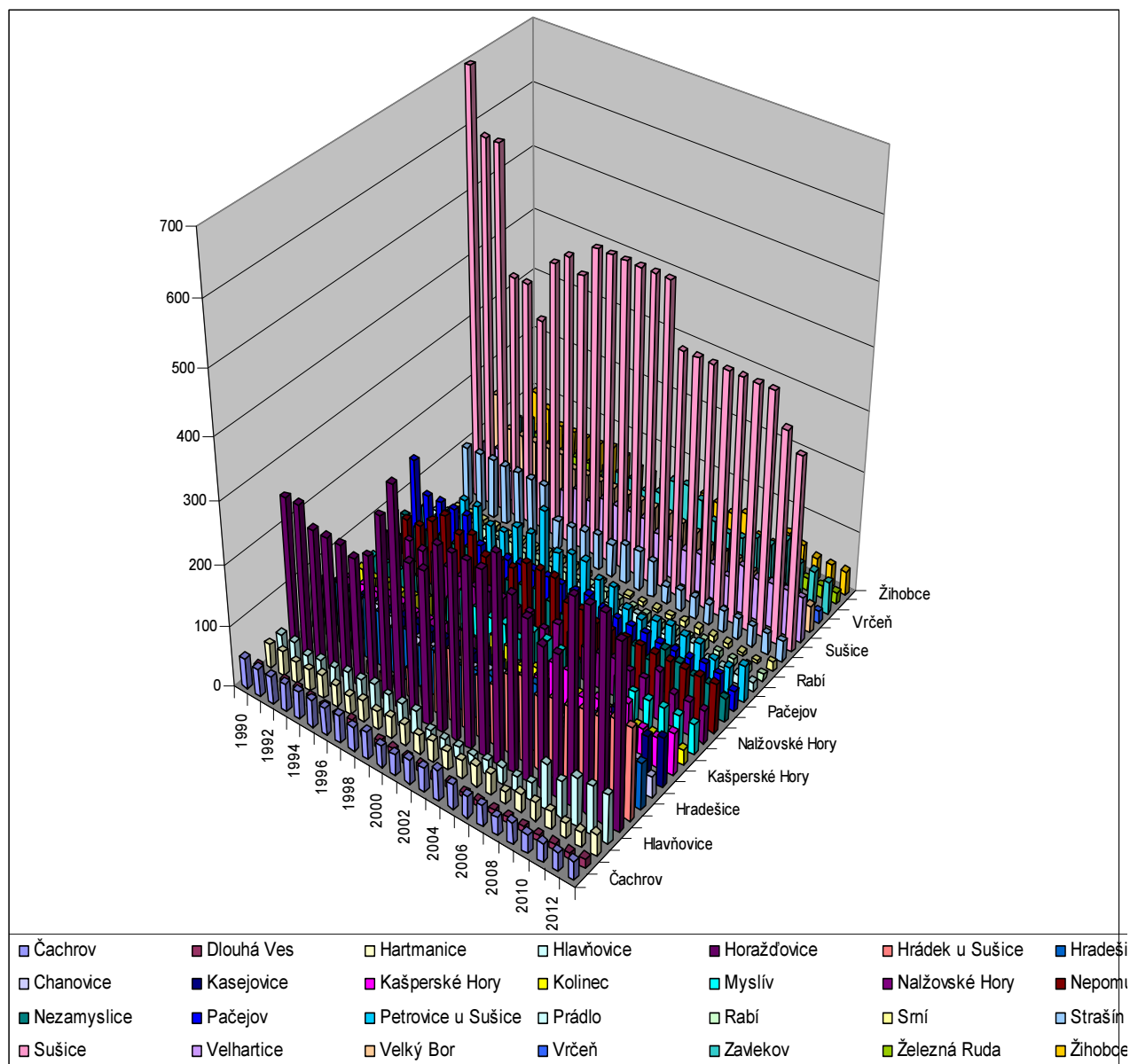
farosti	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Čachrov	40	40	50	40	35	35	30	35	30	30	30	30
Dlouhá Ves	12	12	10	8	8	8	10	10	10	10	10	15
Hartmanice	35	30	30	35	35	20	30	30	30	25	25	35
Hlavňovice	20	20	20	25	28	25	30	74	60	80	80	80
Horažďovice	300	300	300	335	285	260	230	230	330	330	330	300
Hrádek u Sušice	160	100	100	130	140	120	130	130	140	140	150	150
Hradešice	80	85	85	70	110	65	65	65	110	70	72	75
Chanovice	65	70	65	65	45	50	55	45	55	55	50	35
Kasejovice	60	50	55	65	60	60	50	70	90	65	70	80
Kašperské Hory	40	40	45	80	80	50	60	50	80	50	50	70
Kolinec	20	30	30	25	25	25	25	25	25	25	20	25
Myslív	62	60	55	50	60	60	60	50	50	50	50	50
Nalžovské Hory	50	70	65	55	58	62	55	55	80	55	55	54
Nepomuk	120	90	90	80	80	80	80	80	80	80	80	80
Nezamyslice	40	50	50	60	50	50	40	70	60	50	50	40

farnosti	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Pačejov	65	70	60	55	55	55	50	50	50	55	50	35
Petrovice u												
Sušice	100	80	80	55	50	60	65	60	60	45	45	60
Prádlo	38	25	25	30	20	20	15	30	15	15	15	15
Rabí	16	15	15	14	11	12	12	18	12	12	13	12
Srní	6	6	6	7	7	10	10	10	10	7	5	15
Strašín	65	66	60	30	35	35	35	36	35	35	34	34
Sušice	500	500	500	400	400	400	400	400	400	400	350	320
Velhartice	80	66	65	60	65	60	50	80	70	75	75	75
Velký Bor	85	85	80	75	65	65	65	55	50	55	55	45
Vrčeň	55	35	35	30	30	30	30	25	20	20	20	20
Zavlekov	100	105	90	65	55	58	70	70	90	62	60	53
Železná Ruda	20	15	15	15	10	6	10	8	20	20	20	20
Žihobce	60	60	55	47	59	30	30	60	50	40	40	40
Celkem	2294	2175	2136	2006	1961	1811	1792	1921	2112	1956	1904	1863

Graf celkové návštěvnosti nedělních bohoslužeb v Sušicko - nepomuckém vikariátu

Graf návštěvnosti podle farností:

Tabulka č. 3 Přehled vyučujících

Místo výuky	Přehled vyučujících			
ZŠ a Gymnázium Sušice	-2014 Mgr. Vojtěch Šmídl			
Gymnázium Sušice	-2001 jáhen Jiří Voráček	2001-2003 P. Tomasz Piechnik		
ZŠ Petrovice u Sušice	-2002 P. Vítězslav Holý	2002-2004 Mgr. Vojtěch Šmídl	2004-2005 P. Lev Eliáš	Poté ZŠ zrušena
Kašperské Hory Hartmanice	-2002 P. Karel Hampl	2002-2011 P. Vavřinec Skypala	2011-2012 P. Tomas van Zavrel	2012-2014 Jaroslava Korandová
Železná Ruda	-2007 Marie Volencová	Poté nedostatek dětí		
Dlouhá Ves	-2005 Václav Volenec	2006 - 2014 Martina Hasoňová		
Rabí	-2002 jáhen Jiří Voráček	Poté ZŠ zrušena		
Horažďovice Žichovice	-1997 Marie Knetlová	1997-2002 S.M. Anežka Bednářová	2002-2007 S.M. Kristina Hrušková	2007-2011 S.M. Gratia Iva Kovářová
Horažďovice Žichovice pokračování	2011 -2014 S.M. Jana Háková			
Nalžovské Hory Zavlekov	- 2014 Marie Knetlová			
Hradešice	-2010 Marie Knetlová	V roce 1998 zrušena škola, učilo se potom na faře		
Žihobce	-1999 P. Marius Klimczuk	1999-2014 Marie Knetlová		
Strašín	-1997 P. Daniel Merth	1997-2013 Marie Knetlová		
Nezamyslice	-1998 Marie Knetlová	Poté ZŠ zrušena		
Velký Bor	-2000 P. Stanislav Bušta	Poté ZŠ zrušena		

Místo výuky	vyučující			
Pačejov	- 2010 P. Stanislav Bušta	Poté nedostatek dětí		
Chanovice	-2014 P. Stanislav Bušta			
Velhartice	-2010 P. Zdislav Pešat	2010-2013 P. Vendelín Zboroň	2013-2014 Bc. Jiří Kopelent	
Hlavňovice	2010 P. Zdislav Pešat	2010-2014 P. Vendelín Zboroň		
Hrádek u Sušice	-1997 Anna Šmídová	1997-2002 Bc. Miluše Šmídová	2002-2004 Simonetta Šmídová	2004-2014 Marie Zwiefelhofer ová
Kolinec	-1997 Anna Šmídová	1997-1999 se nevyučovalo	1999-2001 Bc. Miluše Šmídová	2001-2003 P. Tomasz Piechnik
Pokračování - Kolinec	2003-2004 P. Jiří Kalaš	2004-2014 Mgr. Vojtěch Šmídl		
Nepomuk Vrčeň	-2002 S.M. Anežka Bednářová	2002-2014 P. Vítězslav Holý		
Kasejovice	-2008 P. Jiří Čepl	2008-2014 P. Robert Parusiewicz		
Starý Rožmitál	-2009 Helena Hochmutová	Poté vikariát Písek		
Březnice	-2009 P. Josef Charypar	Poté vikariát Písek		
Slivice Milín	-2001 Jáhen Petr Szkobel	2001-2004 P. Jaroslav Karas	2004-2009 P. Bohuslav Richter	Poté Pražská diecéze
Chraštice	-2009 Ludmila Lacinová	Poté vikariát Písek		

II. Odpovědi na otázky

1. Vojtěch Šmídl

1) Jaké Metody jste při výuce náboženství používali nebo používáte? a rozšířili jste je nějak v průběhu let?

Tak metody se vlastně rozšiřovaly postupně, bylo to formou seminářů a školení, kde jsme byli seznamováni s různými metodami a pak je člověk používal a aplikoval ve škole při výuce náboženství. Zůstávají: klasický výklad, osvědčilo se vyprávění s emocionálním nábojem, kde jsou děti vtaženy do příběhu, je to práce s biblickým textem jak u mladších dětí tak i u starších, různé výtvarné techniky, práce s obrazem, u mladších jsou to písničky ukazovací, použití audiovizuální techniky, video, dnes diapojektor, dřív diapozitivy, práce s knihou, četba, práce s učebnicí, s pracovními listy, ale velice pěkné pro děti jsou hra, soutěž – to je vůbec takové kouzelné slovo a metoda. Když se řekne, že bychom mohli soutěžit, tak i to, co by se mohlo zdát nudným opakováním či učením, tak se najednou stane něčím zábavným. Potom je to práce ve skupinách, dramatizace biblických příběhů, důležité je opakování nebo i praktický nácvik, třeba znamení kříže či učení postojů. Děti hodně zasahují zážitkové metody, kdy mohou něco prožít, vcítit se od něčeho. Metody, které oslovují smysly dětí. Děti velice vnímají smyslově, daleko lepší než slyšet je slyšet a vidět a ještě lepší je osahat si, očichat si. Metody v průběhu let člověk používal, experimentoval, některé se osvědčily a některé ne, ne kvůli těm metodám, že by byly špatné, všechny ty metody, které jsme se učili, jsou dobré, ale je řeč spíše o podmínkách. Jde o složení skupiny, takže o děti, které se mění, ale není to dané školou a ani v jakém roce člověk učí, že dřív byly děti lepší anebo horší, ale jde o to, jak se ta skupina sejde, jak je komunikativní, kolik dětí je tam s poruchami učení a chování a i jaký třeba ony mají vztah k Bohu, který si přináší a pak je to dané i podmínkami na škole, jak to zrovna vyjde. Dřív bylo možné učit na druhém stupni ve dvouhodinových blocích, dnes už to možné není. Dřív bylo možné rozdělit podle věku, já jsem držel, že byla samostatná skupina prvňáčků, protože ti neumí číst a psát, všechno je pro ně nové a oni opouštějí svět hry a teprve nastupují do těch školních povinností, takže to člověk mohl plně zohlednit, a pak jsem měl spojené skupiny, kde byla druhá a třetí třída, pak čtvrtá a pátá a pak byla skupina šest a sedm, zvlášť skupina osm a devět. Postupně, jak se měnilo školství, školy dostávaly právní subjektivitu, najednou zjistily, že učitel čerpá z rozpočtu školy a ředitel nemůže ušetřit a peníze použít jinak, dřív to byl Školský úřad, tak jenom nahlásil počet hodin a dodržení nějakých předpisů a stačilo to, tak vlastně se to zhoršuje tak, že dlouhá léta

je to šest až devět spojeno do jedné skupiny a kdo pracuje s dětmi, tak mi dá za pravdu, že úroveň šestáka a devátáka, je to trochu jiné co se týče vědomostí, tak i psychologie a teď už je, že v některých skupinách je spojen první až pátý ročník, takže mám učit prvňáčka stejně jako pátáka, takřka je to nemožné. Takže pak je možné dělat na skupiny jako u malotřídní školy, ale skupiny není možné udělat tři nebo čtyři, takže je nutné to pak kombinovat, tím je dané i použití těch metod. Čas je omezený na 45 minut, ale v reálu je to tak, že děti nejsou někdy naobědvané anebo že utíkají na kroužky a na zájmovou činnost, přibyl počet povinných hodin během týdne, takže dát výuku náboženství, najít hodinu volnou je někdy nadlidský úkol. Pak řada metod, které se osvědčily, je nepoužitelných.

Co teď ty nové metody, alternativní. Používáte je při hodině?

Já se přiznám, že jsem se v poslední době seznámil s novou metodou, kterou nepoužívám ve škole, ale ve farní katechezi, abych to teď vysvětlil. Já jsem se bránil tomu, abych souběžně jako učitel náboženství ve škole ještě vedl farní katechezi, konkrétně přípravu dětí na uvedení do svátosti smíření a eucharistie, z toho důvodu, že jak nás učili jednu z metod, když si vzpomenu na magistra Martina Bíma z Rakouska, tak nás učil, že učitel náboženství, sám katecheta je metoda. Já vlastně jsem stejný jak ve škole tak i na té faře, a pro ty děti by se mohlo zdát, že ono je to trochu jako školní výuka náboženství a ona ta katecheze musí být úplně něco jiného, mít jiné cíle a používat jiné metody, jiné prostředky, aby to bylo zřejmé a právě z toho důvodu mě oslovila celostní na mysl tvořená pedagogika France Ketta. Když jsem se s ní poprvé před lety seznámil na asi týdenním kurzu ve Štětkni, tak jsem zajásal a řekl si, ano, takhle si dovedu představit, že bych vedl katecheze ke svátostem, protože je to úplně něco jiného než ve škole. Metody, které používají úplně jiný styl. Takže tuhle metodu používám a už nějakých 5 let se podílím na přípravě dětí ke svátostem právě touhle metodou.

Využíváte taky s dětmi výlety anebo exkurze, aby si děti mohly ověřit znalosti, které se učíte při hodině ve škole?

Všechny metody, které člověk použije ve školních lavicích, mají jednu hlavní nevýhodu. Jsou použity ve školních lavicích obecně řečeno. Ať už dám ty lavice a židličky do kruhu anebo je nechám tak, pořád je to škola a škola má tu nevýhodu, že je tam všechno jenom jako. My si tam hrajeme jako by na život a když vezmu i ostatní předměty, a když dítě opustí po deváté třídě školu, tak spoustu toho, co se tam naučilo, tam nechá. Zjistí, že život je trochu jiný a ono ho to nechytne. Tak proto jsou ohromně

důležité metody, které překročí práh té školní třídy a to jsou třeba katechetické poutě či katechetické exkurze, kdy jsme s dětmi vyrazili na výlet, by se dalo říci. Ale on to nebyl výlet, ale katechetická pout'. a už je tam to slovo katecheze, které do školy nepatří, ale tady už jsme jakoby vykročili pryč. Takže to bylo takové vykročení dál, co jsme tam probírali a co jsme se tam naučili, mohly najednou vidět v reálném životě. Čili my jsme si povídali, myslím, že v sedmé třídě je téma pomoci bližnímu, charita, a my jsme udělali exkurzi do Českobudějovické charity a dodnes si pamatuji, když tam s námi šli do azylového domu a oni tam vyprávěli příběhy, které mají s bezdomovci a najednou jsme to viděli jakoby z té reálné strany, tak nás to úplně zasáhlo. Nebo jsme byli v Arcidiecézní charitě v Praze a tam jsme vybírali s dětmi dítě z Indie, kterému chceme pomáhat v adopci na dálku. Čili, tyhle poutě a exkurze jsou výborný, že najednou se to propojí se životem. Také je to projektové učení, kdy sice zůstaneme ve třídě ve škole, ale přece jenom ten výstup je nějaký praktický do praktického života. Já bych uvedl příklad, řadu let se s dětmi zabýváme, že máme projekt adopce na dálku, kdy každý rok ho obnovujeme, že s dětmi máme v rámci farnosti tři děti z Indie a z Ugandy a my si s těmi dětmi dopisujeme. Před adventem vyrábíme kasičky, povídáme si, co se změnilo, co je nového, jak se jim daří ve škole a děti si ty kasičky odnesou domů, takže jakoby vykročí z té školy, a teď úplně ve svobodě můžou sami, s rodiči anebo jak chtějí, něco našetřit. Na závěr doby vánoční přinesou tu kasičku ne do školy, ale do farního kostela, kde ji nesou jako dar pro to dítě, ale zároveň i pro Krista, kterému vlastně pomáhají. Takže to je vlastně něco, co člověk dělá ve škole, ale je to zároveň i něco praktického do života.

2) Podle kterých osnov jste vyučovali a podle čeho se řídíte dnes?

V roce 1991, kdy jsem začal vyučovat, tak nebylo vůbec nic. Pak začala vycházet řada učebnic, náboženství pro 1. stupeň, pak pro 2. stupeň, byla to vlastně řada učebnic přeložených od rakouských autorů a k nim návazně byly vytvořeny pracovní sešity. To bylo pro 4. a 5. třídu a metodické příručky. Úplně nevím, zda byly vydány osnovy anebo to bylo tak, že vlastně k těm učebnicím byly dané sešity a metodiky a podle toho se vyučovalo. První osnovy, které jsem měl v ruce, byly osnovy z roku 1995, které vydala Českobudějovická diecéze, zpracovala je paní doktorka Muchová a byly schváleny panem biskupem Liškou. Takže podle toho jsem vyučoval do roku 1995. Pak v roce 1996 byly vydány z České biskupské konference a to bych řekl, že mě minuly, protože pro Budějovickou diecézi byly schváleny diecézní osnovy a já jsem se cítil vázán tím, že když jsou schváleny biskupem, tak mám podle nich učit, takže jsem podle nich učil. v roce 2004 byly vydány nové osnovy České biskupské konference

a k nim byly vydány i metodiky a pracovní listy, takže jsem postupně podle nich začal učit. Podle nich učím i dnes.

3) Podle kterého církevního dokumentu jste stanovovali cíle pro svou výuku a podle kterého je stanovujete dnes? a jaké cíle jste sledoval a které sledujete dnes?

Napřed cíle byly navrženy v metodikách v učebnicích náboženství, které byly převzaty z Rakouska, takže jsem se snažil je respektovat a pak to byly cíle českobudějovických osnov z roku 1995 a dnes je to osnov z roku 2004.

A jaké cíle jste sledoval a sledujete dnes, aspoň ty nejhlavnější?

Já bych pořád držel ten nejhlavnější cíl, který se mi ozřejmil z osnov Českobudějovické diecéze, že do výuky náboženství patří rozvíjení všeobecných lidských vlastností, což je schopnost úžasu, schopnost vcítění se, anebo touha po tom, co mě přesahuje anebo vděčnost a pak je to i otevření dveří směrem k Bohu s respektem, že Boha se nemohu naučit, Boha neumím ani v 1. třídě, ani v 9. třídě, ale ani učitel neumí Pána Boha a nemůže se ho naučit, může jen k němu projít otevřenými dveřmi a být k němu na cestě. Jedním z cílů je, aby katecheta, učitel náboženství, provázel děti a abychom všichni byli na cestě k Bohu. Když se vrátím k těm cílům, které se snažím respektovat z těch osnov, tak mám jednu výhradu, a to jsou cíle dané osnovám pro 3. třídu. Tam si myslím, že osnovy, když vezmu publikaci vydanou Českou biskupskou konferencí, že překračují hranice školní výuky náboženství a jsou až za hranicemi katecheze. Když cituji, tak je tam: „ Děti mají poznat svátost smíření a svátost eucharistie jako dar a přijmout pozvání ke společnému životu ve společenství věřících." Přeji si a mým tajným cílem je, aby všechny děti přijaly toto pozvání a aby se zapojily do života s Kristem a ve svátostech, ale nemůže to být můj oficiální cíl ve škole. Mým cílem je otevřít jim ty dveře, nabídnout jim, pozvat je, ale nemůže být cílem, že to přijmou, protože to už jsem na úrovni církve, na úrovni katecheze. Já se malinko ve 2. a 3. třídě snažím, aby si děti uvědomily skutečnost viny, hříchu, odpuštění, svědomí a potom aby prožily to, co směřuje k eucharistii, je to společenství, slavení eucharistie, společné jídlo. Řada dětí nemá zkušenost z rodin s oslavou, nejí společně u stolu, nesejdou se u stolu, každý jí u televize, anebo aby uměly žasnout nad chlebem, co je v něm obsaženo a pak eucharistii, když se zmíníme, můžeme chápat v jiném světle a je tahle příprava rozvíjení všeobecných lidských vlastností podkladem, protože děti, které překročí hranici školy a připravují se ve farnostech ke svátostem, můžou eucharistii jinak prožívat a mají na čem stavět.

Sledujete také při té výuce cíle, kde se protínají s cíli školy?

Ted' je hodně moderní mluvit o průřezových tématech a vzdělávacích programech, ale vlastně můžu říct, když se podívám zpátky, tak od začátku bylo jedním z cílů, aby ta výuka náboženství a to, co se tam probírá, korespondovalo s výukou ve škole, aby ji doplňovalo a aby na druhou stranu bouralo to, co říká pan učitel ve fyzice, češtině, dějepisu, to je pravda jenom tam. a co říká učitel náboženství, je pravda jenom tam. a jakoby kdyby se sešli, tak by se poprali, byli by proti sobě. Od začátku bylo mým cílem, že vlastně se vzájemně doplňujeme, takže věda a víra čili výuka fyziky a dějepisu a výuka náboženství nemůžou být v žádném rozporu, ale naopak se mohou obohatit a doplnit. Dnes bychom řekli, že v environmentální výchově najdeme průřezová témata z náboženství o stvoření, o úctě, přírodě. a právě tady je to, co už škola dát nemůže v těch předmětech, že my vlastně proč si té přírody vážíme, ale zároveň ji neuctíváme, protože je tu někdo, kdo nám ji dal a kdo řekl při stvoření, že ono je to vše dobré. No tak když mám vztah ke Stvořiteli, přece nemohu ničit a pohrdat jeho darem. Tady jsem na vyšší úrovni, a tady doplňuji a posiluji to, co dítě zná z toho profánního předmětu. Stejně tak to může být v multikulturní výchově, když v náboženství mluvíme nejen o našem náboženství, ale i o vztahu k jiným náboženstvím, děti překvapivě zjistí, že praotec Abrahám je praotec víry křesťanů, židů i muslimů.

4) Používal jste nějaké metodické materiály a pomůcky? Které? Když ne, tak proč ne? a v čem se osvědčily a v čem ne?

Na začátku nebylo vůbec nic, takže se muselo vzít, co mohl kdo získat nějakým způsobem, ale po roce 1991 vycházejí učebnice a pracovní sešity pro 4. a 5. třídu, první byly pracovní listy a k těm přicházejí metodiky. To bylo první, po čem jsem sáhl s nadějí a s úlevou, že člověk nemusí každou hodinu vystavět sám a pracně vymýšlet, jakou metodu použít. Následně, když byly vydané osnovy Českobudějovické diecéze a tím postupně vznikaly metodické materiály k výuce náboženství, tak jsem to začal s radostí používat. Bohužel vycházely postupně a myslím, že na 2. stupni byly jen v hrubých obrysech obsahu a cílů, takže pro 2. stupeň bylo náročné vystavět každou hodinu. Dnes používám metodiky, které byly vydané Ostravsko-opavskou diecézí a schváleny Českou biskupskou konferencí právě k osnovám z roku 2004 a ty se mi osvědčily následovně. Pro 2. stupeň si je velice chválím, je tam velká nabídka různých metod, ze kterých autoři říkají, že je potřeba si vybrat. Já v 90 % z nabídek vyberu, v 10 % zvolím svoji metodu, která se mi osvědčila pro daný obsah a cíl lepším způsobem. Pro 1. stupeň používám metodiky pro 4. a 5. třídu, tam v 80 % mi to vyhovuje a z 20 % si doplním něčím svým,

pro 3. třídu tam metodiku nepoužívám, protože si myslím, že je za hranicemi školní výuky náboženství a doplňuji to vlastním materiálem, pro 1. třídu mě oslovila a zůstal jsem věrný metodice Jiřího Kani vydané Českou biskupskou konferencí v roce 1995, ale s nějakým doplněním a úpravami.

Když máte spojené třídy, jak ty metodiky využíváte?

Pro 2. stupeň, kde už je řadu let spojený 6. až 9. ročník, a pokud je ta skupina samostatná, a zatím se to daří, tak cyklicky střídám osnovy a tím i metodiky a metody 6., 7., 8., 9. třídy. Může se stát, že někdo je v 6. třídě a zrovna na ten rok vychází osnovy a metodiky 8. třídy, pak má 9., když je sedmák, nebo když je osmák skočí na šestku. Není to úplně ideální, ale je to lepší, než aby on byl šesták a učil se podle 6., pak se učil podle 7., a protože třetí rok přišli šestáci a my se zase vrátili k šestce a on by ob rok slyšel zase to stejné, tam je potřeba něco dalšího. Na 1. stupni je to jiné, pokud se daří držet 1. třídu samostatně, tak používám metodiku pro 1. třídu, pokud se daří mít samostatnou skupinu, v letošním roce se mi to podařilo jen na 1 škole, tak pak mám 2. a 3. třídu, a 4. a 5. , tak pak v té skupině to střídám. Je důležité, aby se dětem neopakovala stejná metoda, stejné pomůcky, dítě potřebuje neustále opakovat a osnovy jsou dané, že jsou cyklické, čili liturgický rok Velikonoce, Vánoce, přípravné doby půst a advent, probíráme s dětmi každý rok, ale pokaždé to musí být jinou metodou anebo se tam mění ty cíle, aby se to neopakovalo, jinak ty děti ztratí zájem. Ve škole, kde mám skupinu, to je na 3 školách, kde je skupina 1. až 5. třída, tak se snažím to řešit stylem malotřídního vyučování, že prvňáci mají svoje, a od 2. do 5. je tam, že střídám, že jeden rok učím podle druhé třídy, pak podle třetí a tak dále. Rozdíl mezi druhákem a pátákem je veliký, čili když letos učím podle 2. třídy a máme tam Mojžíše a Desatero, tak se to musí upravit, aby i ten druhák stačil a pochopil , druhák neumí tak dobře číst a rychle psát, čili to, co zvládne páták, tak nezvládne druhák, takže tam se to musí zprůměrovat, což není ideální, ale jediné možné.

Používáte nějaké metodické pomůcky?

V roce 1991, kdy jsem začal učit, základní pomůckou byla učebnice a bylo to něco, po čem člověk sáhl a co měl, nemusel každou hodinu vymýšlet a hledat, pak to byly pracovní sešity. Měli jsme omezení, nějaké nedokonalosti. Následně učebnice zůstaly pro 1. stupeň pořád stejné. Jenom se liší pro 1. třídu a pak tu 3., která je mimo rámec výuky, a dnes jsou ty učebnice zastaralé, jak provedením, tak ani neodpovídají cílům těch osnov, takže i v těch metodikách jsou mnohdy odkazy jen místy. Viděl bych jako plus, že ve 4. a 5. třídě jsou biblické příběhy vybrány a rozepsány na role, což

třeba je zajímavý způsob, jak se seznámit s biblickým textem. Druhák má problémy se čtením, takže jen poslouchá, anebo má kratší roli, ale má to své omezení. Bohužel nové učebnice se za těch 25 let nevydaly. Když nám v roce 1991 říkali, že teď se vydávají učebnice podle Rakouska, tak že to není ideální, že tam probíhá reforma ve výuce náboženství, ale my jsme zachytili tu starší řadu, buďme rádi a byli jsme rádi, že něco máme, ale počkejte, vydají se učebnice naše vlastní, ale za 25 let se nevydaly. Učebnice na 2. stupni jsou o třídu lepší v tom, že zachytly rakouský originál, tu reformovanou řadu, takže jsou lepší, ale mohly být ještě lepší. To jsou učebnice.

A další pomůcky?

Další pomůckou, které jsem věrný 25 let pro druhý stupeň, je Bible – český ekumenický překlad. Děti si osahají tu Bibli, umí v ní hledat. Mně je sympatické to, že je stejná pro všechna křesťanská vyznání a že se na ní podíleli autoři, kteří žili Bibli. Já jsem řadu z nich znal, například doktora Flossmanna. Pro první stupeň se mi osvědčila a nenašel jsem Bibli, která by ji překonala, je to Bible pod názvem Bůh mluví ke svým dětem, a já ji používám pro 2. a 3. třídu. Je to velice dobře převedený text Bible, je tam odkaz, kde můžu najít text a i obrázky jsou velice přiměřené. Znáám Bible, které jsou daleko výpravnější a lépe ilustrované, ale někdy mi ty obrázky připadají zavádějící, že autor tam měl představu o Bohu a vnucuje ji dětem a ne vždy mi to koresponduje s Božím slovem, které se má sdělit. Další pomůckou, kterou používám, jsou knížky Co nám Bible vypráví a je to překlad z holandského originálu z roku 1990 a jsou tam Biblické příběhy Milosrdný samaritán, Zacheus, je tam vždy obrázek s málo textem, ale s těmi obrazy se dá dobře pracovat. Jsou tam nádherně vyjádřeny ty situace, pocity lidí, co prožívají, je to útlá knížka, se kterou se dá pracovat velkou část hodiny a děti ten text úžasně prožijí díky těm obrazům. Nenašel jsem zatím nic lepšího. Další pomůckou ve skupině 2. a 3. třídy je kniha od Patricie van John Poklady pod sněhem, a to je jedna z metod, kterou využívám, poslech čteného textu a čtení na pokračování. Řada dětí nezažila, že jim rodiče vyprávějí anebo že jim čtou. Ony slyší hlas někoho známého a mohou vnímat příběh, aniž by je to stálo nějaké velké úsilí. Stojí je to úsilí, že musejí poslouchat a pak, protože nevidí obraz, který utíká, si ho vytvářejí ve své fantazii. o to víc, že je to na pokračování, potom si to lépe pamatují. Obsahem knihy je příběh dětí, které prožijí vinu a zažijí výčitky svědomí a snaží se ten hřích napravit a nakonec dojdou odpuštění. Je to úžasná příprava a rozvíjení pro 2. a 3. třídu, tyhle skutečnosti, že si uvědomují vinu a své svědomí a hledají způsob, jak to vyřešit. Měl jsem příležitost, že mi jeden mladý muž, kterého jsem učil na náboženství, říkal, čteš ještě tu knihu

Poklady pod sněhem, ta byla úžasná a dodnes mě oslovuje. Audiovizuální prostředky jsou úžasné, ale mají svá úskalí. Mě zpočátku oslovily diaseriály. Nebyly to klasické biblické diapozitivy, kde bych měl 50 diapozitivů a teď jsem měl film ve statických obrazech, těch pozitivů bylo v tom seriálu 15 až 20, ale o to víc bylo prostoru s těmi obrazy více pracovat. k některým byly i zvukové kazety a text, který mohl učitel číst a metodické postupy, jak s ním pracovat. Dodnes některé používám. Jsem asi poslední učitel a katecheta, který je používá. Diapozitivy měly úžasnou výhodu, že se ten obraz měnil a zároveň se dal obraz zastavit a dalo se s tím obrazem pracovat. Video, film je úžasný, ale má nevýhodu, že utíká a proto by bylo dobré, kdyby to mohl člověk vidět 2x, 3x, ale to nejde. Na dokreslení nějakého tématu je to úžasné. Bohužel některé filmy, které by se daly použít a byly vydané na VHS, dnes nejsou dostupné na DVD. v současné době jsou třídy vybavovány interaktivní tabulí, ale zatím jsem neslyšel o nějakém programu, který by byl dostupný pro výuku náboženství.

Říkal jste, aby si děti něco zapamatovaly, že je třeba použít všechny smysly - vidět, slyšet, ohmatat a ochutnat. Používáte taky něco, aby děti zapojily do výuky chut'?

Ideální je, když se dají zapojit všechny smysly dítěte, a je to v tématu 3. třídy, kde rozvíjíme tu schopnost údivu, úžasu a slavení a máme téma o chlebu a děti se mohou seznámit se zrnkem obilí. Mohou ho osahat, ochutnat. Pak mohou děti doma s rodiči upéct chleba a pak ony vyprávějí, jak to kynulo, pekly, anebo jak to dlouho kynulo a ony musely jít spát a maminka jim to ráno ukázala upečené a všechny tyhle zážitky, které prožijí, jsou úžasně obohacující a pak ony přinesou chleba do školy a můžou z něho rozdávat ostatním, učitel ho rozkrájí a můžou si dávat ochutnat navzájem. Děti ví, že ho neupekly samy, ale že jim rodiče pomáhali a že to byla vzájemná pomoc a těšení a strach, jak to dopadne, a teď ho mohou rozdat a dát ho ochutnat. a když my máme čas, a uděláme si ho, což bohužel nejde v každé hodině, ale je to úžasné a jde všechno stranou a můžeme říct, že tu hodinu se zabývaly jenom chlebem. My jsme k němu přivoněli, my jsme se dělili, my jsme ho ochutnali a rozdávali. a děti, které přišly z oběda a které půlku oběda nechaly, protože jsou mlsné, pak žadoní ještě o kousek chleba, protože ony ten chleba prožily všemi smysly.

5) Které obsahy výuky náboženství se změnily a které zůstávají stále stejné?

Myslím, že zásadně se obsah výuky náboženství nezměnil, možná někde něco přibýlo, něco ubylo, ale ne výrazně, anebo došlo k nějakému posunu. Uvedu příklad, že Desatero v původních učebnicích a metodikách vydaných v roce 1991 bylo vloženo do

5. třídy, kde se probírá Abrahám, pak následně se to přesunulo do 3. třídy a tam myslím, že to mělo právě směřovat k přípravě svátosti smíření a eucharistie a já v současné době jsem to přesunul do 4. třídy, kde je osoba Mojžíše a kde to má logiku v návaznosti na Mojžíše, že oni jsou Izraelité vedeni ke svobodě, takže ve skutečnosti já jsem Bůh, já jsem tě vyvedl z Egyptské země z domu otroctví a kde je vlastně úvod k Desateru, který dává jiný smysl těm přikázáním, která mě nezotročují, Bůh si ani nevymýšlí, Bůh mě chce ochránit, abych já neomezoval sebe a druhé. Tam myslím, že to má logické místo. Řekl bych, že obsahy se až tolik neměnily, a základním obsahem zůstává liturgický rok, což má absolutní logiku a pokaždé jsou tam akcentovány jiné cíle.

6) Jsou hodiny náboženství ve škole spíše katechezí a nebo výukou náboženství?

Já než odpovím, spíš bych se zeptal, koho máme na hodinách náboženství před sebou. Ve škole máme před sebou děti od 1. do 9. ročníku a děti jsou z různého prostředí, jsou z rodin věřících, kde se aktivně prožívá víra, kde se žije ze svátostí, chodí se na mši svatou, ale jsou i z rodin věřících, kde se neprožívá víra a věří se pouze pasivně a na mši svatou přijdou jednou za rok na Vánoce, o víře se moc nemluví a pak jsou z prostředí rodin nevěřících, kde s vírou ta rodina nemá nic moc společného, aspoň s tou vírou, jak my ji chápeme v křesťanském pojetí. Všechny ty děti ale mají společné to, že nějak projevíly o tu víru anebo náboženství jako takové zájem. Je to nepovinný předmět, něco navíc, chodit tam je až nad lidské síly, aby to dítě ke všem svým povinnostem přidalo ještě hodinu předmětu, takže ony všechny mají zájem. Nemůžeme je chtít plně zapojit do života církve, života ze svátostí a do důvěrného vztahu k Bohu, protože ony nemají ty předpoklady, ale nějakým způsobem jim musíme otevřít ty dveře k Bohu, protože ony z toho důvodu tam přišly. Kdyby ony o tu víru a náboženství neměly vůbec žádný zájem, tak by se tam jednoduše nepřihlásily. To, že je nemůžeme zapojit do plného života církve na půdě školy, je z jednoduchého důvodu. v první řadě, že ony jsou z různého prostředí, že by bylo až nebezpečné provádět katechezi na půdě školy, protože tam jde o plné zapojení do života církve, o vztah s Bohem a škola, ať chceme anebo nechceme, je vždycky jenom jako a řady věcí, které se člověk naučil ve škole, kterými prošel, s opuštěním 9. třídy té školy zanechá. To je skutečnost. Rozvíjí se jenom v něčem málo. Kdyby se prováděla katecheze na půdě školy, bylo by reálné nebezpečí, že jak děti odloží znalosti z dějepisu a chemie, protože je nikdy dějepis moc nezajímá a nebude zajímat chemie, protože se s ní už například nesetkají, tak by odložily i svůj vztah

k Bohu. Protože by si řekly, že to bylo v té škole, tam jsme chodily, tam to patřilo, tam jsme to nějak odříkaly, ale co s tím dál. Na druhou stranu by ale byla chyba, kdyby hodiny náboženství byly pouze suchou informací o jakémsi předmětu náboženství anebo Bohu a nebyl tam náboj vztahu k Bohu a náboj víry. Náboženství ve škole, hodiny náboženství by měly rozvíjet ty základní přirozené schopnosti člověka, ke kterým patří náboženská jako obecně lidská danost, něco, co je vlastní člověku, že člověk touží, že má potřebu vztahovat se k něčemu, co ho přesahuje a k tomu patří učit se, žasnout, být vděčný, projevovat důvěru a k tomu nabídnout dětem odpověď na tuto potřebu, jak ji dává evangelium a jak ji dává Ježíš Kristus. Já bych řekl, že hodiny náboženství by měly být zvěstováním křesťanské víry. Nejsou katechezí, ani suchým sterilním předáváním jakýchkoli náboženských znalostí, ale jsou zvěstováním křesťanské víry. Dalo by se to postavit do role evangelizace, anebo jak říká současný papež v té exhortaci: v ústech katechety opakovaně zaznívá tato prvotní zvěst – Ježíš Kristus tě miluje, dal svůj život, aby tě spasil a nyní je denně živý po tvém boku, aby tě osvěcoval, posiloval a osvobozoval. Tahle věta si myslím, že je klíčová proto, co by se mělo odehrávat na hodinách náboženství. Kdybych měl vzít, jak je popisovaná katecheze a jak je popisovaná výuka náboženství, mohu říct, že ve škole probíhá, tak jak já je vyučuji, výuka náboženství. Ale já bych spíše než slovo výuka použil slovo výchova. To byl důvod, proč já jsem řadu let nepřipravoval děti ve farnosti v rámci katecheze na přijetí svátosti eucharistie a svátosti smíření, protože učitel náboženství je sám metodou a já jako metoda jsem tentýž na hodině náboženství ve škole a tentýž bych byl na té farní katechezi. a to dítě by si to mohlo spojit, že to je to z té školy. Až když jsem se seznámil před několika lety s tou celostní na svět zaměřenou tvorbou France Ketta, která je úplně jiná než styl, který se dá použít ve škole, ano, teď bych šel do katecheze, byl bych ochoten připravovat děti, teď už vlastně pět let děti připravuji, že je to úplně jiným stylem. Moje osoba je sice stejná, ale používám úplně jinou metodu a jiný styl než používám ve škole. Je to tak jasně odlišené. Možná bych řekl, že úkolem té školní výchovy náboženství je těm dětem otvírat dveře Bohu, být s nimi na cestě a když jsme na cestě, tak můžeme jít se všemi, jsou tam ti, kteří si přinášejí nějaké znalosti a praktický život s Bohem ze svých rodin, jsou tam ti, kteří teprve hledají a je tam učitel náboženství a my jsme všichni na cestě a doprovázíme se, jdeme společně, máme společný cíl a to je ta cesta k Bohu a jak dalece, kdo na té cestě k Bohu se přiblíží, už je věcí každého z těch účastníků té výuky náboženské, výchovy náboženské a je to samozřejmě věcí Boží.

Takže při hodinách náboženství jste nikdy jakoby přípravu na svaté přijímání neměl?

Jak se říká, výjimka potvrzuje pravidlo a já mohu říci, že platí. Jeden jediný školní rok jsem měl přípravu dětí na uvedení do svátosti eucharistie a svátosti smíření ve škole. Byla to výjimečná situace, byl to školní rok 91 / 92 a byla to situace ve farnosti, že nikdo ten rok nepřipravoval děti na uvedení do svátosti smíření a eucharistie. Nevím, z jakých to bylo důvodů, nebylo to ani možné v budově fary, a tak bylo nouzové řešení. Těch dětí, které měly zájem, bylo hodně, tak to bylo vlastně v rámci školní výuky náboženství, ale byla vyčleněna samostatná skupina, kde byly děti od 3. do 5. třídy, byl tam někdo i starší, které se chtěly připravovat a bylo jich tolik, asi tak 15, že byla úplně samostatná skupina. a ony to měly souběžně s tím, běžela výuka náboženství, prostě ta klasická školní a tohle to bylo souběžně zvlášť v budovách školy. To byla jediná výjimka. Pak to normálně probíhalo na faře a já jsem se cíleně té přípravě vyhýbal z těch důvodů, co jsem uvedl.

2. Marie Knetlová

1) Jaké Metody jste při výuce náboženství používali nebo používáte? a rozšířili jste je nějak v průběhu let?

Na začátku mého vyučování jsem používala metodu dialogu. Děti přicházely z rodin věřících a dobře komunikovaly. Tato metoda prohlubuje propojení mezi dítětem a katechetou, náboženské zkušenosti katechety a zkušenosti dětí a podle Písma sv. se zkušeností s Bohem.

S takovými dětmi jsem použila i metodu tvořivé dramatiky.

A rozšířila jste je nějak v průběhu let?

V průběhu let jsme zkusili i metodu her, malby, zpěvu a meditace. To vše se ale nedá dělat se všemi žáky, jelikož morálka dětí ustupuje.

2) Podle kterých osnov jste vyučovali a podle čeho se řídíte dnes?

Úplné začátky byly docela těžké. Nebylo nic než víra a vědomosti ze školy. Později reagovalo Katechetické středisko a byla ustanovena komise, která vydala osnovy pro potřeby Českobudějovické diecéze. Byly k dispozici též učebnice pro všechny ročníky, pracovní sešity a metodiky. v roce 1996 byly vydány Českou biskupskou konferencí osnovy pro vyučování náboženství. Na doporučení Katechetického střediska se od starých učebnic ustoupilo, i když některé byly dobré. v roce 2004 vydalo ministerstvo školství nové osnovy, které schválila Česká biskupská konference a ty jsou

platné dodnes. Ve školách se začal učit podle nového školského zákona tzv. Rámcový vzdělávací program a ten se vztahuje i na nás katechety učící předmět náboženství jako nepovinný. Osnovy jsem tedy musela rozpracovat pro jednotlivé ročníky podle programu pro případ inspekce, ale nikdy si je ode mě žádná inspekce dodnes nevyžádala.

3) Podle kterého církevního dokumentu jste stanovovali cíle pro svou výuku a podle kterého je stanovujete dnes? a jaké cíle jste sledovala a které sledujete dnes?

Základní a ustanovující dokumenty vydal Druhý vatikánský koncil a doplňuje to svými dokumenty Česká biskupská konference. v obou případech se klade důraz na mravní a náboženskou výchovu.

Jaké cíle jste sledovala a sledujete dnes?

Mladý člověk má být ujištěn, že v setkávání s Bohem se odehrává proces nalézání smyslu a vlastního lidství, jehož formou je křesťanský životní styl. v dnešní době dbám na to, že dítě má uslyšet, že Ježíš na každého vznáší požadavek hlásání evangelia, a že nejlepším svědectvím evangelia je život v lásce k Bohu a bližním.

4) Používala jste nějaké metodické materiály a pomůcky? Které? Když ne, tak proč ne? a v čem se osvědčily a v čem ne?

Na úplném začátku byly učebnice a pracovní listy. Postupem času se od nich upustilo. P. Kaňa zpracoval velice pěkně katechetické texty pro jednotlivé ročníky. Olomoucká arcidiecéze vydávala Katechetické listy a později Cesty katecheze pro náboženskou katechetiku a náboženskou pedagogiku. Velice pěkné ohledně podrobnějšího uvedení do souvislosti mezi obsahem článků a katechetickou praxí. Vhodné pro výuku náboženství nebo katechezi. k novým osnovám samozřejmě existují učebnice, metodiky a pracovní sešity pro jednotlivé ročníky, do kterých lze nahlédnout.

Také nás provází časopis DUHA vydávaný Českobudějovickou diecézí. Jeho články jsou dobrým doplňkem k učivu. Dále různá seminární školení týkající se výuky náboženství, duchovní cvičení, a pod.

Ze všech těchto věcí se nechá vybírat, se všemi mám dobrou zkušenost, ale musí se zvážit kdy a k jakým dětem, každá skupina je jedinečná a každá sebelépe připravená hodina může překvapit. Nedá se tedy s určitostí říci, v čem se co osvědčilo a co ne. Pokud katecheta bere jako svého poradce Boha, dá se zvládnout i nemožné.

5) Které obsahy výuky náboženství se změnilly a které zůstávají stále stejné?

Změnilo se chování dětí ke své osobě i k druhým a hlavně k Bohu, tudíž se musel změnit i obsah výuky. Klade se větší důraz na vnitřní angažovanost v postoji víry, v základním křesťanském životě, toleranci vůči lidem, „co sám rád nemáš, nedělej jinému“.

Obsah výuky směřuje též na přikázání lásky k Bohu a bližním, pravdivosti křesťanské mravnosti, na hodnotu lidského života – eutanazie, interrupce atd.

Zaměřujeme se i na slavení svátků a slavností.

Které obsahy zůstaly ve výuce dodnes?

Stále se děti učí porozumět Bibli, znát její rozdělení, znát děje Starého zákona i život a učení Ježíše Krista.

6. Jsou hodiny náboženství ve škole spíše katechezí nebo výukou náboženství?

V začátcích výuky náboženství bylo doporučeno oddělení katecheze od škol. Vyučovalo se na farách, v různých společenských místnostech obce. v takovém prostředí šlo vyučovat obojí – náboženství i katecheze. Asi tak s vydáním prvních celostátních osnov v roce 1996 bylo doporučeno vrátit se do škol. Bylo znát, že se změnilo nejen prostředí, ale změnil se i přístup dětí a bylo zapotřebí uvažovat o rozdělení výuky na náboženství a katechezi. To se potvrdilo s vydáním nových osnov v roce 2004.

Hodiny náboženství jsou výukou náboženství, jelikož děti přicházejí spíše z rodin nevěřících a mají osobní zájem dozvědět se něco o Bohu, modlitbě, slyšet 10 Božích přikázání, příběhy, které přiváděly lidi k Bohu. Katecheze je pro pokročilejší děti ve víře a je vhodná vyučovat mimo školu, nejlépe v kostele nebo v kapli a mám velice pěkné zkušenosti z přírody – ne stále a každá skupina dětí, ale malinké oživení. Je to přece velký chrám Boží.

3. Václav Volenec

1) Jaké Metody jste při výuce náboženství používali nebo používáte? a rozšířili jste je nějak v průběhu let?

Používal jsem metody uvedené v učebnicích a později rozšířil o uzpůsobené soutěžní hry známé z televize. (Videostop, o poklad sv. Anežky....) Také hry, které upozorňovaly na důležitost jednotlivce v církvi (pavučina z provázků), či spolehnutí se na druhé (pád pozadu do náručí ostatních). Využíval jsem jen kratší výklad, dokud děti

udržely pozornost. Pak následoval příběh z Písma. Promítání diapozitivů bylo jen občasné, to by nyní zaujalo jen z hlediska historických přístrojů. v té době, kdy jsem učil, video neexistovalo, dnes lze teoreticky využít, ale jako interaktivní způsob, kdy se dětem zadá úkol něco k tématu vyhledat. Na výlety jsme vzhledem ke krátkosti času nejezdili, pouze na dětské poutě. Do kostela jsme samozřejmě chodili při různých příležitostech, kdy jsme si v kostele povídali o jeho výzdobě a vztahu k probíranému tématu. Také návštěvy hřbitova se osvědčily, hlavně o svátku Všech věrných zemřelých a zapalovali jsme svíčky na opuštěných hrobech. Jednalo se o uvědomění si kontinuity s minulými generacemi.

Samozřejmě většina dětí nebyla z věřících rodin, takže hodiny náboženství se zaměřovaly ne na vědomosti, ale na prožitky přímo v hodině náboženství, kde by se děti cítily dobře. Tak, aby měly dobrý vztah k církvi a v životě nacházely i vyšší hodnoty než materiální.

2) Podle kterých osnov jste vyučovali a podle čeho se řídíte dnes?

Základní osnovy byly doporučené biskupstvím, tedy ty určené pro Českobudějovickou diecézi, ale musel jsem je upravovat podle složení a schopností dětí a hlavně dle liturgické doby. Problémem bylo, že děti byly z více ročníků, takže dodržovat osnovy konkrétně pro jeden ročník nebylo možné a výuka se musela přizpůsobit věku dítěte a prostředí, z kterého konkrétní dítě pochází. Tak, aby zaujala všechny děti.

3) Podle kterého církevního dokumentu jste stanovovali cíle pro svou výuku a podle kterého je stanovujete dnes? a jaké cíle jste sledoval a které sledujete dnes?

Na církevní dokument se nemohu odvolávat. Cíle mám stále stejné, aby děti poznaly, že jsou přijímány a milovány. a také zdroj této lásky! Historii evropských církevních dějin jsme nikdy neprobírali vzhledem k věku a šíři látky. Samozřejmě jsem se dotýkal těchto dějin jen okrajově, pokud to mělo přímý vztah k našim dějinám či probíranému tématu.

4) Používal jste nějaké metodické materiály a pomůcky? Které? Když ne, tak proč ne? a v čem se osvědčily a v čem ne?

Metodické materiály jsem používal, ale s ohledem na věk a schopnosti dětí. Osvědčil se časopis DUHA. Hudební nástroj jsem nepoužíval, nemám hudební sluch. Používal jsem diapojektor s diapozitivy, ilustrovanou Biblii a v té době doporučované učebnice. Velmi se líbily hry podle oblíbených televizních soutěží: Videostop, o poklad Anežky české, kdy

děti podle indicií určovaly osoby spjaté s křesťanstvím. Důležité bylo občas změnit místo výuky, např. na farní zahradě, či povídat si při vycházce.

Hodně důležité bylo, aby si děti při výkladu mohly malovat. Nebyl určen námět, každé dítě zaujalo něco jiného. Pak své obrázky představily a vysvětlily, jak se vztahují k tématu. Také je důležité nechat děti se ptát na cokoli.

5) Které obsahy výuky náboženství se změnilly a které zůstávají stále stejné?

Obsah výuky náboženství se v dnešní době rozšiřuje o vědomí minority křesťanů v naší společnosti, připravenost na určité ústrky ze strany většiny. Přitom nezdůrazňovat výjimečnost křesťanů, ale naopak zdůrazňovat pokoru, odpuštění, neoplácení zla zlem a ve vyšších ročnících vysvětlení pojmu křesťanská láska.

6) Jsou hodiny náboženství ve škole spíše katechezí a nebo výukou náboženství?

Hodiny náboženství by měly být z výše uvedeného hlavně katechezí. Co se týče rozdílu katecheze a výuky: Praxe ukazuje, že znalosti k víře nevedou a ani zájem o katechezi nezvyšují. Viz. např. v Německu mají děti velmi důkladné vzdělávání ve znalostech, jsou z nich, jako dříve u nás, zkoušeni, ale sekularizaci a odcizování se neubrání. Takto to vím od svých mnohých německých přátel. Jen málo dětí chodí po prvním svatém přijímání dále ke svátostem a zbytek většinou odpadá po biřmování. Takže ani tradice nezabraňuje (snad dočasněmu) odchodu od praktikování uvědomělého křesťanství.

Pokud budeme podávat pouze informace, dostáváme se na úroveň ostatních vědomostních předmětů, kdy znalosti, pokud nejsou dále využívány, rychle vymizí. Kdo z nás umí všechny základy různých předmětů, které se učil na prvním stupni, o druhém nemluvě. Děti, které projevily zájem o udělení svátostí, docházely právě na další přípravu, kde byly seznamovány s katechizmem a byly také před udělením svátostí vyzkoušeny knězem.

Mohu tedy konstatovat, že má výuka i určitou dobu ve škole na počátku po roce 1990 (Dlouhá Ves, Železná Ruda, Kašperské Hory) a později na faře v Železné Rudě a výuka mé manželky byla více formou katecheze než předáváním znalostí.

4. P. Vítězslav Holý

1) Jaké Metody jste při výuce náboženství používali nebo používáte? a rozšířili jste je nějak v průběhu let?

Metody předávání zkušeností při hodině náboženství: Ty děti jsou vlastně zatahovány prostě kresbou, prostě ty věci si kreslíme a vlastně si o nich povídáme. Většinou se snažím, aby to bylo uvedeno do dnešní situace, aby si děti vzaly příklad, co jim to do toho života má říct. Takže když mluvíme o Ježíšově dětství, tak z toho vyplyne, že prostě mají děti rodičům pomáhat, podobně jak pomáhal Pán Ježíš. Nebo když jsme brali o Mojžíšovi, jak on se tam zastával těch souvěrců, tak že mám bránit slabšího. Prostě to učení se takto snažím v těch hodinách historicky s něčím seznámit, ale vždycky vlastně říct, co pro jejich život to může znamenat. a do toho spolu zpíváme písničky, anebo si pustíme, např. jsme měli Noe, tak seženu nějaký film kreslený a děti se postupně na to podívají.

Takže máte výklad, jestli to dobře chápu a podle toho zpíváte anebo kreslíte. a když se díváte na ten film, tak potom vyprávíte anebo rozebíráte nějaký úsek toho filmu?

To spíše už je na to, co jsme si řekli. Takže nějakým způsobem si to oni více prohloubí, co je na tom obrázku s tím slovem, co jsem jim řekl. To opakování až další hodinu.

Takže v průběhu let je to stále stejné, co učíte?

No, myslím si, že je to prostě jakoby stejné, ale je tam více filmů, protože ta nabídka se postupně rozšiřuje, takže to dětem mohu pustit. Předtím ten výběr nebyl, tak jsem si musel vystačit tím, co bylo. Víc tam bylo toho kreslení a povídání a teď je to tak půl na půl.

A jakým způsobem zkontrolujete jejich vědomosti? Jestli jim dáváte nějaké testy?

Než jim napíšu známky, tak jim dám takový test, co jsme probrali a co byli schopni si zapamatovat.

Využíváte taky s dětmi výlety anebo exkurze, aby si děti mohly ověřit znalosti, které se učíte při hodině ve škole?

My děláme takové malé výlety – to děláme jen v jedné farnosti, protože ten kostel je hned vedle. My děláme výlet do kostela a pak výlet na hřbitov, když byly třeba Dušičky. Když tady třeba v Nepomuku, než bych došel do kostela a nazpátek, tak hodina je pryč. Mám jen hodinu týdně. Využívá se, že jsem nabídl, jeden čas byla ta možnost, že učitelé měli víc hodin, tak přivedli celou třídu do kostela a já jim řekl, co je možno vidět v kostele.

Vy máte stále všechny děti spojené v jedné třídě a v jedné hodině, co učíte náboženství?

Já tam mám třeba šestáka a sedmáka už od první třídy, a já se tedy přiznám, že nevím, jak to ti učitelé dokázali, když byly malotřídky, zadat práci těm starším, oni pracovali a věnovat se těm mladším. Tak tohle se mi prostě nedaří, abych to měl takto připravené a byl schopen pracovat takto s těmi třídami. Teď to mám dobrý, mám tam ve třídě 4 prvňáky. Bylo potěšující, když mi jedna učitelka řekla, že mám přijít v první den, když jsou tam rodiče a nabídnout jim výuku náboženství, tak se tam přihlásili 4 prvňáčci. Tak to bylo. Jinak je to prostě dost náročné. v té krátkosti, 45 minut, ale je to odpoledne, a než se to dá dohromady, tak místo ve 12:45 začínáme třeba až ve 13:00 hodin. a v té krátkosti něco rozvinout je dost náročné.

2) Podle kterých osnov jste vyučovali a podle čeho se řídíte dnes?

S různými vydanými osnovami jsem se seznamoval, zároveň jsem se podle toho snažil učit, ale postupně jsem prostě přešel k tomu, že tou stěžejní osnovou je církevní rok, a do toho vkládám různé úseky z těch osnov, které tam jsou. Osnovy pro mě nejsou stěžejním kamenem, o který bych to opíral, ale je to církevní rok. Ale je to obtížné, když tam mám neustále někoho nového, tak nemůžu říct první rok, druhý rok, třetí rok.

3) Podle kterého církevního dokumentu jste stanovovali cíle pro svou výuku a podle kterého je stanovujete dnes? a jaké cíle jste sledoval a které sledujete dnes?

Cíl toho, proč to náboženství učím, anebo co těm lidem chci říci, je jednak informace o té kultuře, do které spadá křesťanství, protože jak věřící tak nevěřící prožívají tu kulturu, řeknu to, s čím se vlastně setkávají skrz různé symboly, s kterými se setkávají na každém kroku. Pak prožívání různých svátků v průběhu roku, takže to je ta informace, o co vlastně běží a to druhé, co je mým cílem, je to, že to není jen informace, ale že to vstupuje i do toho života. Je to výchova, jak se děti a lidé mají chovat. To jsou prostě mé cíle, které se snažím v průběhu vyučování předávat, abych v tom měl přímo z těch osnov. Chci, aby se naučili základní církevní modlitby: Anděle Boží, Otče náš, Zdrávas Maria, Sláva Otci i Synu..., tak to chci, ale vždy je problém v tom, aspoň jsem se s tím setkal, že většina těch dětí přichází z rodin nepraktikujících, takže vlastně já ty děti určitým způsobem navnadím a ony přijdou domů a doma už to nemá pokračování. Takže je to někdy tak bolestné, že pak ty děti ztrácejí určitý ten zájem, protože to děti u svých rodičů nevidí. Takže já je učím modlit se, modlit se ráno a večer, ale přijdou domů a doma je v tom nikdo nepodpoří, takže ony pak docházejí k tomu, že to vlastně už

nepotřebují, takže pak se stává to, že ve 3. anebo ve 4. třídě to dítě na to rezignuje, protože to, co se tam dozvídá, je do života, a když nemá ty praktické zkušenosti z hlediska víry, tak pak už ho další zájmy neoslovují. i my máme tu zkušenost, že děti na druhém stupni už je minimum. Není to alternativa náboženství, etiky, takže na ten druhý stupeň už je nedostaneme. Je to zázrak, když někdo učí na druhém stupni skupinu dětí.

Snažíte se podílet také na cílech školy v průřezových tématech, třeba v multikulturní výchově, ukazujete i na ostatní náboženství? Židovství, islám? Aby měli základní informace?

O islámu se moc nebavím. a židovství, o tom tak krátce hovoříme. Zase nevím, nakolik jsou ty děti na prvním stupni schopny rozeznat to dělení jak mezi náboženstvími, tak i mezi křesťany. To už je pro druhý stupeň. Ale tam nejsme, hodně věcí přebírá to školství, protože oni se bavili o Cyrilu a Metodějovi a dozvídají se jednu z těch školních osnov. Otázkou je, na kolik je to objektivní a nakolik jim to skutečné rozdělení umožňují.

4) Používal jste nějaké metodické materiály a pomůcky? Které? Když ne, tak proč ne? a v čem se osvědčily a v čem ne?

Používal jsem prostě materiály, které vydalo Ostravsko-opavské biskupství, používám to nárazově. Co se mi neosvědčilo, je, že pořád přinášejí nějaké papíry, do kterých to pořád vyplňují a ono je to pořád stejné. Beru to jen na proložení, protože se mi to pak zdá monotónní, když zase vytáhnu papír a všechno zase vypisovat, tak to spíš беру jako podpůrný prostředek.

Takže více méně si ty hodiny vytváříte sám?

Používám ty metodiky, přestože se mi to někdy zdá až moc vznešené.

Používáte i učebnice, které byly vydány po revoluci jako první?

Ano používám je, ale také jako podpůrné, když mě tam zaujme nějaká kapitola. Je to dobré použít, ale i pro mě je to někdy náročné se s tím nějak identifikovat a rozpoznat, co by pro ty děti mělo vyplýnout.

Používáte ještě něco jiného?

Ne, moc ne, tak já dětem kreslím a ony si to pak podle toho, jak umí, kreslí sami. Máme sešit, a ony si to tam kreslí, jak ony to vidí. Protože se mi zdá, že v dnešní době děti moc malovat nechtějí, když jsou starší. Ony by mi to spíše chtěly namalovat na tu tabuli. Ukázat, že mi to nakreslí a sami mi to vyjádřit a nakreslit na tu tabuli. Když malujeme Davidovu hvězdu, tak mi to tam každý chce namalovat.

Používáte i nějaké jiné pomůcky. Třeba když zpíváte?

Ne, protože já zase nemám kabinet, abych tam měl takové pomůcky. Protože já jsem na cestách a u mě je to náročné vše nosit s sebou. To bych musel mít nůši a dovážet to na výuku. Pro kněze je náročné to, že má na starosti farnost se vším všudy a k tomu má to učení, takže to pak prokombinovat, já to беру pak jako otázku času, jak tohle s sebou všechno brát, připravit. a když mám jen 45 minut, jak jsme si řekli, jen 30 minut, tak by to pro mě bylo dost časově náročné. Vše připravit, uklidit. Takže občas vezmu jen drobné věci, jako například kleště na pečení hostií, sošku Panny Marie a tak a dětem to pak přinesu. To by to muselo být jako dřív, kdy byli katecheti, ti se věnovali pouze učení a ne pastoraci či správě farností. Přesto na druhou stranu z toho nechci odcházet, protože jsem vděčný za ten kontakt s těmi dětmi. Beru to jako mé plus, že za tu dobu, co jsem začínal, tak mi na škole tady ředitel řekl, tady se vám nikdo nepřihlásí a oni se prostě přihlásili a jedu 13. rok nepřetržitě. Nechali mě tam i s podstavem v Nepomuku, když mám děti minimum. Učím tam prostě dál, protože má přítomnost na té škole, i když mám děti minimum, je důležitá. i když je to pro mě dost náročné, já to беру jako přínos. Pohovořím s dětmi, s učiteli. Neberu to jako ztracený čas.

Děti mají rádi dramatickost, scénku. Hrají nějakou scénku?

Ne.

5) Které obsahy výuky náboženství se změnilly a které zůstávají stále stejné?

Ten církevní rok mám pořád stejný. Co rozdílné je, že mě nějakým způsobem něco nového osloví, tak já těm dětem určitým způsobem vysvětlím, potom novým. Ten grunt, ten církevní rok, a do toho ty biblické postavy, prostě to co je pro nás aktuální a s čím se ty děti mohou v dospělosti setkat. To se projeví v umění, kde oni jim pak řeknou, že to je král David, Abrahám, Izák, tak to je pak, kde se jim to vrátí a nebudou na to koukat jako trubci.

6) Jsou hodiny náboženství ve škole spíše katechezí anebo výukou náboženství?

Jsou tedy spíše výukou náboženství, i když řeknu, že tam určitá katecheze je, protože jak jsem se již zmínil, nechci brát náboženství jen jako informaci, ale беру to jako poselství, které může děti určitým způsobem oslovit a ten člověk potřebuje nějaký ideál, podle kterého by mohl svůj život žít. i ta katecheze je tam přítomna, co se pak děje skrze osobní vztah víry, přijímání, uvádění do jednotlivých svátostí, tak se děje mimo kostel, takže buď jezdím já do rodin, ale to je omezené, tak buď tady na faře anebo těch

děti, které jdou k prvnímu svatému přijímání, moc není, tak já jezdím do jejich rodin, kde je učím pomocí katechizmu.

5. P. Stanislav Bušta

1) Jaké Metody jste při výuce náboženství používali nebo používáte? a rozšířili jste je nějak v průběhu let?

Používáme tak nějak všechno, co se dá. To znamená, všechno, co je doporučeno, to všechno, jak bych řekl, jaké jsou pomůcky. Základním problémem je otázka kázně. To, co jsou dneska schopni vnímat. Zase říkám obecně, nejen děti. To je prostě tak, můžu vlastně říkat Pepík Novák a každý myslí úplně jiného, že je to opravdu problém tyhle věci ohledně kázně. Snažím se děti opravdu usadit, kolikrát bych nejraději třeba na ty děti řval, ale to prostě nedělám. To prostě říkám, třeba ten film Filip Neri – tam je ta scéna v oratoři, jak vypráví příběh z Bible, tak ty děti chvíli sedí a poslouchají, než se ten film rozjede, on je tak nějak našťvaný, a on řekne: " Děti, jestli můžete, buďte hodní." Ale člověk to opravdu tak nějak chápe, je to dané počasím, děti jsou prostě rozjeté ze školy a ty děti se neusadí. Děti jsou v kázni, když čtou, píšou anebo malují. Takže jsem používal třeba taky to psaní, třeba jednu dvě z hodin. v posledních letech jsem byl v první třídě, kde je tabule popsána, pomalovaná příklady, takže tam nemám šanci psát. Takže tuhle možnost už nemám. Takže než nějaké metody, tak raději pomůcky. Používám třeba Duhu, tam jsou nějaké doplňovačky. Mám toho Nezbedu, co vydávají, z toho něco přečteme. Dá se o tom s dětmi popovídat. Bylo by ideální, kdybych dostal nějakou přípravu na hodinu, se vším – doplňovačky, omalovánky. Vyšly potom ty základní učebnice první až devátá, samozřejmě myslím, že byla nejlepší ta příprava na první svaté přijímání – ta byla myslím pěkná. Mám snahu těm dětem vždycky něco dát, aby si z té hodiny něco odnesly do své rodiny - tu Duhu, toho Nezbedu anebo tohle, jak vydávají kartuziáni, což je ve stručnosti Nový Zákon, je tam Desatero, tam je to jednoduše. Ale když to dětem dám a řeknu jim, přineste to, tak to zůstane u někoho doma a nepřinese to.

Používáte při hodině zpěv, hraje třeba na kytaru?

Když to řeknu obecně, napřed se pomodlíme. To se týká toho, že se děti naučí Otče náš a Zdrávas Maria. Někteří jsou věřící a neumí Otče náš a Zdrávas Maria. Naučíme se společné modlení. Děti se doma vůbec nemodlí a neumí udělat ani kříž. Na začátku opakují, udělat velký kříž, udělat malý kříž. Teď třeba u těch ministrantů, když tam přijde nekostelní dítě, tak ostatní už to umí, tak aby se zase nenudily, a tomu jsem

nějak pomáhal. Takže začneme křížem, pomodlíme se v duchu Pane Ježíši, buď tady s námi, abychom se více poznávali anebo tak nějak, pak se zeptám dětí, co se dělo třeba ve škole, obecné věci a potom se snažím těm dětem 10 minut něco přednést buď ohledně adventu, kostela anebo dle aktuálního tématu. Přednáška, výklad, vyprávění. Děti jsou v dnešní době schopny se soustředit jen prvních 15 minut. Děti jsou dneska schopny vnímat obraz a mluvené slovo, například z televize.

Jeden příklad, když sv. Antonín dával důraz na studium, zatímco svatý František nechtěl, aby jeho žáci studovali a dával důraz na duchovní věci. Tady jsou potom na jedné straně vědomosti a na druhé straně zbožnost. a třeba ty babičky nemají vědomosti, ale mají zbožnost. Je třeba, aby děti tedy něco znaly, ale měly taky zbožnost. Dneska ty děti neznají nic. Tak se snažím, aby ty děti znaly alespoň nějaké základní věci z Ježíšova života. a i když to opakuji stále a někdy se zeptám nebo dám jim různé kvízy, aby zaškrtnly a B C, tak to dítě to prostě neví. Děti si myslí, že si všechno mohou najít, ale základní věci by měly mít v hlavě, když mám znalosti, mohu s nimi kombinovat a přemýšlet, proto se snažím jim něco říkat, kde základem všeho je pro mě Bible. Dobré je video, to je velice dobré, děti to dobře přijímají, ale ne koukat třeba hodinu na něco, ale pustit kousek a pak to s dětmi rozebírat. Dnes je to už problém, protože školy několikrát vykradli, tak ve školách ty možnosti už nejsou, a sám už nenesím s sebou nic, protože už bych to všechno neunesl a ve škole nemám kabinet. Dneska jsem rád, že mně ve škole vykážou nějaké místo, protože děti je čím dál tím méně. Dřív nechodily třeba z druhé třídy dvě děti a dnes je to obráceně. Dřív jsem nosil kytaru a hrál jsem a zpívali jsme při hodinách, dnes už nemohu, ale musím říct, že každé dítě je fakt úplně jiné, některé zpívaly, jiné tam blbly. Zaujmout všechny děti je velký problém, záleží, kdo se sejde, když jsou tam třeba děti, které chodí do kostela nebo ministrují, tak s nimi je to pohoda. Tak samozřejmě stále při hodinách zpíváme, koupím nějaké CD, tak jim i to pustím, asi bylo 5 dílů i zpěvníčky k tomu a snažím se to i dětem dát domů, aby si to mohly doma pustit třeba s rodinou. Jim dávám i Bible a pod., třeba ty malé bibličky, možná to i některé děti vyhodí, ale já se snažím jim nabídnout všechny možnosti. Takže využívám všech možností, co je dostupné, jak mluvení, malování, tak i zpívání.

Co třeba dramatizace určitých příběhů??

Ano, dramatizace určitých příběhů, vypsanych do rolí, tak to děti moc bavilo. Také využívám čtení dětí, i když musím říci, že děti čtou velmi mizerně a když čte jeden, druzí nedávají pozor, v tom je dobré právě rozdělení do rolí, kdy děti musí dávat pozor a čekat, kdy na ně vyjde řada.

A co třeba výlety nebo exkurze?

Když jsem nastoupil na školu, tak tu byla jedna učitelka velmi zbožná, která mi pomáhala, tak si myslím, že je daleko lepší učit v týmu, než sám a ona právě vodila děti do kostela a tak náboženství může být přípravou na slavení bohoslužby v kostele, příprava obětních darů apod. a v pátek jsme potom se scházeli na faře, a každý dělal, co je bavilo a potom byla mše svatá a potom na faře pohoštění a různé akce. a s nimi právě ona jezdila na různé výlety, ale po letech vidím, že stejně z toho nic nebylo, protože děti stejně nechodí do kostela. Kdo chodil, chodí a ostatní nic, bylo to pro ně pěkné a tím to skončilo. Ale ty děti ubývají všude, nějak se nám nedaří do té společnosti proniknout.

2) Podle kterých osnov jste vyučovali a podle čeho se řídíte dnes?

Využil jsem všech osnov podle místních poměrů, hledám ideál, kterého chci dosáhnout. Snažím se dát dětem to, co mám sám, mám listy z Brna, tam byly různé věci. Metodiky od Muroňové, což je pěkně vypracované, ale protože nemohu učit každou třídu zvlášť a mám tam třeba jedno dítě z jedné třídy a druhé z jiné a pod., tak musím vycházet z toho a improvizovat. Jako dřív, když se řeklo pan farář vyprávěl a my jsme všichni poslouchali, tak to dnes neplatí, dnes děti chtějí obraz a zvuk a na tom jsou stavěné.

3) Podle kterého církevního dokumentu jste stanovovali cíle pro svou výuku a podle kterého je stanovujete dnes? a jaké cíle jste sledoval a které sledujete dnes?

Samozřejmě, že se snažím stanovovat cíle podle daných církevních dokumentů. Mým hlavním cílem je naučit děti lásce k Bohu. Naučit děti vztahu lásky k Bohu, ale jak říkám rodičům, to já je nemohu naučit, to hlavní učit tomu vztahu je v rodině, já mohu třeba říkat ten slogan, koho rádi máme, toho posloucháme a s tím si povídáme, já mohu děti učit se modlit základní modlitby a také vést k osobní modlitbě, znalosti zákonů. Když mají rádi Pána Boha, tak se rádi modlí, rádi chodí do kostela.

Výuka náboženství by se také měla podílet na cílech školy zvlášť v průřezových tématech..

Protože tvrdím, že nelze rozdělovat výuku od výchovy a posléze výuku od katecheze, to jde v ruku v ruce, ne jako mi tuhle řekl jeden rodič, že od školy očekává jen výuku a vychovávat si děti bude sám. Proto není možné ve výuce mluvit jen o znalostech, ale je důležité také přistupovat k výuce jako ke katechezi. Každopádně jak děti učím podle církevního roku, lze tam vtěsnat do toho cokoliv. Takže do toho dávám i církevní dějiny - doba sv. Václava, Cyrila a Metoděje a pod. Potom jak sleduji církevní rok, tak tam je vánoční příběh, velikonoční příběh. De facto se tak děti naučí i kus

historie a samozřejmě také se tam vmáčkne Desatero a třeba zvlášť v postní době lze potom dát důraz na chování, aby děti si uvědomovaly své chyby a připravily se na svatou zpověď. Takže vlastně i zde se dbá na to, aby z dětí vyrůstali dobří lidé. Taky dbám na důraz na základní příběhy z Bible, aby je děti znaly. Příběhy ze Starého Zákona i Nového jsou pro děti velkým poučením. Také by se děti měly vést ke vztahu k tomu místu, kde žijí, aby znaly různé kapličky, kostely a věděly trochu tu jejich historii.

A co třeba průřezové téma multikulturní výchova??

No musím říci, že si myslím, že bychom neměli dětem říkat, že ostatní náboženství jsou úplně stejná jako křesťanství, protože když nevěří v jednoho Boha, tak jsou pro nás stejní jako ateisté, protože těm my se přece snažíme misiemi ukázat pravou víru a tím bychom misie popřeli, tím by de facto skončily misie, když řeknu, že všichni jsou stejní. Ale samozřejmě děti učím, aby si vážili každého člověka, bez ohledu na jeho vyznání, protože všichni lidé jsou děti Boží.

Další věc, kterou bych chtěl zdůraznit, je, že mi lidé říkají: "Pane faráři, ty děti, které učíte, budou v životě neúspěšné, vy je učíte, aby byli hodní, poctiví, slušní apod., ale takhle se v životě neprosadí!!" Mají trochu pravdu, ale v tom má třeba islám jiné možnosti. a další problém vidím v tom, že stát si děti chce vychovávat sám a pokud vidí nějaké malé pochybení, tak jak vidíme různé v Evropě, je rodičům sebere a tak se může stát, že jednou, když rodina bude vychovávat křesťansky, tak je sebere. To je hrozba, ale přesto si myslím, že vychovávat děti k slušnosti a poctivosti je hodně potřebné.

4) Používal jste nějaké metodické materiály a pomůcky? Které? Když ne, tak proč ne? a v čem se osvědčily a v čem ne?

Používám, co je dostupné. Metodiky zpracované od Muroňové, jsou strukturované po ročnících, tak ty se mně špatně používají. Takže já si strukturu hodiny dělám sám, tyto metodiky nepoužívám. z věkového složení těch dětí, které učím a z jejich úrovně usoudím, zdali mohu mít přednášku o něčem, co ještě neznají, když neumí ani kříž. Když budu dětem třeba vyprávět, jak je krásně v lese a to dítě tam nechodí, tak neví, o čem je řeč, stejné je to, pokud budu třeba vyprávět o adoraci, ale když děti nechodí do kostela, tak neví o co se jedná, to musí prožít. Jinak používám jako metodické pomůcky, co se vydává, nejraději mám ty omalovánky od Paulinek, tady bych řekl, že nemáme dávat Bohu tvář, jako jsou různé karikatury a pod. Když děti si třeba vybarvují obraz Krista, tak si tuto tvář zafixují, není to dobré podle mé zkušenosti, kdy třeba z časopisu Duha si vyndají hlavně obrázek zvířátka, ta moderní vyobrazení je moc nezajímají. Ale obrazy mají i důležitou úlohu, i když my křesťané jsme někdy považováni

za modláře, tak vlastně i díky obrazu může dítě najít vztah k Bohu. Jeden příklad, když jedna dívenka dostala obrázek Ježíše se slovy: "I Tebe má On moc rád", tak to zanechá v člověku dojem a lepší vztah, díky tomu obrázku. Neuctíváme obraz, ale toho, kdo je na něm. Obličej bez tváře je takový neosobní, např. Turínské plátno nebo různé ikony mají konkrétní tvář a z nich je vidět ta láska, ta vlídnost, je potřebná v tom vztahu, abych pochopil tu Boží lásku, vlídnost a pod., Bible ilustrované a pod. Dále jsem používal kytaru a další pomůcky, bohužel teď už nezvládám všechno nosit do školy, takže mnohem lepší je, když děti přijdou sem na faru, tady mám větší možnosti.

Jako pomůcky pro mě byly nejlepší omalovánky, jestli znáš, jak Bůh stvořil svět a pod., nevím, kdo to vydal, to bylo to první a teď to skončilo. Bylo to vcelku pěkně namalované, děti si to mohly vybarvovat, k tomu vždycky byl ten příběh. To si myslím bylo velmi dobré, teorií máme několik, ale nemáme ty správné pomůcky, kdyby byl někdo schopný něco namalovat a k tomu dát nějaký příběh, aby to na sebe navazovalo a k tomu píseň, abychom to mohli s dětmi zazpívat, aby tam bylo to podstatné o Bohu, že je dobrý a spravedlivý a tak. Aby to děti zaujalo, protože ta druhá strana, která odvádí děti od Boha, je mnohem rafinovanější. Otázka je, kdo ovládá kulturu, jako kdo poslouchá metal, tak ho to nějak utváří a zase kdo třeba Rybovu mši vánoční, tak zase i to ho dokáže utvářet.

5) Které obsahy výuky náboženství se změnily a které zůstávají stále stejné?

Obsahem výuky zůstává stále pro mě církevní rok. Obsah je církevní rok a pro děti, které chodí několik let, se pak snažím ten obsah rozšířit. Je právě problém, že stále přicházejí děti, které nic neumí, takže musím každý rok začínat úplně od začátku a potom vycházím z toho, že děti pořád nic neumí, nebo snadno zapomenou, takže opakováním se nic nezkazí. a jak říkám, některé děti jsou starší a něco si pamatují, tak s nimi pak mohu nabírat další obsahy a rozšiřovat ta témata během roku o dění v církvi, člověk musí reagovat, koho tam má, základní téma mám připravené, ale snažím se reagovat na děti, které tam mám.

6) Jsou hodiny náboženství ve škole spíše katechezí a nebo výukou náboženství?

Takže bych to tak skloubil dohromady, to je to Ora et labora. Nelze dát dětem jen znalosti, ale skrze ty znalosti ten vztah k Bohu a nejen vztah k Bohu, ale je třeba je nadchnout a získat pro Boha. To se nám nedaří, děti mohou všechno znát, mohou mít znalosti, mohou znát všechno, ale nemají vztah k Bohu. Máš lidi, kteří znají všechno dobře, dělám si legraci, že dokumenty církevní znají lépe ateisti, co to studovali. Jenom

ty znalosti, když člověk má, zná Bibli, tak to nic neznamena, pokud nemá vztah k Bohu. a já říkám, když má někdo vztah k Bohu, tak si ostatní nějak dohledá. Když já to dítě nadchnu pro nějakou skupinu, tak to dítě si samo dohledá, kde hraje a další informace o ní. a zase naopak dítě může vědět všechno o té kapele, ale když ho to nebaví, tak to nemá cenu.

Jenže historie právě ukazuje, že děti, které byly připravovány ve škole na různé svátosti, potom právě moc vztah k Bohu neměly a braly to jen jako školní věc a po odchodu ze školy zapoměly i na to, jak to tedy je u Vás třeba s přípravou na první svaté přijímání?

No myslím, že právě není dobré něco oddělovat, jak říkám Ora et labora, co je důležitější, ta modlitba a nebo ta práce? To nelze od sebe oddělovat, výuka směřuje k tomu, abych dětem ukázal vztah k Bohu, a ta katecheze to prohlubuje, dává to osobní nadchnutí, nejen, že to znám, ale že jsem pro to nadchnutý. Já od sebe neoddeluji přípravu a výuku, součástí katecheze je předávání znalostí a součástí předávání znalostí je katecheze. Kdybych měl ve škole jen přednášku o náboženství, tak tam nebude vztah k Bohu, děti by pak měly jakýsi přehled, ale nebudou mít vztah. Samozřejmě v první řadě chci ukázat těm dětem přívětivou tvář, aby se ty děti, když se potkají se mnou, aby se setkaly s tou Boží láskou. Takže pro mě není prvotní, abych dětem něco předříkával, ale aby ty děti viděly přívětivou tvář a já se snažil chápat jejich starosti a radosti, aby viděly, že je Má Pán Bůh taky rád takové, jaké jsou. Proto bych katechezi a výuku nijak nerozlišoval, jako, že teď učím a teď dělám katechezi. Sv. František říkával bratři a teď jdeme kázat a tak procházeli městem, tu a tam pomáhali a když se potom vraceli, tak říkali: "Františku, a kdy budeme kázat?" a on jim odpovídá: "Tak jsme kázali, tím, jak jsme jednali!" Samozřejmě je důležité pracovat s dětmi všude, jak ve škole, tak na faře, zde bych to měl mnohem snažší, protože tu mám různé vybavení, ale já se řídím podle toho, co nás učili v semináři, není důležité něco kázat a napomínat, ale s těmi lidmi, popřípadě tedy dětmi žít! Čím pak je člověk víc v kontaktu s těmi dětmi, tím víc jim může předat, tak jak píše Božena Němcová, že děti chodily s panem řídícím a dělaly s ním různé věci. Tak potom když ty děti s ním byly, tak i ony pak byly nadšené pro věci, ke kterým je vedl.

6. Jáhen Jiří Voráček

1) Jaké metody jste při výuce náboženství používali nebo používáte? a rozšířili jste je nějak v průběhu let?

Byla to řada věcí, jednak tou hrou, zapojovaly se děti do vyučování v tom, že to byla spolupráce s vyučujícím a potom, že se pak malovalo anebo vytvářely scénky anebo se pracovalo hodně aktivně spolu a samozřejmě se pracovalo podle osnov, schématu, ale tam právě bylo možné rozvíjet či odbočit, vysvětlit to příkladem či doplňujícím příkladem. Na gymnáziu jsme vždycky nahodili téma, které je zajímavé a o něm jsme společně diskutovali a vzájemně doplňovali nebo vyvraceli svoje názory. Také zde jsem pojmenoval výuku - Filosofie náboženství.

A třeba používal jste nějaké video, diapozitivy a pod.?

Taky jsme pouštěli diapozitivy, co děti zajímá. Zajímavé je, že dříve, to už je hodně dávno, kdy jsem učil, nebylo tolik počítačů a videí jako je dnes, tak dříve působily diapozitivy dobře, a to byly staré, třeba ještě kreslené a děti to přijímaly velmi dobře, bylo to takové zpestření toho vyučování a podpora toho, o čem se mluvilo.

Výklad jste také používal?

Jasně, ano.

a pak jste jim dával otázky, aby na to reagovaly?

Také, reagovaly na to, co se dělo, co jim bylo vykládáno a spolupracovaly aktivně, i když mají děti různé představy, ale zasahovaly do toho a bylo pak úkolem vyučujícího, aby korigoval někdy až úlety. Mají představu vžitou anebo z rodiny, někdy to bývá posunutá, co se týče i víry, protože se do toho plete mnohé a tam jsem učil mnoho dětí, které byly z nevěřících rodin a ty byly přitaženy tím, že jsme jezdili na zájezdy, že to bylo takové akční, to vyučování, někdy jsme po vyučování hráli i stolní tenis mimo tu hodinu anebo v rámci přestávky.

Využíval jste taky s dětmi výlety anebo exkurze, aby si děti mohly ověřit znalosti, které se učíte při hodině ve škole?

Výlety byly takové, že jsme je nechtěli jen přetížít duchovním, tak tam byla i odlehčující část, třeba př. ZOO anebo návštěva památek př. chrám sv. Víta v Praze nebo jiné kostely v Praze, ale tam je plno věcí, jako vylézt na věž nahoru, kde jsou veliké zvony, to děti baví, že nejsou pasivními posluchači, ale že jsou aktivní. Tam pak můžeme vidět prvky křesťanství a propojení s církví, s učením církve atd. Třeba samotná kazatelna, když mohou na ni vylézt a teď si mohou něco říci ostatním, že to mohou vyzkoušet. Je to lepší, než když se to říká pasivně. Byli jsme také na zájezdu v Británii

v Londýně, Oxfordu. Spali jsme v rodině, v komunitě. Byli jsme v kostele, kde zpívaly děti, které shodou okolností přicházely ze školy dopoledne, měly to v rámci vyučování, bylo jich tam veliké množství v tom kostele a zpívaly. Pro děti to byl silný dojem. a jiné věci, které tam například viděly. a bylo to propojené s tím, že vidí Londýn, Oxford, bydlí u těch lidí, kteří sice nebyli katolíci, ale byli to křesťané, takže to jim dalo pocit, že křesťanství není ta popelka, ale třeba v té Anglii, kde mi to připadalo silné, že je to něco automatického, že to není něco, co je nějaká zvláštnost, kterou mnozí lidé tady nechápou. Anebo jejich rodiče, kteří byli nevěřící, se jich ptali, proč chodíš na náboženství?, ale taky je přitahovaly různé poutě, různé výlety atd.

Které metody děti nejvíc zaujaly?

Záleží to na dětech, střídá se to. Různé metody. Zpěvy. Spíše jsme se zúčastnili hudebních akcí například v Praze na muzikálu Jezus Christ Super Star, tam byli s náboženstvím, to v těch dětech zanechalo opravdu velký dojem, protože to oživilo to, co jsme probírali. a zpětně jsme to ještě probírali.

a snažil jste se taky ty vědomosti dětí nějak ověřit? Psali jste testy?

Jen jsme o tom mluvili. a při tom už se pozná, jak kdo to vnímá. Jenomže tady to vyučování náboženství by mělo být zcela odlišné od normálního vyučování, nehledat v dětech jen schopnost se něco naučit, ale jde o to, aby přijaly od učitele víru a vnikly do podstaty sdělení o Bohu, aby v nich byla posílena...

2) Podle kterých osnov jste vyučovali a podle čeho se řídíte dnes?

Tak používal jsem osnov vydaných pro Českobudějovickou diecézi v roce 1995 a trochu jsem je pozměňoval podle daných podmínek.

3) Podle kterého církevního dokumentu jste stanovovali cíle pro svou výuku a podle kterého je stanovujete dnes? a jaké cíle jste sledoval a které sledujete dnes?

Rovněž podle osnov vydaných pro Českobudějovickou diecézi. Já jsem chtěl a můj hlavní cíl, na který jsem se zaměřoval, byl, aby děti získaly víru, ne aby se naučily mechanicky nějaká pravidla. Protože je velký rozdíl mezi dětmi, někdo se učí snadno, snadno to zopakuje, umí to perfektně. Nejdůležitější je předat jim víru a propojit je na tu Boží milost. Když konají dobro, přichází odměna svědomí, když nekonají dobro, přichází trest. To že je dané Bohem, i člověk je tak postavený, souhlasí s obecným pojetím dobra a společnost očekává, že se snáze zařadí, když budou na straně dobra než když budou užívat nějaké drogy, krást..., s čímž se mohou setkat ve škole. v té souvislosti by mělo i náboženství spolupracovat, v dějinách je to také tak. i dějiny jasně ukazují, že se ztratí víra v Boha, že to celé spěje k zániku. Taky jsem se snažil poukázat na církevní

dějiny a předat je. Když se člověk zaměří z pohledu církevního, dějí se jinak, než jak je to v obecném povědomí. Pohled církve a pohled světa – ten je deformovaný podle toho, kdo je zrovna u moci. Pohled věřícího jsem pokládal za dokonalejší, blíže k realitě. Snažil jsem se, aby se na to dívaly z pohledu věřícího, aby byly blíže realitě. Člověk, který nemá víru, není v realitě. Vidí to jinak, vidí to placatě a ne tak jak to je, že jsme ve vazbě k Bohu, k Stvořiteli, dokonce v podřízenosti, v dobrém smyslu slova, světu nad námi, andělé atd. Svět stvořený v celé hierarchii od toho nejmenšího až po člověka až k Bohu a to je pak záležitost vyšších tříd anebo pak gymnázia.

Co se týče průřezových témat třeba multikulturní výchovy, jako jiná náboženství, ukazoval jste na ně, aby je děti poznaly?

Mluvili jsme o tom, je to i v osnovách. a je to důležité, aby věděly, že tu není jen jedna víra. U těch malých i u těch velkých jsem to vysvětloval tím způsobem, že když se podíváme na hory Himálaje, že je tam spousta hor, ale jen jedna nejvyšší, a spousta propastí a ta lidská společnost je podobně strukturovaná. Někdo vyznává dokonalý pohled na Boha, ale někdo je v té propasti, tvoří sám sobě schéma života, pravidel a to jsou sekty, ale pak jsou veliká náboženství anebo monoteistická náboženství (judaismus, islám), která se jakoby opírají o společné základy, ale to neznamena, že je to realita, že je to skutečnost, že je to dobré. Tak tam jsem se snažil jim nastínit poselství Ježíše Krista. Tady je Bůh, který poslal svého Syna, aby sdělil člověku ten dokonalý, skutečný pohled na svět, abychom do těch propastí nepadali.

4) Používal jste nějaké metodické materiály a pomůcky? Které? Když ne, tak proč ne? a v čem se osvědčily a v čem ne?

Používal jsem brožury, knížky z rakouského originálu, ale ty metodiky jsem nepoužíval z toho důvodu, že ta třída je spojená a že to nejde dohromady, není možné dát dohromady první třídu a zároveň ty starší, tak jsem improvizoval anebo jsem jel na nějaký střed. Skladbu hodiny jsem si dělal sám. Též jsem se řídil církevním rokem, protože to je nejnosnější osnova, o kterou se dá dobře opírat a kde mnoho věcí se dá rozvinout zábavnou cestou, jako je návštěva hřbitova, svíčky, prožívání Vánoc, Křtu Páně, Velikonoc.

Metodiky jste nepoužíval vůbec anebo jste někdy z toho něco vybral?

Někdy jsem je použil, ale to bylo výjimečně.

Používal jste při hodinách třeba magnetofon?

Ne, to jsem nepoužíval.

A diapositivy či video?

Diapositivy ano, video vůbec, to tenkrát moc nebylo. Spíše zájezdy anebo nějaké společné akce, potom třeba návštěva bohoslužeb, měli jsme společně často spolu bohoslužby slova v kostele, kterých se děti aktivně zúčastňovaly.

Používal jste ještě jiné pomůcky?

Samozřejmě si psaly do sešitů, kreslily si tam. Pro malé děti byly omalovánky. Pro větší už ne. Také mapy, ty byly. Aby děti věděly, kde je Střední Východ, kde se pohyboval třeba apoštol Pavel apod. Taky jsem někdy něco přinášel, nějaké bohoslužebné potřeby, ale ony to spíše viděly v kostele.

5) Které obsahy výuky náboženství se změnilly a které zůstávají stále stejné?

Hlavní osnovou tenkrát byl církevní rok, pak knihy a pak samozřejmě se odbočovalo od církevního roku, když jsou Velikonoce, tak se může odbočit třeba k Mojžíši, odchod z Egypta a všechny ty události, jak to probíhalo, může se zajít třeba i do historie Egypta, faraóni, doba Ramsese II. Tam byla spousta možností odbočit a to je rozsáhlé téma. Nevím co všechno k tomu říci, protože většinou se hodně odbočovalo. Když jsem třeba vyučoval pro smíšenou třídu, tak pro ty malé děti je těžké odbočit, pro ty velké je to snazší odbočit na nějaké zajímavé věci, ale když jsem byl na gymnáziu, tam jsme hodně někam cestovali, protože co se týče jiných náboženství, tak tam jsou zajímavé prvky, jak to vzniklo.

Na gymnáziu, kde byli větší žáci, jsme pak probírali i jiná náboženství, protože měli o to zájem. Náš vztah k jiným náboženstvím a proč to naše náboženství pokládáme za to nejdokonalejší, tím se zase vracíme ke Kristu a i k těm osnovám, abychom byli stále Kristocentriční, že Kristus je Boží Syn. Kdo vidí mě, vidí otce, kdo nevidí mě, nevidí Otce. Tzn.: Je třeba připomenout, i když se to dnes nenesí, že jiná náboženství jsou v porovnání s tím naším nedokonalá, protože je to více méně lidský výtvar, ale to Boží zjevení je v plnosti dané v křesťanství.

Takže obsahem výuky náboženství byl církevní rok, aby pochopily události církevního roku a do toho jsem vsunul tedy ty základní věci, jako například příběh o Mojžíšovi, biblické příběhy – život Panny Marie, a tak.

6) Jsou hodiny náboženství ve škole spíše katechezí a nebo výukou náboženství?

Já bych souhlasil s tím, že je to pomíchané a nejde to oddělit. Výuka je samozřejmá, aby věděly o co jde, aby znaly určitá pravidla a skutečnosti, které je škola nenaučí, ale větší důraz jsem dával ne na tu znalost, aby je to některé netrápilo

a některé to umí naopak perfektně a je to k ničemu, ale aby získaly víru a tam právě je, řekl bych, prostor pro tu katechezi, že ty děti mám připravovat třeba i na křest, což se dělo třeba na Rabí, kde jsem je potom i křtil v kostele a kde byla přítomná i celá jejich rodina a byl i plný kostel a kde jsem jim vysvětloval nezastupitelnost křtu. i u svatého přijímání se připomínalo, jak je to důležité setkání s Kristem a ta příprava byla při té výuce. v rámci výuky se to probíralo, protože to nejde oddělit, nejde, neměl bych to svědomí, abych to vynechal s tím, že když vím, že jsou tam děti nepokřtěné a nabídnout jim a jejich rodičům možnost křtu, a oni to přijali a myslím si, že i když je tam nevidím, protože se z Rabí odstěhovali, že to mají v sobě. Není to ztracené. Katechezi nejde oddělit, protože není možné říkat teoreticky tam je svaté přijímání, tak mi budou říkat, když my tam chodíme pro tu oplatku, tam je potřeba jim to říct naplno se vším všudy a pokud tam nebyli, tak je na to připravit a s nimi i k tomu jít, pak zůstává v nich ta víra, která je nejpodstatnější.

Jsou děti, které se snadno učí, co od nich učitel vyžaduje, vše perfektně znají, ale jsou zvlášť ve vyšším věku velmi vzdálené od skutečné víry. Neaplikují příklady podobenství a vztah Bůh-člověk do svého života. Naopak jiné, i když brilantně neznají to, co se přednáší anebo co se od nich chce, jsou hluboce zasaženy a ponořeny do tajemství Božího sdělení, Boží milosti a Božích dotyků. Pán je provází pro jejich čistotu, ryzí dětskost, prožívají mnohdy i mysticky poutě, společné bohoslužby, duchovně zaměřené výlety a Pán v nich doplňuje to, co není v osnovách a co je dospělými opomenuto anebo dokonce nepřijímáno.

ABSTRAKT

Kopelent Jiří, Vývoj metod, cílů a obsahů ve výuce náboženství od roku 1990, *Sonda do vikariátu Sušice - Nepomuk*, České Budějovice 2015. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Doc. PhDr. Ludmila Muchová, PhD.

Klíčová slova: metody, obsahy, cíle, výuka náboženství, náboženská výchova, katecheze, děti, vyučující, obecná didaktika, učební osnovy

Práce se zabývá vývojem metod, obsahů a cílů ve výuce náboženství od roku 1990. Práce je rozdělena do 5 kapitol. v první kapitole jsou vypsány metody, obsahy a cíle v pohledu obecné didaktiky. Ve druhé kapitole jsou metody, obsahy a cíle v pohledu náboženské pedagogiky a rozdíl mezi katechezí a výukou náboženství. Ve třetí kapitole jsou obsahy a cíle a metody z pohledu církevních a školských dokumentů a popsány cíle a obsahy jednotlivých vydaných osnov. Ve čtvrté kapitole je potom šetření vývoje metod, cílů a obsahů a didaktické úrovně u vybraných vyučujících v Sušicko-nepomuckém vikariátu. v páté kapitole je pak shrnutí šetření.

ABSTRACT

Development of methods, goals and contents of teaching religious education since 1990, the probe into vicarage of Sušice – Nepomuk.

Key words: methods, contents, goals, religious education, catechesis, children, teachers, common didactics, curriculum

The thesis follows up development of methods, goals and contents of teaching religious education since 1990. Thesis is divided into 5 chapters. In the first chapter, there is a list of methods, goals and contents from common didactics' point of view. In the second chapter, are methods, goals and contents addressed from religious education's point of view and also the difference between catechesis and religious education. In the third chapter are methods, goals and contents described from point of view of church and school documents. We can also find there goals and contents of each edition of outlines. In the fourth chapter is then investigation of development of methods, goals and contents and didactical levels of selected teachers in Sušicko- nepomucký vicarage. In the fifth chapter is the final summary of the investigation.